

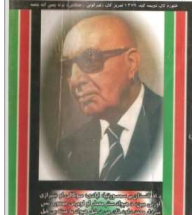
هيله

د خپلو سريزو په لمن کې

(د هيلې مجلې سريزې)

محمد اسماعيل يون

۱۳۸۷ ل

Ketabton.com

هيله

د خپلو سریزو په لمن کې

محمد اسمعیل یون

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

د کتاب خانگړنې

هیله د خپلو سريزو په لمن کې	نوم:
محمد اسمعيل يون	ليکوال:
يون کلتوري يون	خپرنډوی:
۱۳۸۰ل	ليککال:
۱۳۸۷ل	چاپکال:
۱۰۰۰ ټوکه	چاپشمېر:
	د ليکوال
(۲۲)	پرله پسې نومره:
	د خپرنډوی
(۲۲)	پرله پسې نومره:
ضيا الرحمن ضيا	کمپوزر:

نيولیک

- سرليک
- مخ
- «هيله» د ملت جوړونې فكري ځواک..... ۱
 - د «هيلې» پر سريزو يوه سريزه..... ۷
 - «هيله» د کومو هيلو په هيله خپرېږي؟..... ۱۳
 - په «هيله» کې د هېواد والو هيلې انعکاس شوي..... ۱۸
 - «هيله» د کومو ستونزو له پېچومو تېرېږي؟..... ۲۲
 - فرهنگي بيا رغونه د لومړيتوب حق لري..... ۳۰
 - د فرهنگي چارو او اړتياوو په باب څو وړاندیزونه..... ۳۲
 - هيله يوه کلنه شوه..... ۴۵
 - د فرهنگي چارو سمون او ملگرتيا ته اړتيا ده..... ۴۹
 - زموږ د ازادو خپرونو ستونزې..... ۵۳
 - د هېواد ملي يووالی او د فرهنگيانو نوې هيلې..... ۵۸
 - لويديځمېشتي افغان فرهنگيان او فرهنگي هيلې..... ۶۷
 - د پښتو ژبې او ادبياتو يو طلايي پړاو..... ۷۲
 - هيله دوه کلنه شوه..... ۷۵
 - د هېواد دننه فرهنگي يون او خوځون..... ۷۸
 - «چغې مه وهی کار وکړی!»..... ۸۹
 - د تحصيل کړو اشخاصو بهير به همداسې روان وي؟..... ۹۲
 - شلمې پېړۍ په مخه دې ښه!..... ۹۲
 - د مسلک له خاوندانو يوه هيله..... ۱۰۱
 - هيله درې کلنه شوه..... ۱۰۶

- «راځئ چې سره کېنو په تېغر د روغې جوړې!»..... ۱۱۷
- دا دنيا چا شل کړې ده؟..... ۱۲۱
- د اوسنيو پښتو خپرونو موضوعي وېش..... ۱۲۴
- د فرهنگي کار جغرافيايي موقعیتونه..... ۱۲۹
- يوه ملتپاله فرهنگي ستراټیژي..... ۱۳۴
- «هيله» د خپل ژوند د نيمې لسيزې په درشل کې..... ۱۳۹
- کار خپله سخت کار دی..... ۱۵۰
- افغانستان، اسلام او پښتو درې ستر ارزښتونه..... ۱۵۵
- بحراني شرايط او فرهنگي کار..... ۱۶۱
- که مې سل نصیحتونه ورته وکړل..... ۱۶۵
- که مطبوعات ازاد شي..... ۱۷۲
- په هېواد کې د واک انحصار څرنگه له منځه تللی شي؟..... ۱۷۹
- په کابل کې څوک، څوک ساتي؟..... ۱۸۲
- په کابل کې قانوني واک او عملي واک..... ۱۹۴
- سوله، عدالت او که دواړه؟..... ۲۰۱
- افغانستان د ابهام پر لور..... ۲۰۹
- پر دولتي خپرونو تنظيمي انحصار څنگه له منځه..... ۲۱۳
- په افغانستان کې بهرني ځواکونه گټې او زیانونه..... ۲۲۴
- تر چټې وټې مطبوعات..... ۲۲۸
- افغاني سفارتونه د تنظيمواکي مورچلونه..... ۲۳۴
- افغانستان او د ايډيالوژۍ بحران..... ۲۴۴
- د مهال له مخې د هيلې د سريزو څرنگوالی..... ۲۵۲
- د محمد اسمعيل يون لنډه پېژندنه..... ۲۵۵

((هيله)) د ملت جوړونې

فكري ځواک

د هيلې مجلې چلوونکو ددې مجلې د لومړۍ گڼې د چاپ پر مهال له خپل ولس سره ژمنه کړې وه، چې دوی به د هېواد پالنې، اسلامپالنې، ژبپالنې او انسانپالنې لپاره هلې ځلې کوي، دوی د ډول ډول کړاوونو، ستونزو او ناخوالو په گاللو سره مخ پر وړاندې لارل او د خپل ټاکلي هدف لپاره يې داسې قوي او ټينگ گامونه واخيستل چې په رښتيا هم خپلو شعارونو ته يې د عمل جامه ور واغوستله او د ملت جوړونې او استحکام لپاره يې د يو واقعي فکري ځواک په توگه پر ټولني خپل اغېز پرېښود. د هيلې دوه مياشتينۍ مجلې ادارې د اوو کلونو په موده کې په مسلسل ډول د هيلې گڼې خپرې کړې او ددې بېلابېلو گڼو په پاڼو کې يې د ټولنيزو، سياسي، علمي او کلتوري مسایلو په باب په سلگونو ليکنې چاپ کړې. په دې ليکنو کې د هېواد د وتلو لیکوالو او نومانندو متخصصينو ليکنې شاملې دي، هيلې مجلې ډېرو نورو

پښتو خپرونو ته لاره پرانیستله، د ځوان کهول په روزنه کې یې کارنده ونډه واخیسته او د ځوانانو په هڅونه او ځلونه کې یې خپل اساسي رول ولوباوه. تر هیلې مجلې وړاندې په منظم او سیستماتیک ډول په ملي روحیه سمبال داسې خپرونې نه وې چې دومره اغېز دې ولري، که کومه یوه نیمه چاپ شوې هم وه، د وخت په تېرېدو سره یې مخه ډب شوې او له منځه تللې وه، خو د هیلې مجلې ادارې او چلوونکو په ډېرو سختو شرایطو او حالاتو کې خپلو خپرونو ته دوام ورکړ او هیله یې خپلو مینه والو ته ورسوله.

د افراط او تفریط پر وړاندې یې یو قوي فرهنگي مورچل جوړ کړ او د اصیل افغاني فرهنگ د بډاینې او ځلونې لپاره یې نه سترې کېدونکې هلې ځلې وکړې. د هېواد د وروستیو دوه نیمو لسيزو ناخوالو او رېږو څخه یې په زغرده پرده پورته کړه، په اوسني نظام کې یې د نا انډولۍ او بې غورۍ په باب وخت پر وخت لیکنې خپرې کړې او د ولس په وینونې (بیدارۍ) کې یې خپل رول ولوباوه.

د ټولني د ذهني تگلوري په بدلون، جوړښت او رغښت کې هیله مجله ځانگړی ځای او مقام لري، د قبيله يي ذهنيته د له منځه وړلو او واحد ملت د جوړونې لپاره یې فعالیت، کار او

زیار له هېچا پته نه دی.

په دې بهیر کې هیلوال له ډېرو چلنجونو، گواښونو او ستونزو سره مخ شوي، خوله دې ټولو ستونزو سره سره خپل هدف او موخې ته ژمن پاتې شوي او د ذهني بیا رغونې اوږدې لارې یې وهلي، ان تردې چې د هیلې مجلې تر خپراوي وروسته د نړه پښتو خپرونو په شمېر کې خورا زیاتوالی رامنځته شو.

د هیلې مجلې هره سرلیکنه د ځانگړي ارزښت او اهمیت لرونکې ده، دا سریزې چې پر هره موضوع لیکل شوي، شته ستونزې یې راسپړلي، وړاندیزونه او حل لارې یې ورته په گوته کړي، یانې دا چې (هیلې) مجلې یوازې انتقادي شکل نه درلود، په هره برخه کې یې د انتقاد او نیوکې تر څنګ د حل لارې هم په گوته کړي دي. هیلې په خپلو پاڼو کې ملي او اسلامي ارزښتونه وپالل او په دې برخه کې یې موثر ګامونه پورته کړل.

ډېری ځوانان یې په سیاسي، فکري او فرهنگي لحاظ روزلي، چې وروسته ټولني ته د خدمت جوګه شوي. د هیلې مجلې ډېری سرلیکنې د هېواد وروستیو سیاسي حالاتو ته ځانگړې شوي او ځینې یې پر فرهنگي مسایلو لیکل شوي، چې

په دواړو برخو کې یې د افراط او تفریط ترمنځ انډول ساتلی او هره موضوع یې په جرئت سره په علمي او منطقي ډول خپرلې ده. د هیلې مجلې سرلیکنې، د سرلیکنې د فن لپاره د یو بنسټ او اساس حیثیت لري، چې زما له انده د هیلې مجلې سرلیکنو (سرمقالو) په کتابي بڼه چاپ څخه هدف هم همدا دی چې اوسنیو ځوانانو او راتلونکي نسل ته دا وروښودل شي، چې سرلیکنه څه ډول ولیکو؟ علمي او سیاسي سرلیکنه باید څومره قوي وي او څومره جرئت ورته پکار دی؟

هیلوالو د افغاني فرهنگ د ودې او بدایني لپاره تر خپل وس او توان زیات زیار گاللی دی، هیله مجله پر خپل وخت د هېواد د مطبوعاتو په افق کې یوه ځلنده مجله وه، چې د زرگونو افغانانو د پوهې په زیاتونه کې اغېزناکه تمامه شوې ده. هیلوالو د زورواکو د زور او زړه مقابل کې د تسلیمې سر نه دی ټیټ کړی، تل یې په مېړانه او جرئت غله ته غل او حق ته حق ویلي، ځکه خويي تر نورو خپرونو په ټولنه کې گرانښت او منښت زیات و.

هیلې مجلې په هېواد کې د ملي فکر د غوړونې لپاره روزونکی رول درلود، د ملي یووالي او واحد ملت د جوړېدو، پیاوړتیا او غښتلتیا کې یې تاثیر ډېر زیات او مهم و، ځکه چې

د هیلوالو هیلی، غوښتنې، اندېښنې، وړاندوینې او فکر د ولس له هیلو او فکر سره سم او برابر وو.

د پردیپالو پر وړاندې په مبارزه کې د هیلې مجلې د ادارې او کارکوونکو هڅې او فعالیتونه د ستاینې او یادونې وړ دي. په دې برخه کې هیلوال تر نورو وړاندې او مخکښ وو او په هر وخت کې یې په پوره شجاعت او زړورتوب سره د پردیپالو او پردیو پر وړاندې قلمي او علمي مبارزه کړې او پوره باور دی چې دې مبارزې ته به د ژوند تر پایه دوام ورکوي، د هیلوالو هوډونه هدفمند او ژمن دي، هیله من یو په راتلونکي کې تر دې هم خورا غښتلې چارې او کارونه ترسره کړي. د هیلې مجلې سرلیکنې د سرلیکنې له آرونو سره برابري او کره دي او دا ټولګه به د سرلیکنې د فن په غورېدو کې موثره تمامه شي او هغو لوستونکو ته چې دا سرلیکنې او هیله مجله یې نه ده لوستې هغوی ته به هم د یوه لارښود حیثیت ولري، دا به هم په ډاګه شي چې د هیلې چلوونکو په څه ډول حالاتو کې خومره مهمې او قوي سرمقالې لیکلې دي. دا مجموعه د هیلې مجلې له سرلیکنو جوړه ده، دا سرلیکنې له ۱۳۷۲ ال کال څخه تر ۱۳۸۲ ال کال پورې لیکل شوي، د همدې وخت او تر هغه څخه د وړاندې حالاتو روښانه انځور لرونکې ده.

درنو لوستونکو!

ستاسې او د دې کتاب ترمنځ نه د پوال کېږم، تاسې قدرمن
ددې کتاب لوستلو ته رابولم، د دې سریزو لیکوال، د هیلې
هیلوال او د کابل پوهنتون استاد پوهندوی محمد اسمعیل یون
ته د نورو فرهنگي خدمتونو، فعالیتونو او بریاوو هیله کوم.

په مینه او درناوي

شېر علم امله وال

د ((هیلې)) پر سریزو

یوه سریزه

هره ادبي، علمي، ټولنيزه او سياسي خپرونه، پر خپل وخت او مهال خپل خپل تاثيرات لري، خو ځينې بيا داسې وي، چې د خپلو مهالنيو اغېزو تر څنگ يې، الهام او پيغام، فکر او پانگه نورو نسلونو ته هم انتقالېږي او په ټولنه کې د يو مثبت او ژور فکري بدلانه سبب گرځي. هيله مجله هم داسې خپرونه له جملې څخه يوه ده. سره له دې چې څه د پاسه پنځه کاله کېږي، هيله مجله نه خپرېږي، خو هغه چا چې پخوا دا مجله لوستله او يايې لوستي، اوس يې هم پر فکري ژوندانه اغېز محسوس دی. هيله پر داسې يو مهال (۱۳۷۲ل کال لومړيو کې) پيل شوه، چې په ټول هېواد کې د ټولو رسنيو پر ستوني د بنديز خپسه ناسته وه، پر تلویزيون بنديزو، راديو يوازې د جنگ ترانې، نعتونه او دهغې دنيا خبرونه خپرول او د جگړې خبر د خبرونو ((سرځي)) جوړوله، موسيقي او د بنکلا نوري نغمې خود کفر د تمثيل سمبولونه وو. د زيروح تصوير اخيستل څه چې گرځول يې هم حرام وو، پر ټول هېواد د چوپتيا سيلۍ خپره وه، پر داسې يو

مهال د يوې ازادې او بيا بشپړې ازادې خپرونې خپرول، نه د چا په وس پوره وه او نه حالاتو چا ته ددې جرئت ورکاوه، چې څوک دې د داسې يوې حاکمې فضا پر وړاندې پټ او بنکاره بغاوت وکړي.

خو دهيلي، هيلوالو ددغسې اغزن چاپيريال له ستونزو سره سره د يوې کره، نړه او معياري پښتو مجلې (هيلي) د چاپ او خپراوي تکل وکړ. دا هوډ د يو متساوي الاضلاع مثلث له دريو غړو (عبدالمالک بېکسيارپه ډنمارک، صفيه صديقي په پېښور او محمد اسمعيل يون په کابل کې) څخه جوړ شو. د مجلې د لومړۍ گڼې تر چاپ دمخه يوازې د گوتو په شمېر څو ليکوال د مجلې پر خپراوي خبر وو او نور په چوپه خوله کار و. ددې يو علت دا و چې دا وخت ان په پېښور کې د يوې رښتيني، ازادې او نړه پښتو مجلې پر وړاندې ستونزې وې. ستونزې نه يوازې د کينلاسو او بنيلاسو او سرو او سپينو سياسي ډلگيو له خوا احساسېدلې، بلکې خپله زموږ د يو شمېر هغو ليکوالو له خوا هم وې، چې د يو «مضر احتياط» پر ناروغۍ اخته وو، دوی لکه د گادۍ اسونه له پخوا نه د ژوندانه د يوه سوليدلي ميتود په اسارت کې وو، دا ورته بېخي جرم (!) او عجيبه بنکاره کېدله، چې څوک دې مجله ټوله په پښتو ژبه

چاپ کړي، خود هیلوالو یو ځواکمن هوډ د مضر احتیاط او دودیزو لیکوالو دا بریدونه مات کړل او تر هغه وروسته بیا د لوی خدای (ج) په فضل په لسگونو لیکوالو د نړه پښتو مجلو چاپ او خپراوي ته په ارام زړه او خلاصه فضا را ودانگل او دا لړۍ لاتر اوسه دوام لري. تر هیلې دمخه هم ځینې پښتو خپروني خپرې شوي، خود هیلې کوم فکري موثریت او جذابیت چې دا وخت د نورو چاپي خپرونو د نشتوالي او کموالي له امله په ټولنه کې و، دې موثریت نورو ته هم لاره خلاصه کړه.

دهیلې لومړۍ گڼه د ۱۳۷۲ ل کال پر ثور میاشت چاپ شوه، پر لومړي مخ یې د میرویس نیکه او پر دویم مخ یې د احمدشاه بابا تصویرونه چاپ شوي وو، دا هغه مهال و چې پر کابل د طالبانو د واکمنۍ لاکال پوره نه و او طالبانو د موسیقي او هر ډول زیروح تصویر پر وړاندې جهاد اعلان کړی و، دا مجله په کابل کې، لومړۍ، دولتي طالب چارواکو ته ورسېده، هغوی که له یوې خواله عکس سره مخالف و، نو له بلې خوا یې د میرویس نیکه او احمدشاه بابا د عکسونو پر وړاندې د مخالفت جرئت نه شو کولای، نو په دې ډول دا مجله د طالبانو د بندیز تر دایرې بهر شوه، دا کار څه تصادف نه و، هیلوالو

مخکې تر مخکې فکر کړی و چې په هېواد کې د حاکم قید او بند نه د خلاصون یوه لاره داده، چې په پیل کې د مجلې پر پښتۍ د داسې یو چا عکس راوړل شي، چې د طالبانو دږه یې د قیدولو توان ونه لري. مجله په دې ډول په ټول افغانستان کې خوره شوه او ورو ورو دې لړۍ دوام وکړ او په دې کار سره یې په هېواد کې او تر هېواده بهر خپل گڼ شمېر مینه وال، لوستوال او ملگري پیدا کړل، هیلې له پیل نه د خپل ملي ارمان لپاره کار ته کار ویلای و، نو ځکه خوی یې د موسمي حکومتونو او سیمه ییزو چارواکو له واک نه کوم باک نه درلود. د هغه وخت سیاسي، فرهنګي او ټولنیز حالت چې څرنگه وو، همغسې یې خپرول، په دې توګه د هیلې مجلې په لمن کې په لسګونو، علمي، ادبي، ټولنیزې، دیني، سیاسي او نورې لیکنې چاپ شوې او په دې ډول یې د ځوان نسل په روزنه، د ملي تصور په اوچتونه او د معیاري پښتو غورځنګ په پرمخ بیونه کې خپله کارنده ونډه واخیسته، په هیله کې د بېلابېلو لیکوالو د گټورو او ژورو لیکنو تر څنګ د «هیلې سریزې» هم د لوستونکو خوښې شوې او خوځو ځله یې له مورځه هیله وکړه چې دا سریزې د یوه ځانګړي اثر په بڼه چاپ کړو. څرنگه چې د هیلې سریزې له پیله بیا تر وروستۍ چاپي گڼې په یوه قلم (زما په قلم)

ليکل شوي، نو په دې ډول، زه تر هر چا زيات د هغو په فکري مسئوليت کې شريک يم او زما د شخصيت او فکر يوه برخه په کې ځلېږي، که څوک غواړي ما وپېژني دا سريزې ورسره مرسته کولای شي، د هيلې د سريزو راټولونې او چاپ ته مې ځکه زړه بڼه کړ، لکه څنگه چې د هيلې د خپراوي په پيل کې مو هېواد، ملت او ژبې ته د خدمت تعهد کړی و، زموږ له سريزو به څرگنده شي، چې موږ څه ويلی او څه مو کړي دي؟ هغو په اصطلاح ليکوالو ته به هم دا په ډاگه شي چې کله کله به يې په هيلوالو پسې «سوی تبسم» کاوه، خبرې به يې پسې کولې او بل کار به يې نه و، کاشکې هر ليکوال د هرې لسيزې په پای کې، په تېرې لسيزې کې دخپل کړي کار ريكارډ چاپ کړي، په دې ډول به دهغه د علمي، سياسي او کلتوري شخصيت متزلزلې او باثباته خواوې خلکو ته څرگندې شي او بيا به په چا پسې د «سوی تبسم» جرئت ونه لري.

د هيلې په دې سريزو کې اوس ما هېڅ ډول بدلون نه دی راوستی، لوستونکي کولای شي د شک په حالت کې يې د لوستلو پر مهال چک کړي، يوازې کومه يوه کلمه چې املايي او انشايي تېروتنه په کې وه، هغه مې سمه کړې ده، نورې نو دا ليکنې د هيلې پانگه ده او دهمغو شرايطو محصول، هر ډول

مصنوعي بدلون راوستل په کې دهيلې له تېر تاريخ سره درغلي
۵۵.

دلته ډېره لژمه او ضروري ده، د هغو کسانو د خير يادونه
وشي چې (هيله) يې له لومړۍ بيا تر وروستۍ چاپي گڼې را
رسولې؛ که د عبدالمالک بېکسيار، صفيه صديقي، حفيظ-
الله غبنتلي، احمد ويس وردگ، صالح محد صالح، عزت الله
شمسزي، بريالي وياړ او دغه راز د نورو هيلوالو پرله پسې هلې
ځلې او د فکر او تندي خولې نه وای، نو خدای خبر چې هيله به
له يوې گڼې بلې ته خوځېدلې وای، نو تاسو چې دا سريزې او يا
د هيلې نورې ليکنې لولئ، ددې بناغلو زيار او زحمت بايد
هېڅکله له ياده ونه ايستل شي، گران ورور شپږعالم امله وال
هم د ستاينې وړ دی چې وخت پر وخت به يې په زيات ټينگار
سره راته ويل چې د هيلې سريزې بايد راټولې او چاپ کړو، نور
نو دا سريزې ستاسو مخې ته ږدم، هيله ده چې خوند ورڅخه
واخلئ او په نږدې ماضي کې د هېواد د څو تنو فرهنگيانو له
کار او زيار څخه تر يوه بريده خبر شئ.

په درناوي

پوهندوی محمد اسمعيل يون

دهيلې يو هيلوال

ارگ، د جمهوري رياست ودانۍ، کابل- افغانستان

((هيله)) د کومو هیلو په هيله خپرېږي؟

د هېواد روانه غمیزه د خپل ژوند دویمې لسيزې پوره کېدو ته نږدې کېږي. په همدې تېرو شلو کلونو کې چې څه پر هېواد او زموږ پر ولس راغلل په ذهن کې دهغو بیا تېرول او یادول انساني ذهن له ستړیاوو سره مخامخوي. په تېرو پنځو کلونو کې د ولس د ژوند پر رگونو د جگړو او غمونو یوه بله روې هم کېناسته.

د پخوانیو زورواکو رژیمونو په پرتله او انډول ددې (۱۳۷۱ غويي- ۱۳۷۵ تله) ترینګلي نظام نادودې او ظلمونه ډېر دردوونکي وو. نه یوازې دا چې زموږ د ولس د کړي جهاد مېوه یې وپلورله، بلکې ځینو داسې قومي، ژبنيو، تاریخي، سیمه ییزو مسایلو ته یې لمن ووهرله چې د یو موټي افغان ملت د روغې سټې لپاره ډېر خطرناک تمامېدل. د کابل ښار چې د تېرو جگړو له گوزارونو سلامت پاتې شوی و، نه یوازې د هېواد سیاسي مرکز، بلکې د سیمې یو ستر فرهنگي مرکز هم و، نو په

همدې وجه خو د هېواد تاريخي دښمنان چې کابو څلوېښت کاله يو ناروا غلچکي او نيتبدي عمل ته منتظر وو، دا هيله چې «کابل بايد وسوځي» د همدې کورنيو او بهرنيو لوبغاړو په لاس، ترسره کړه.

د همدې لوبې په پايله کې د هېواد پلازمېنه په وینو ولمبول شوه او زياته فرهنگي او مادي شتمني يا لوټ او يا له مينځه يوړل شوه.

اوس نو موږ نه يوازې په اقتصادي ډگر کې له يو ويجاړ او سوځېدلي هېواد سره مخامخ يو، بلکې په فرهنگي او مانيزه برخه کې هم يو ړنگ بنگ فرهنگ راپاتې دی.

دا چې چا، چا موږ پر دې برخليک اخته کړو، پورته مو په ضمني توگه ورته اشاره وکړه، اکثره افغانان يې لاملونه او ټول لوري پېژني. د پښتو متل دی «اوبه چې تر ورځه تېرې شوې بيا نه راگرځي» اوس چې هر چا هرڅه زموږ د هېواد پر خلکو وکړل، هغه وشول. اوس دا فکر پکار دی چې څنگه پر خپلو زخمونو پټۍ کېږدو؟ څنگه خپل هېواد بېرته زرغون او ښېراز کړو؟ څنگه خپل فرهنگ له سره ښېراز او څنگه په راتلونکي کې ددې ډول غميزو مخه ونيسو؟

اوس اوس په کابل، پېښور او تر هېواده دباندې يوزيات

شمېر افغانان د ژوند د بار د اوچتولو ترڅنګ د خپل هېواد د راتلونکي او حال په باب ډېر اندېښمن او فکر وړي دي. يو شمېر فرهنگيانو د خپل وس او امکان تر بریده د خپل هېواد د فرهنگ لپاره نېکې هڅې کړي او کوي يې. دا فرهنگي هڅې زياتره دمجلو، اخبارونو او کتابونو د چاپ په برخه کې زياتې متمرکزې دي.

په ډنمارک کې دمېشته افغانانو له جملې څخه يو شمېر فرهنگيانو او فرهنگپالو هم دا وپتېيله چې خپل ځانونه په دې هڅو کې شريک کړي. د خپلې ژبې، هېواد او فرهنگ د خدمت لپاره يې اوس تر ټولو غوره دا وگڼله چې خپل فکر او هيلې به د يوې خپرونې له لارې بيانوي او بيا که د وس او امکان پولي وغځېدلې، پر نورو لارو به هم فکر کوي او عملي گام به پورته کوي. «هيله» زموږ د هڅو لومړی پيل دی، هيله ده چې دا پيل زموږ د ملي او اسلامي فرهنگ په وده او د افغان ولس د ذهن په روښانولو کې اغېزمن ثابت شي.

«هيله» به اوس اوس يوازې په پښتو ژبه د ليکوالو ليکنې چاپوي ځکه چې اوس پښتو ژبې او ادب ته د خدمت ضرورت زيات محسوس دی. که په راتلونکې کې وخت، امکان او اړتيا ددې ايجاب وکړ، کېدی شي په نورو ژبو هم د ليکوالو ليکنې

خپري کړي.

«هيله» به د هېواد دملي او اسلامي فرهنگ د بډاينې او زرغونتيا لپاره خپلې پانې د ليکوالو په ليکنو ډکوي، هر هغه فکر چې زموږ د هېواد د لوړو ملي او اسلامي گټو لپاره وقف شوی وي، د «هيلې» په پانو کې به ځلېږي.

«هيله» به د ليکنو دخپراوي او چاپ په واسطه تر هېواد دننه او تر هېواده د باندې افغان ليکوالو ترمنځ فکري او قلمي رابطه ټينگوي.

په «هيله» کې به پر، هر هغه فکر، ذوق او خيال بنديز او سانسور نه وي چې له اسلامي فکر او د هېواد له ملي گټو سره په ټکر کې رانه شي.

«هيله» به په کره ليکنې، گړنۍ او معياري پښتو ليکنې خپروي، د فرهنگي ليکنو ترڅنگ به هغه سياسي ليکنې هم خپروي چې په رښتيني بڼه د هېواد د سياسي پېښو او سياسي خپرو انځور گري کولای شي.

د پښتو د ځوان پښت د ځوان ادب د سمسورتيا په هيله به د ځوانو ليکوالو د ليکنو خپراوي ته ځانگړې پاملرنه کوي. «هيله» غواړي د سالم انتقاد او کره کتنې روحیه پيل او دود شي، هر هغه انتقاد په ورين تندي خپروي چې تر ضرره يې گټې

زیاتې وي.

«هیله» به د هېواد د ټولو وگړو له هغې جملې د بنځو د حقوقو کلک ملاتړ کوي او په دې اړه به لیکنې خپروي. کله کله که د «هیله» په پاڼو کې کوم داسې مطلب راغی چې د واقعیت پر بنسټ لیکل شوي وي، خو په هېواد کې د کوم سیاسي گوند او یا سیاسي څېرې له ذوق، شوق او سلیقې سره متضاد وي، دا به په دې مانا نه وي چې له هغې ډلې او یا شخص سره د کینې او یا د بلې ډلې د پلوی له کبله چاپ شوی وي. بلکې آره وجه به یې هغه درد، وي چې د لیکوال د زړه رگونه یې سپڅلي او هغه یې دې لیکنې ته اړ کړی دی. خو په لنډه توگه د «هیله» ټولیزه موخه خپل هېواد، ولس، ژبې، فرهنگ او انساني کراماتو ته خدمت کول دي. هیله ده له مور څخه په دې برخه کې خپلې هېڅ ډول مانیزې او مادي مرستې ونه سپموی.

په درنښت

د هیلې اداره

په «هیلې» کې د هېوادوالو هیلې انعکاس شوي او که نه؟

کله چې موږ د «هیلې» لومړۍ ګڼه خپروله، نو دا وېره راسره وه چې خدای (ج) مه کړه موږ به خپل دې نېک نیت او فرهنګي هڅې کې پاتې راشو، زموږ هېوادوال چې نور نو د ژوند په اکثرو ډګرونو کې له زیاتو ستونزو سره لاس او ګرېوان دي، ایا موږ به په دې بریالي شو چې د هغو د هیلو او رنځونو تصویر وړاندې کړو؟ ایا دا به د هغو لښکونو افغاني خپرونو په منځ کې چې هره یوه خاتنه ځانګړې «پالیسي» لري او تر بېلابېلو به پلمولاندې د لیکوالو لیکنو ته د سانسور زندی ور اچوي، په خپلواک ډول سره راپورته او د ناوړه سانسور کړۍ به ماتې کړي؟ له دې سره سره دا وېره هم وه چې د لوستونکي ذهني شتمني او رابطه به راخپله کړي او که نه؟ خو له نېکه مرغه کله چې د «هیلې» لومړۍ ګڼه چاپ او خپره شوه، نو زیاتو لوستونکو یې په ډېره مینه هر کلی وکړ. له زیاتو لوستونکو څخه مو مقصد ټول لوستونکي نه دي، بلکې اکثریت مو مقصد دی. هغو افغانانو چې په جرمني، امریکا، روسیې،

سويډن، ناروې او ډنمارک کې استوگن دي او «هيله» مجله ورته ور رسېدلې وه، ځينو يې د ليکونو او ځينو هم د تليفون له لارې دمجلې ستاينه وکړه. په کابل، ننگرهار او پېښور کې هم لوستونکو او ليکوالو د مجلې ډېره ستاينه وکړه، خو له ستاينو سره سره ځينې انتقادونه او وړاندېزونه هم وشول. د ځينو انتقاد دا و چې ولې ټوله په پښتو ژبه ده، ځينو ويل چې سياسي برخه يې تونده ده، ځينو ويل چې ټوله بايد ادبي وي، ځينو ويل چې په مجله کې بايد هېڅ ډول فکري سانسور نه وي، يو شمېر ويل چې د مجلې د ژبې د معيار په برخه کې بايد نور هم زيات کونښن وشي، ځينو ويل چې د مطالبو په خپراوي خصوصاً په فکري برخه کې له ډېر احتياط نه کار واخيستل شي، ځينو ويل چې ليکنې هيئت کې بايد لوی لوی پوهان او ليکوال شامل شي. ځينو دا خبره کوله چې پښتو ژبې ته د خدمت ضرورت او اړتيا ډېره زياته ده، نو بايد ټوله مجله تر پايه په پښتو چاپ شي، يو شمېر ويل چې د هغو سياسي اشخاصو او ملي خاينينو څپرې بايد رسوا شي چې زموږ پر هېواد يې دا ناورين راوستی او اوس يې هم جاري ساتي. په دې ډول د مجلې ادارې او کارکوونکو ته په ليکنې او گړني ډول ډېر زيات نظرونه راوړسېدل. سره له دې چې د لوستونکو په

نظرونو کي زيات اختلاف و، خو يوشی چي د مجلې ادارې ته ثابت شو هغه دا و چي اکثره نظرونه د مجلې د بڼه والي لپاره د بڼه نيت له مخې څرگند شوي وو. هر چا چي هر نظر رالېږلی و مقصد يې دا و چي د مجلې په بڼه والي کې مثبت ثابت شي، خو تر کومه ځايه چي د مجلې ادارې ته ددې ټولو نظريو د تطبيق پوښتنه راولاړېږي، نو په دې باب بايد ووايو چي د مجلې اداره کونښن کوي چي د امکان تر حده د اکثره لوستونکو نظريو او غوښتنو ته د عمل جامه ور واغوندي، خو دا هم څرگنده ده چي هېڅ داسې خپرونه به نه وي چي هغه دې د ټولو لوستونکو، د فکر او ذوق له پلوه يوشان خوښه شي.

موږ لکه څنگه چي په لومړۍ گڼه کې ددې مجلې تگلوري په گوته کړي، په لنډيز سره وايو چي زموږ موخه او مقصد خپل ملي او اسلامي فرهنگ، ملي ژبې (پښتو) ته خدمت کول او د هېواد د ملي واکمنۍ د دښمنانو، ملي خاينينو او نورو ملت ضد اشخاصو پر ضد په قلمي او فرهنگي مبارزه کې برخه اخيستل دي. دې سره سره به موږ د ټولنيز ژوند د بېلابېلو ډگرونو او د هغو د سمون په اړه ليکنې خپروو او د لوستونکو ذوق او فکر به هم تر ډېره حده په پام کې نيسو.

موږ له هغو ټولو لوستونکو او ليکوالو څخه د زړه له کومي

مننه څرگندوو چې موږ ته يې خپل رغوونکي نظرونه،
انتقادونه او وړاندیزونه راولېږل، او د نورو مشورو په انتظار
يې يو.

د مجلې اداره يو ځل بيا يادونه کوي چې کله که د مجلې په
پاڼو کې کوم داسې سياسي او يا انتقادي مطلب چاپ شو، چې
په هېواد کې د کوم مشخص سياسي گروپ او يا شخص په
ضرر وي، نو دا ددې مانا نه لري، چې موږ گڼې له هغه شخص
سره شخصي کينه لرو، بلکې د ليکوال د هغه درد په انعکاس
کې برخه اخلو، چې هغه يې دې ليکنې ته اړ کړی دی، خو که
مخالف لوری او يا شخص د خپل ځان د سپيناوي او دفاع
لپاره داسې ليکنه راولېږي چې د قلم عفت او عزت پکې ساتل
شوی وي، نو هغه به هم د هغه شخص د ځواب په توگه خپروو.
ستاسو د نورو نېکو نظريو، ليکنو، انتقادونو او وړاندیزونو

په هيله

د هيلې اداره

((هيله)) د کومو ستونزو له

پچومو تېرېږي؟

په هغو ټولنو کې چې د پوهې او قلم پرځای د ټوپک منطق حکومت کوي، سوال او ځواب ټول د تورو په سرونو کېږي، د کتاب، مجلې او نور خپرونو فرهنگ لاد ټولني اکثره برخو ته نه وي خور شوی، د لوږې، فقر، تنگلاسي او نورو ستونزو د سيلی شمال د ژوند غوټی بنسټ ایزېدو ته نه پرېږدي، په هغو ټولنو کې چې روڼ اندي (روشنفکر) قشر پر بېلابېلو ذهني تمايلاتو وېشل شوی وي او ډول ډول سياسي، اقتصادي، سيمه ييزو او نورو ناروغيو يې د ذهنونو ټولې برخې نیولې وي، د افراط او تفريط او مضر احتیاط روحيې د اکثره ذهنونه او فکرونه تسخير کړي وي، د يوې ازادې، خپلواکې، رښتینې مجلې، اخبار او يا بلې خپرونې خپرول او دخپلواکو قلمونو چلول په رښتيا سره يو ډېر ستونزمن او له ذهني، رواني او

فزيکي خطرہ ڊک کار دی.

له بده مرغه بايد ووايو، چي زموږ ټولنه اوس اوس له پورتنيو ستونزو او اندېښنو سره لاس او گډېوان ده، خو ايا د ټولو خپرونو پاڼو او د قلم نوکې ته د يو «مضراحتياط» دلومي ور اچول د يو روڼفکر، ليکوال او شاعر انساني او هېوادني مسووليت تر پوښتنې لاندې نه راوړي؟ او يا هم د بې تفاوتۍ آرام او شنه خوبونه زموږ د ټولني د رنځور حالت درمل کېدلای شي؟ د همدغو بد مرغيو د جاج اخیستلو له کبله موږ د يوې داسې خپرونې پر خپرونو لاس پورې کړ چې لږ تر لږه د يادو ستونزو د ځينو برخو په انعکاس کې برخه واخلي او د هېواد د ټپي فرهنگ د بيا رغونې او بډاينې لپاره په ذهني فعاليت کې ځان شريک کړو، خو ايا موږ له ستونزو سره مخامخ نه يو؟ هغه کسان چې پر خپرنو فعاليتونو بوخت دي، هغه په اوسني وخت کې د يوې ازادې خپرونې، هغه هم د داسې يوې خپرونې چې د يو چا د لاس د خولو په زور چلېږي پر ستونزو بڼه پوهېږي. «هيله» مجله د همدغسې ستونزو او مشکلاتو، سترپاوو او هلو ځلو له بټۍ څخه راوتلې وروستۍ ثمره ده، د دې په خاطر چې راتلونکي پښت او اوسنيو ليکوالو ته د مجلې د اوسني ستونزمن حالت لږ جاج معلوم شي، په لنډيز سره ويلاى شو چې

دا اوسنی «هیله» د شو کسانو د منډو تر پرو او د یوه واحد مقصد لپاره د شو کسانو د زیارونو او هلو ځلو د شریکېدنې پایله ده، یو تن په ډنمارک کې د خپل ژوند د هوساینې شرایط پر ځان راتنگ کړي او د خپلو لاسونو، فکر او قلم د زیارونو د خوړلو ثمر رالېږي، یو بل تن په پېښور کې دې هلو ځلو ته اوډنه او انتظام ورکوي او د اړیکو مزي ټینګوي او بل تن له جنګ ځپلي کابل او نورو سیمو نه لیکنې او مضمونونه راټولوي او بیا یې د چاپونې زیار ګالي، په حقیقت کې له دغه مثلث څخه د «هیلي» مېوه لاسته راځي، خو اوس راځو دې ته چې دا زیار د ټولو لپاره د ستاینې او مننې وړ دی او که نه؟ که اختلافونه هم ورسره مله دي؟

رښتیا خبره خو داده، «هیله» چې د کوم مقصد لپاره خپرېږي د همدې فکر درلودونکو اشخاصو لپاره هم د مننې وړ ده او هم د ستاینې، خو په طبیعي ډول د مخالف لوري لپاره نه یوازې دا چې د مننې وړ نه ده، بلکې د غندنې سبب یې هم ده. دې منځ کې یو ډله نور خلک هم دي چې هغوی ټول عمر د مضر احتیاط په ډنډه کې ډوب دي او مضر احتیاط په ټولنه کې هغه زهر دي چې د ټولنې د پرمختګ رګونه سيزي، استاد الفت په خپل یو نثر کې د مضر احتیاط کیسه داسې بیانوي:

« شمی اکا په کلي کې په احتیاط ډېر زیات مشهور و، هر چا چې به په کلي کې کوم کار کاوه نو یو ځل به یې هغه ته مراجعه کوله، دده د احتیاط یوه نښه دا وه چې ټول عمر په موټر کې نه سوږېده، ځکه چې ده ویل کېدی شي موټر چپه شي او ژوند ته یې خطر پېښ شي، کور ته یې برق نه راوسته، ویل یې کېدی شي برق شارټ شي او ټول کور اور واخلي، هو، دی له عقله پیاده و، ځکه یې ټول عمر کور کې تیاره وه.» له بده مرغه باید ووايو چې اوس هم زموږ په ټولنه کې د دې ډول اشخاصو ډېرې بېلگې شته. تراوسه پورې موږ ته یو شمېر لیکوالو او نالیکوالو چې پر همدې رنځ اخته دي، دمجلې د خپرنیو مطالبو په باب همداسې نظر راکړی، د دوی یو ستر انتقاد دا دی چې ولې تاسو ټوله مجله په پښتو ژبه خپروئ، او دا به ستاسو لپاره «ښه راتلونکی ونه لري».

خو که موږ هر څو ورته ویلي چې د خپلې ژبې او فرهنگ خدمت نه یوازې دا چې کوم خیانت نه دی، بلکې د ویار او د ډېرې نېکنومی خبره هم ده او دا د نړۍ د ټولو انسانانو طبیعي حق دی، نورو ته چې د خپلې ژبې د خدمت حق حاصل دی، موږ هم غواړو چې له همداسې یو حق نه گټه پورته کړو. بله خبره داده چې دا به د چا وجدان ومني چې یو پښتون دې د

هېواد له مورنۍ غېږې نه په لرې هېوادو کې د خپل زیار د خولو په بیه د خپل فرهنگ او ژبې لپاره یوه مالي بسپنه برابره کړې او موږ هغه د بل چا د ژبې او فرهنگ د بدایینې لپاره مصرف کړو.

حقیقت دادی چې موږ د نورو فرهنگونو او ژبو ته ډېر زیات خدمتونه کړي دي، د نورو ژبه مو په خپل دربار کې ساتلې او پاللې ده او بې شمېره خدمتونه مو ورته کړي دي، د افغانستان نومیالي لیکوال استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په دې برخه کې دوه ټوکه مهم کتابونه لیکلي چې یو یې (پښتانه شعرا په فارسي کې) او بل یې (پښتانه شعرا په اردو کې) نومېږي، په هر اثر کې یې تر دوو سوو زیات شاعران معرفي کړي، چې په نوموړو ژبو یې شعرونه لیکلي او خدمتونه یې ورته کړي دي، همداسې نور په سوونو پښتانه لیکوال چې د نورو د فرهنگ او ژبې لپاره یې قلمونه چلولي دي، هم درواخله!

په ټولیز ډول که موږ د هغو پښتنو شمېر چې اردو او فارسي ژبو ته یې خدمتونه کړي دي یوازې (۷۰۰) تنه لیکوال محاسبه کړو او د هر یوه د کتابونو شمېر په منځني حد (لس عنوانه) کتابونه محاسبه کړو، نو د ټولو کتابونو شمېر به (۷۰۰۰) عنوانه کتابونه شي او دا هغه شمېر دی چې تقریباً د پښتو ژبې

د ټولو کتابونو له شمېر سره د انډول وړ دی، ایا همدا خدمت کفایت نه کوي؟

په نړۍ کې به هېڅوک داسې قوم پیدا نه کړي، چې د بل چا ژبې او فرهنګ ته یې دومره خدمتونه کړي وي، اوس نو که په دې خدمتونو هم له پښتنو څخه څوک خوشاله نه وي، نو خدای (ج) دې هغوی خوشاله کړي.
درنو لوستونکو!

«هیله» مجله د همدغسې نظرونو له گوزارونو تېرېږي او خپله لار جوټوي. له ژبنيو نظرونو پرته، دې او هغې ډلې ته د مجلې د انتساب اوازې هم زموږ تر غوږونو راوړسېږي، خو وخت به دا ثابتې کړي چې «مجله» یوازې د افغانستان ملي گټې په پام کې نیسي، نه د کومې ځانگړې ډلې خیال او سلیقه، خو له ستونزو سره سره د زیات شمېر هېوادوالو او په بهر کې د مېشتو افغانانو تشویق او ستاینې او په دې برخه کې همکاري هم د مننې وړه ده، په ځانگړې ډول د هغو لیکوالو همکاري چې له کوم مادې امتیاز پرته یې د خپلو قلمونو مېوه موږ ته د خپراوي لپاره راسپارلې ده او موږ سره یې په گډه په دې فرهنګي او ملي کار کې ونډه اخیستې ده.
«هیله» مجله به هڅه وکړي چې په خپلو پاڼو کې د دوو تېرو

گڼو په شان زموږ د ټولنيز او فرهنگي ژوند د بېلابېلو ټپونو د علاج لپاره د درنو ليکوالو افکار خپاره کړي، له درنو لوستونکو او ليکوالو څخه هم هيله لرو، چې د هېواد د هغو ناويلو او ناليدلو ټپونو او رنځونو په باب چې لاوس هم زموږ د ولس د ژوند د بېلابېلو ډگرونو شيره زېښي، ارزښتمنې ليکنې راولېږي.

د مجلې اداره کونښن کوي، چې تر زياته بريده په ژبني او ليکنې معيار کره ليکنې درنو لوستونکو ته وړاندې کړي، په ليکنو کې به د هېواد ملي او اسلامي گټې او د ملي فرهنگ د بنسټيزې او بډاينې مساله ضرور په پام کې نيول کېږي، خو هېڅکله به د منفي ځان ساتنې، ورځ چارې او د احتياط په پلمه له ورځني فرهنگ نه شاتگ ته غاړه کېنږدي او نه به تر دې بهانو لاندې د ليکوالو رښتيني مطالب له چاپ وغورځوي، د مجلې او درنو ليکوالو تر منځ غټ او د پيوستون پل همدا دی چې د هېواد ملي او اسلامي گټې په پام کې ونيسي او د پښتو ژبې د بډاينې لپاره خپل قلمونه نور هم گړندي کړي. له ځوانو ليکوالو نه هم په درنښت هيله کوو چې «هيله» د خپلو فرهنگي ليکنو او هيلو د غوړېدو چينه او تمه ځای وگڼي او په خلاص مټ او زغرده توگه د مجلې ادارې ته خپلې ليکنې او شعرونه

راواستوي.

دغه راز د مجلې اداره ټولو درنو ليکوالو ته يو ځل بيا په
درنښت سر بلنه ورکوي، چې د افغاني ټولني د ژوندانه د
بېلابېلو ډگرونو او اړخونو په باب موږ ته خپلې گټورې ليکنې
راولېږي.

په درناوي
د هيلې اداره

فرهنگي رغونه د لومړيتوب حق لري

د شلو کلونو په بهیر کې د هېواد د ژوند د بېلابېلو خواوو د ودانیو برجونه نړول شوي، د هېواد فرهنگي شتمني د بهرنیو او کورنیو دښمنانو له خوا په شعوري او ناشعوري ډول چور او تباہ کړای شوي ده. د ټول هېواد رغنده خواوې او ودانۍ ویجاړې شوي دي، هره برخه بیا رغونې او ابادۍ ته اړتیا لري، خو دا خبره د یادولو وړ ده چې په هره ټولنه او هر ځای او وخت کې تر ضرور نه ډېر ضرور کارونه موجود وي. د اړتیا په انډول باید لومړی هغه کار تر سره شي، چې ډېره زیاته اړتیا یې محسوسه وي، په دویم ګام کې ضروري او بیا همداسې نور کارونه او هڅې، خو اوس راځو دې ته چې زموږ په ټولنه کې تر ټولو لومړی، کوم کار او چارې ته اړتیا ده؟ هغه څوک چې په هېواد کې اوسېږي او ډول ډول اقتصادي فقر او ناخوالو ځپلي، هغوی ته که دا پوښتنه وړاندې کړې، نو هغوی بهی درنگه دا خبره کوي، چې تر ټولو لومړی باید د اقتصاد (ډوډۍ) غم

وځورل شي، چې يو ځل گڼه مړه شي بيا هر څه كېږي، د دوی په فكر اقتصادي ستونزې ددې سبب كېږي، چې سړی له خپل فرهنگه لرې او ان پردی كړي، دوی وايي يو څوك چې د خپل ورځني ژوند د خړوب او تېرولو وس نه لري، نو فرهنگه خولا پرېږده چې عادي سالم فكر هم نه شي كولاى او ټول ذهن ان فكري ځواك يې د اقتصادي فقر په ورېځو كې ډوب وي. ددې يادې ستونزې عملي او څرگندې بېلگې همدا اوس زموږ په هېواد كې ډېرې زياتې دي. كه د پخوانيو شمېرنو له مخې زموږ هېواد د يوې پنځه لس مليوني بشري ټولنې په توگه په پام كې ونيسو او ددې ټولنې د مطالعې جاج واخلو، نو دا به ښه څرگنده شي چې دلته اولس د سواد او اقتصادي فقر تر څنگ له نورو ستونزو سره هم مخ دی. اوس په پښتو ژبه ډېر كتابونه چاپېږي، تقريباً د هر عنوان شمېر (۵۰۰) او يا (۱۰۰۰) ټوكه وي، خو ډېرې كمې بېلگې به پيدا كړو چې دا كتابونه دې د خرڅلاو له لارې بېرته خپل لگښت پوره كړي، نور اكثره يا خلكو ته وړيا وركول كېږي او يا هم په كتابتونونو كې پاتې كېږي. اوس سړی له دې خبرې پوهېدلای شي، چې په يوه پنځلس مليوني بشري ټولنه كې زر آن پنځه سوه تنه هم منظمه مطالعه نه كوي، دلته بيا همغه د كتاب پلور خبره سړي ته

راياد پرې: « هغه څوک چې پيسې لري هغه کتاب نه اخلي او هغه څوک چې مطالعه کوي هغه پيسې نه لري»، اکثره کسان اقتصادي ناخوالي زموږ د فرهنگي ودې د مخنيوي ستر عامل بولي. د همدې اقتصادي فقر په پايله (نتيجه) کې داسې حالات پېښ شول چې زموږ د فرهنگ لپاره نا مطلوب وو. غوره بېلگه يې د کابل ښار دی، دلته د همدې ستونزو په نتيجه کې هغه فرهنگيان چې پخوا يې په ښه مينه او خلاص مټ، فرهنگي هلې ځلې کولې، د وخت په تېرېدو سره د ژوندانه پر ستونزو پر ځانگړي ډول په اقتصادي مشکلاتو اخته شول. فرهنگ او فرهنگي کار هم خپل مادي ملاتړ له لاسه ورکړ او د فعاليت کړۍ يې تنگه شوه، نو دا فرهنگيان هم په ذهني او هم په فزيکي ډول استهلاک شول او اوس يې له اکثره د کوم نوبت او لوی فرهنگي کار هيله نه شي کېدلای.

د نوي ځوان فرهنگي کهول د ټوکېدو زمينه هم نه شته، ځکه چې مخکې پلونه ټول نرېدونکي او نرول شوي دي. ان داسې وخت هم راغی چې ليکوال د خپلو کتابتونو خرڅلاو ته کېناست. دې سره سره ځينې داسې کسان هم شته چې د هغوی فرهنگي مينه او د زړه زور تراوسه اوبه شوي نه دي او د خپل هېواد د فرهنگ ډيوه يې نيم ژواندې ساتلې ده. اوس که د

هېواد دننه په کابل او نورو سیمو کې د فرهنګي کار لړۍ بڼه
ګرمه نه ده، نو په پېښور او ترهېواده بهر ځینو نورو سیمو کې
د ګڼو فرهنګیانو او افغانانو له خوا په خپلو شخصي هاند او
هڅو ګڼ شمېر فرهنګي خدمتونه او کارونه ترسره کېږي. یوازې
په پېښور کې دومره ګڼ شمېر بېلابېلو پښتو کتابونه چاپېږي،
چې په شمېره کې ان هېواد د پخوانیو حکومتونو تر کلنیو چاپي
کتابونو زیات دي، له څو کلونو راهیسې چې په هېواد کې
دولتي سیستم ړنګ شوی، نو شخصي او ځاني فرهنګي
تشبثاتو، د دولتي فرهنګي کړنو ځای نیولی او ورو ورو زموږ
هېوادوال له کتاب سره د خپلې مینې او ملګرتیا مزي ټینګوي.
د پیداګوښی، پوهان عقیده لري چې په یوه ټولنه کې باید د
بنوونې او روزنې (فرهنګي) او اقتصادي چارې دواړه سره څنګ
په څنګ وده وکړي، ځکه چې دا یو له بل سره لازم او ملزوم دي.
اقتصادي پرمختیا د یوې ټولنې د فرهنګ د بنسټیزې او
 فرهنګي وده د یوې ټولنې د اقتصادي پرمختیا او پیاوړتیا
لپاره لازمي او اړوي.

اوس چې زموږ هېواد له ډول ډول ستونزو سره مخامخ دی،
نو زموږ هېوادوال باید کومې ستونزې لومړی حل کړي؟ څرنګه
چې انسان لومړی فکر کوي او بیا عمل (کړنه)، نو کله چې د

فکر خبره منځته راغله، نو دلته د ټولني د ذهني اعمار مساله رامنځته کېږي او دا هم څرگنده خبره ده چې ذهني اعمار د فرهنگ په واسطه منځته راځي، ځکه چې فرهنگ د ټولني مغز دی، که چېرې دا مغز سالم او نورمال وي، ټولنه د خپل ژوند تگلوري په بڼه توگه تنظيمولای شي او که چېرې مغز ناروغه وي، نو ټولني ژوند له گډوډۍ سره مخامخېږي، نو اوس چې مور د خپلې دردېدلې، کړېدلې او سوځېدلې ټولني د بيا رغونې او سوکالۍ په هيله يو، نو لومړی بايد ذهني اعمار پيل کړو، کله چې د ټولني د افرادو ذهنونه رڼا شول نو هغوی کولای شي د همدې ذهني او فکري رڼا په غشو د لوړې، اقتصادي فقر او نورو ستونزو توره بلا وولي او ځان ترې خلاص کړي. دلته بيا هم پوښتنه راولاړېږي، چې ذهني اعمار او فرهنگي کار خو هم لگښت او پيسو ته اړتيا لري، دا پيسې به له کومه شي؟ د دې پوښتنې په ځواب کې بايد ووايو، له نېکه مرغه يو شمېر افغانان له اقتصادي پلوه بڼه ژوند کوي، دوی بايد د خپلې پانگې يوه برخه فرهنگيانو ته د فرهنگي خدمتونو لپاره ورکړي چې هغوی پرې هم خپل ژوند وژغوري او هم فرهنگي خدمتونه ترسره کړي. د همدې فرهنگي خدمتونو په پايله کې به د ټولني د وگړيو ذهنونه روښانه شي، خپل دوست او دښمن په نښه کړي،

د خپل ژوند تگلوري به په دقيق ډول وپېژني، ټولنيز فکر او
هېوادنۍ مينه به يې په زړونو کې په ولولو شي او په پای کې به
له ټولو ستونزو څخه مخ سوړ او بریمن راووزي.

په درنښت

د همداسې يوې هيلې د بري په هيله

اداره

د فرهنگي چارو او اړتياوو په

باب خو وړاندیزونه

د شل کلنې جگړې په ترڅ کې بېلابېلو بهرنیو او کورنیو لاملونو او بېلابېلو ډلو هر یو په خپل وار سره د افغانستان فرهنگ او معنوي ژوند ته درانه زیانونه وړول.

د ملي موزیم بېلابېل یو لک اثار چور شول، سیمه ییز موزیمونه وړان شول، په زرگونو ښوونځي ړنگ شول، د لوړو زده کړو په لسگونو مرکزونو وړان شول، په لسگونو ملیونه ټوکه بېلابېل کتابونه چور او وسپړل شول، د راډیو او ټلوویزیون دستگاوي وړانې شوې، هر کلتوري او علمي مرکز ته له یو نه یو لوري زیانونه او خطر ونه متوجه شول او د دې ترڅنګ د هېواد نوره کلتوري شتمني چې په فزیکي ډول نه ترسترګو کېږي او یوازې په مانیزه توګه او دودیز ډول لکه د زړونو سپېڅلتیا، ساده ښکلا، تنګ، مېلمه پالنه، مینه، غیرت او داسې نور، زموږ په ټولنه کې موجود وو، هم له جدي ګواښ سره مخامخ شول. څومره چې جګړه غځېدله، نو بیا هماغومره

اقتصادي ناورين ورو ورو دومره زيات شو، چې د ټولنو د وگړو پر ستوني يې خپسې كېنولې، كله چې پر ۱۳۷۱ل كال د يوې توطيې له مخې د افغانستان دولتي جوړښت ړنگ او په هېواد كې بېلابېلې ډلې پر بېلابېلو سيمو واكمنې شوې، نو د هېواد فني او مسلکي كدرونه په تېره بيا فرهنگيان لاس ترزنې كېناستل، هغو كسانو چې فزيكي كار يې له مسلک سره اړخ لگولای شو، فزيكي خواريو او درنو كارونو او ځينو نورو يې ازاد كار او كسب ته مخه كړه، مسلک او رسمي زده كړه د ډوډۍ دگټلو له وسيلې نه ووتل او هر چا له خپلې تحصيلي څانگې جلا پر يو بل نوي كار لاس پورې كړ، خو ليكوال، شاعران، قلموال او په يوه مانا فرهنگيان بيا ددې كار هم نه وو، له يوې خوا له اقتصادي ناورين سره مخامخ شول، له بلې خوا يې د هنر دمینه والو او لېوالو ډگر تش كړای شو او ان د هغوی د كلونو زيار او لاسته راوړنې، كلتوري او هنري پانگې ته د بې ارزښتۍ په سترگو وكتل شول. ليكوالو او فرهنگيانو په ټولنه كې د خپل درنښت، حقوقي شخصيت او ثابت نوم په وجه هم نه شو كولاى د ژوند د تغذيې يو درېيم يا دويم كار ته لاس واچوي او نه هم له ذهني، رواني او ان فزيكي پلوه د دې جوگه وو چې په دې ناوړه بيړنيو شرايطو كې د ژوند خړوبېدنې

یوه بله لار ومومي. په پایله کې د ټولني د نورو وگړو په انډول د فرهنگيانو ژوند له زياتو ستونزو سره مخامخ شو، ډول ډول ذهني او رواني ناروغيو يې هم د ذهن رگونه ونيول، بيا داسې وخت راغی چې نه د ژوند شول او نه هم د فرهنگي او پوهنيز کار.

کله چې په افغانستان کې دولت ړنگ کړای شو، فرهنگي مسووليت او فرهنگي کار يوازې د ملتپالو او فرهنگپالو افغانانو پر غاړه پرېوت. دوی دامکان او خپل وس تر بریده تر هېواد دننه او تر هېواده بهر پر فرهنگي او علمي کړنولاس پورې کړ، تر يوه حده د دوی هڅو مثبتې نتيجې او ثمره ورکړه. اوس تر هېواد بهر يوازې په خپرنۍ برخه کې په لسگونو عنوانه بېلابېلې ازادې خپرونې خپرېږي او هم تر هېواد دننه د واکمنو تر واکمنۍ لاندې يو شمېر خپرونې کېږي. خو دا دواړه حالتې په خپل ځای بریاوې او نیمگړتیاوې لري. تر هېواد دننه خپرونې يوازې د واکمنو د اند بنسټونو کوي او يو ټاکلی تگلوری تعقيبوي او د ټولني د اکثرو وگړو ذهن او ذوق نه شي خړوبولای.

تر هېواده د باندې خپرونو يوه برخه پر ځينو ملي، سيمه ييزو او تنظيمي ناروغيو اخته ده او ځينې يې د سوداگرۍ او يوازې

د ډوډۍ پيدا كولو وسيلې دي، د دې خپرونو بله نيمگړتيا دا ده چې ډېره كمه برخه يې هم د هېواد داخل ته نه رسېږي. تر هېواده بهر د خپرېدونكو خپرونو په باب د ياد وړ بل ټكي دا دی چې د دې يوزيات شمېر خپرونې د افغان فرهنگپالو په مالي لگښت او زيار خپرېږي، نو داسې هيله كېږي، چې دا خپرونې بايد زموږ په ټولنه او كلتوري بهير كې مثبت اغېزه وكړي. دا خپرونې چې په كوم نېك نيت او هيله خپرېږي، په عمل كې په پوره ډول همدا هيله نه پوره كوي. كله د دې ډول خپرونو د مالي تمويلونكو او فني چلوونكو په نيتونو او اندودونو (د فكر طرزونو) ترمنځ واټن منځته راځي او دا خپرونې يوازې د فني چلوونكو تر انحصار لاندې راځي. ځينې وخت دا چلوونكي د دې پرځاى چې زموږ د فرهنگي بهير، ټولنيز ژوند او فرهنگيانو ورځنۍ ستونزې په پام كې ونيسي او هغو ته ځواب ورکړي. خپله ځاني سليقه او ستونزمن فرهنگي ژوند او د دې ډول فرهنگيانو ترمنځ د احساس او اند واټن رامنځته كېږي.

ښه خبره به دا وي چې تر هر څه دمخه بايد زموږ فرهنگي اړتياوې او ستونزې په گوته او د حل لارې يې ولټول شي، لومړۍ، دويم، درېيم، ضرورت بايد وټاكل شي او حل يې له

لومړي نه پیل شي.

زموږ د فرهنګيانو ستونزې هم يو ډول نه دي، په کابل کې د فرهنګيانو لويې ستونزې دا دي، چې د ژوند تر پېټې لاندې خپلو فرهنګي کارونو او هڅو ته وده نه شي ورکولای، د ليکوالو ذهني او فزيکي ځواک د ژوند د پايدنې په لاره کې مصروف دی، له اقتصادي ستونزو راپيدا شوي ذهني فشارونه هم د ليکوالو د فرهنګي کار ستر خنډ دی.

په پېښور کې بيا بېل کلتور حاکم دی، دلته زموږ ليکوال که د اوسني کابل په انډول له اقتصادي پلوه تر ډېر فشار لاندې نه دي، خو له ذهني پلوه پر خپل اقتصادي ژوند ډاډه نه دي. ځينې فرهنګيان کونښن کوي چې د خپل ورځيني ژوند د خړوب تر څنګه د سبا غمه هم وځوري، نو په دې وجه څو ځايه فرهنګي او نا فرهنګي کارونو ته لاس اچوي. د ليکوالو انرژي او فکري ځواک پر بېلابېلو کارونو وېشل کېږي او د هيلې وړ فرهنګي کار ثمره ترې لاسته نه راځي.

يو زيات شمېر فرهنګيان دلته هم د وزگار تيا په وجه له ډول ډول ستونزو سره مخامخ دي. يو شمېر نور يې له خپل مسلک نه لرې دويم او درېيم ورځيني گټندوی کار ته لاس اچوي او په دې ډول دخپل ژوند پېټې اوچتوي. يو شمېر نور چې په ځينو

موسسو او په پیسو مالمال ادارو کې د کار په پیدا کولو بریالي شوي، د پیسو په مینه کې یې ورو ورو خپل فرهنگي هويت او ارزښت ډوبېږي او د وخت په تېرېدو سره کېدی شي، لیکوال پر سوداگر واوړي.

یو شمېر نور کاري لیکوال د ژوند د مجبوریتونو له کبله د څېړنیز او تخلیقي کار پر ځای د خپرونو پر تخنیکي چارو مصروف دي، چې د دوی اصلي کار ته زیان ورپېښوي. تر ټولو د یاد وړ خبره داده چې په پېښور کې داسې یو نا مطلوب پانگوالي کلتور واکمن او واکمنېږي چې معیار یې له مشروعو او نامشروع لارو د پیسو گټل دي. هغه ټولنیز کلتور چې په هېواد کې د فرهنگیانو او فرهنگي حلقو تر منځ موجود و، د هغو ډېره برخه دلته په پېښور کې د افغان لیکوالو او فرهنگیانو تر منځ نه شته او لاد مسخه کېدو په حال کې دی.

یو شمېر افغان لیکوالو او فرهنگیانو چې لویدیځ او ځینې نورو هېوادو ته یې پناه ور وړې، تراوسه پورې یې تر ډېره بریده له خپل هېواد، اولس او کلتور سره خپله مینه او ذهني اړیکي ساتلي، په همدې وجه هلته هم گڼ شمېر افغاني خپرونې او اثار خپروي. د دوی د مرستو لپاره ان تر پېښوره هم رارسي او دلته پرې گڼ شمېر فرهنگي او علمي اثار خپېږي. دا لیکوال او فرهنگیان کېدی شي د ژوند تر پایه له خپل هېواد او کلتور سره

خپله دا مینه همداسې گرمه وساتي، خود هغوله راتلونکي نسل نه دا هیله کېدی نه شي.

له لویدیځ څخه د فرهنگي کار لپاره د افغانانو رالېږلي مرستې که په دقیق ډول او مناسبه توګه ونه کارول شي نو په دې برخه کې هم ستونزې راولاړېدلای شي، اوس پېښور او غرب کې د مېشتو افغان فرهنگیانو ترمنځ د فرهنگي همکارۍ بڼه گرمه لږۍ روانه ده، خو اوس دا پوښتنه راولاړېږي چې ایا دا فرهنگي هڅې څومره اغېزمنې دي او زموږ په ټولنه کې د فرهنگي خلود ډکولو جوګه کېدی شي او که نه؟

اساسي خبره داده چې فرهنگي خلود تر هېواد دننه رامنځته شوي ده، باید داسې هڅې ترسره شي چې په یو نه یو ډول دا خلود که شي، ترټولو لومړی باید د هغو فرهنگیانو غم وخورل شي چې په هېواد کې اوسېږي. فرهنگي کار یې یا کمزوری شوی، یا پر تپه ولاړ دی او یا هم د مسخه کېدو پر لوري روان دی، هغه اغېز چې یو فرهنگي کار یې زموږ د ټولني په دننه کې شیندلای شي، د ټولني د باندې یې نه شي ترسره کولای. دا خبره هم د یاد وړ ده چې که یو فرهنگي کار زموږ د ټولني لپاره وي، نو باید کوبښن وشي چې زموږ ټولني ته انتقال شي.

دلته کېدی شي ځینو کسانو ته دا پوښتنه راپیدا شي چې د هېواد په داخل کې خود واکمنو د سختو او تنګو شرایطو او نورو ستونزو له امله ازاد فرهنگي کار ترسره کېدی نه شي.

بايد وويل شي چې يو واکمن که هر څومره د لنډ او تنگ فکر خاوند هم وي، بيا هم په څرگند ډول د يو گټور ټولنيز او فرهنگي کار مخه نه نيسي، بله خبره دا ده چې له همدې واکمنو سره په دې اړه غږېدل او د هغوی قانع کول په خپله يو فرهنگي کار دی. که چېرې تر هېواده د باندې افغان فرهنگپال، فرهنگپال او ملي سوداگر هغه گټور علمي او کلتوري فعاليتونه چې تر هېواده د باندې يې پيل کړي، په يوه نه يو ډول د هېواد داخل ته ولېږدوي، نو گټه به يې تر اوسني حالته څو ځله زياته شي. يو خو به يو شمېر فرهنگيانو ته چې اوس هلته له وزگارتيا او ستونزو سره مخامخ دي، يوه فرهنگي بوختيا پيداشي. له هېواده به د نورو فرهنگيانو د راوتلو او لېږد مخه ونيول شي، د افغانانو پانگه به بېرته د افغانستان غېږې ته ورشي. په دواړو خواوو کې به زموږ هېواد گټه وکړي؛ هم به زموږ ټولني ته کتاب وړاندې شي او هم به يې لگښت بېرته زموږ هېواد ته پاتې شي.

اوس چې په پاکستان او نورو ځايونو کې څه خپروني کېږي، نو له مالي گټې سره سره يې لگښت ټول د پاکستان او نورو هېوادو لمن ته لوېږي. کله چې يوازې کتاب موږ ته راپاتې شي نو بيا مجبور يو چې يوه برخه يې هېواد ته ولېږدوو، دهغود

پوست لگښت هم د همدې هېواد په گټه پرېوزي او نورې ستونزې خويې لاپرېرېده.

تر هېواده د باندي د افغانانو له خوا چاپېدونکې خپرونې او اثار که له يوې خوا د ورځيني چاپ په گانه بنسکلي شوي، نوله بلې خوا بايد د خپل لوستونکي او ملت د ژوند اقتصادي کچه هم په پام کې ونيسي. که يو اثر د پر مانيز ارزښت هم ولري، خو چې د اقتصادي ستونزو په وجه يې لوستونکي د اخيستو وس ونه لري، نو بيا يې هم چاپ د پر گټور نه پرېوزي. په تېرو دوو لسيزو کې زموږ په هېواد کې تر شل مليونو ټوکو، زيات کتابونه له منځه وړل شوي دي، نو اوس د کتابونو د زيات شمېر چاپ ته اړتيا ده.

دلته بايد دلومړۍ درجې کاغذ پرځای، دويمه درجه او درېيمه درجه کاغذ څخه کار واخيستل شي، چې د يو پرځای دوه ټوکه کتابونه چاپ شي او د يو تن پرځای دوو تنو ته ورسېږي.

په پای کې يو ځل بيا وايو چې موږ بايد خپلې فرهنگي اړتياوې تشخيص او د ضرورت په اندول دهغو د حل لپاره په مينه او ولوله، اند او ځواک هلې ځلې وکړو.

د همدې ارمان د پلي کېدو په هيله
د هيلې اداره

هيله يو كلنه شوه

د ۱۳۷۵ کال په بهير کې د هيلې مجلې د چاپ او خپراوي لپاره د څو تنو پښتنو ليکوالو له خوا هلې ځلې پيل شوې، ددې هلو ځلو مقصد دا و چې په پښتو ژبه يوه داسې خپلواکه، ناپېيلې، فرهنگي او ټولنيزه مجله چاپ شي، چې هغه په رښتيا سره هم خپلواکه او ناپېيلې وي، په پای کې دا هلې ځلې يوې شمري پايلې (نتيجې) ته ورسېدې او د ۱۳۷۶ کال د (وري-غويي) پر مياشت، د هيلې مجلې لومړنۍ گڼه چاپ شوه، له هغه راهيسې شپږ گڼې چاپ شوي چې په ټوليز ډول يې د هېواد د ليکوالو تر دوه سوو عنوانونو زيات ډول ډول ليکنې او شعرونه خپاره کړي دي.

هيله د يو کال په بهير کې ښه وځلېده، ډېر لوستونکي يې پيدا کړل او ډېر مينه وال، ډېرو ليکوالو له هيلې مجلې سره له کوم مادي امتياز پرته همکاري وکړه او د نورې ملگرتيا ډاډ يې

خرگند کړ. یو شمېر کسانو له بهر او یو شمېر نورو په پېښور او نورو سیمو کې په مجله کې کلنی گډون وکړ. هیلې مجلې له خپلو بریاوو سره سره نیمگړتیاوې هم لرلې او انتقادونه هم پرې راخواره وو. د انتقادونو زیاته برخه د مجلې فني، مسلکي او علمي چارو ته متوجه نه وه، بلکې اکثر و یې ژبني تومنه لرله او د دې ډول انتقاد کونکو نیوکه همدا وه چې تاسو ولې دا مجله ټوله په پښتو چاپوئ! دا انتقادونه یوازې د انتقاد او نیوکې تر پولې نه پاتې کېدل، بلکې د دښمنۍ، کینې او تعصب تر بریده هم رسېدل، د دې ډول انتقادونو په مقابل لوري کې بیا ډېرې ستاینې او مننې هم رارسېدلې، هغوی پر همدې خبره ټینگار کاوه، چې ټوله مجله باید پښتو وي او همدا مجله ده چې زموږ د زړه باد ایستلای او د زړونو غوتې مو اوارولای شي، دوی دا خبره هم کوله چې خپلې ژبې ته خدمت کول او د خپل فرهنگ پالنه د نورو د فرهنگ د دښمنۍ مانا نه لري. هر څوک حق لري چې خپل فرهنگ ته په خپله کار وکړي، په داسې حال کې چې زموږ ژبه او فرهنگ دې ډېر زړه سوي، لاس نیوي او خدمت ته اړتیا ولري او موږ دې د نورو د ژبې او فرهنگ په چوپړ لگیا یو، دا نه یوازې خپل فرهنگ سره بې پروایي ده، بلکې له هغه سره لوی خیانت هم دی. خدای پاک

پښتانه ليکوال د پښتو او پښتني فرهنگ د خدمت لپاره خلق کړي او همدارنگه د نورو ژبو فرهنگيان د خپلو ژبو لپاره، خو شوک که ددې وس لري چې د خپلې ژبې تر څنگ د نورو فرهنگي بار هم اوچت کړي نو دا د هغه په نړۍ ليد او ځواک پورې اړه لري، خو موږ نه غواړو چې زموږ د ليکوالو په ځواک او انرژۍ دې د نورو فرهنگ وپرسپړي او بيا دې زموږ ژبه او فرهنگ تر ستوني تېر کړي. هيلې مجلې د همدغسې متضادو نظرونو په کړلېچونو کې خپله لاره پرانيستله او هغه څه چې وړ وو هغه يې په خپلو پاڼو کې ځای کړل. د ژورناليسټيکو او علمي معيارونو په اړه يې د لوستونکو نظريې او وړاندیزونه په ځيرتيا سره وڅېړل او د امکان تر حده يې عملي کړل او هغه نظرونه او انتقادونه چې د ځانگړې کينې او تعصب له مورچله راگوزار شوي وو، پر هغوی يې غټه تيره کېښوده.

د اداري پرسونل د ډېر کم حد په پام کې نيولو سره موږ پر دې بريالي نه شولو چې د مجلې ټولو مينوالو او لېوالو ته مجله پر ټاکلي وخت ورسوو، خو بيا هم اداره تر يوه بريده په دې برخه کې بريمنه وه، موږ هيله لرله چې په بهر کې به د ځينو افغانانو د گډون له لارې د مجلې د مالي ستونزو زياته برخه حل کړو، خو تراوسه پورې کم شمېر کسانو په مجله کې گډون کړی، سره له دې چې د تېر يو کال په بهير کې د مجلې ټول لگښت د هېواد

ځوان نوبنتگر شاعر عبدالمالک بېکسيار له خوا ورکړل شوی او اوس يې هم خپل ډاډليک رالېږلی او پکې ليکلي يې دي «که نور هېڅوک هم له مجلې سره مالي مرسته ونه کړي نو زه خو درته لکه غر هسې ولاړ يم».

د بناغلي بېکسيار دا خوشال خانۍ هوډ د قدر وړ دی، خو بڼه به دا وي چې په لويديځ کې زموږ فرهنگيان هم د ده په شان هوډ وکړي او يا د ده مټ پياوړی کړي.

د هيلې مجلې اداره غواړي تر وروستي بريده له ټولو مشکلاتو سره مقابله وکړي او مجله د ۱۳۷۲ کال په شان او ان تر دې لاهم بڼه لوستونکو ته وړاندې کړي. خدای (ج) دې وکړي، چې د مشکلاتو بېلابېل ډولونه زموږ قلمونو، هڅو او هيلو ته زندی، وانه چوي تر څو زموږ هيله ناهيلې نه شي او گران لوستونکي او غمخپلي هېوادوال له خپلې کوچنۍ، خوله هيلو ډکې «هيلې» بې برخې نه شي.

په پای کې له ټولو هغو درنو ليکوالو، شاعرانو او پوهانو نه د زړه له کومې مننه کوو، چې په تېر يوه کال کې يې له هېڅ ډول امتياز پرته د هيلې مجلې ادارې ته خپلې ليکنې، شعرونه او رغوونکې نظريې او وړاندیزونه رالېږلي دي.

کور مو ودان او هيلې مو له هيلو ډکې اوسه

په درناوي

اداره

د فرهنگي چارو سمون او ملگرتيا ته

اړتيا ده

که له يوې خوا زموږ د هېواد کلتور په تېرو شلو کلونو کې له سترو ناوړينو سره مخامخ شوی او ګڼ شمېر فرهنگي بنسټونه او مرکزونه له منځه وړل شوي دي، نو له بلې خوا زموږ د هېواد ليکوال، شاعران، قلموال او په ټوليزه مانا فرهنگيان هم غلي او آرام ناست نه دي. دوی د خپل وس تر بريده خپلو فرهنگي هڅو ته دوام ورکړی، په ډېر زړه چاودون و زيارېپې علمي او فرهنگي هڅې سرته رسولې دي، دا فرهنگي هڅې په هېواد کې هم ترسره شوي او ترهېواده بهر هم.

تر ۱۳۷۱ کاله پورې چې په افغانستان کې ښارونه او په تېره لوی ښارونه او د دولت فزيکي جوړښت او ساختمان څه ناڅه روغ وو، نو يو لړ علمي او کلتوري کارونه هم تر سره کېدل، داچې له فکري پلوه واکمنو کومه ايډيالوژي تعقيبوله اود هغو لپاره يې له څه ډول دولتي امکاناتو نه ګټه پورته کوله، دا يو بېل بحث دی، خود دولت د چوکاټ د سلامتيا له کبله ډېرو زياتو فرهنگي مرکزونو چې له سياست سره يې تړاو نه درلود او يوه اندازه ناتنظيمي فرهنگي کارونه په پېښور کې

هم په نسبي توگه په عادي ډول تر سره کېدل. کله چې د ۱۳۷۱ ل کال په لومړيو کې د گاونډيو هېوادونو په مرسته د افغانانو د کلونو کلونو حکومتي رغښت او بنسټونه ونړول شول، نو هر څه پو پناه شول، له هېواد نه د علمي کدرونو د وتلو لړۍ نوره هم گړندۍ او زياته شوه.

څرنګه چې دولتي دستګاه سخته زيانمنه شوه، نو يو شمېر فرهنگيانو په خپلو شخصي تشبثاتو او هلو ځلو د فرهنگي کارونو تر سره کولوته ملا وتړله. دا هڅې د دولت په اندول هېڅ د يادونې او پرتلې وړ نه دي، خو بيا هم د دوی د ځاني احساس او نیکو هلو ځلو ښکارندويي کوي.

يو شمېر نورو ليکوالو، فرهنگيانو او فرهنگپالو تر هېواده د باندې فرهنگي هڅې پيل کړې، دا فرهنگي هڅې تر يوه حده برېښي وې، اوس گڼ شمېر اخبارونه، مجلې او بېلابېل کتابونه چاپېري، پېښور اوس د يو فرهنگي جهاد مرکز دی، هغه اخبارونه او مجلې چې تر هېواده دباندې خپرېږي، د هغوی شکلي جوړښت او کچه ښکلې وي، خو د ځينو ليکنو کمی په کې احساسېږي، په ځانگړي ډول د هېواد د ورځني ژوند د پېښو، فرهنگي فعاليتونو او د خلکو د ټولنيز ژوند د کړاوونو په باب ډېر زيات مطالب نه لري، د دې وجه داده چې هغوی ته

په ډېرې سختۍ سره د هېواد دننه پېښو په اړه د لومړي لاس
ليکنې ورسېږي.

د دې خپرونو بله ستونزه داده چې ډېر کم شمېر يې د هېواد
داخل ته رسېږي، د هېواد داخل کې چې کومې خپرونې کېږي
هغه هم بهر کې د گوتو په شمېر افغانانو ته ور رسېږي، نو په
دې وجه د يو بل له خپرونو او د هغو له محتوااتو څخه پوره نه
خبرېږي، تر هېواده بهر چې کومې خپرونې کېږي، د هغو يوه بله
ستونزه داده چې ځينې يې تکراري ليکنې خپروي، ددې تر
څنگ بيا بهر کې د خپرېدونکو افغاني خپرونو يوه لويه بڼېگنه
دا ده چې دوی د نورې نړۍ نوي ژوند او نوې تخنيکپوهنې په
اړه په زړه پورې ليکنې خپروي، چې تر اوسه د هېواد کورنۍ
خپرونې ترې بې برخې دي. همدغه ستونزې او ځينې نور عوامل
د دې غوښتنه کوي چې ټول افغان فرهنگيان بايد خپلو
فرهنگي چارو ته سمون ورکړي، دا کار د يوې فرهنگي ملگرتيا
له لارې ترسره کېدای شي، داسې چې څو تنه فرهنگيان دا دنده
پر غاړه واخلي چې د افغاني خپرونو د يو رنگۍ او سمون لپاره
کار وکړي او نور فرهنگيان بايد له دوی سره مرسته وکړي.

د دې کسانو دنده به دا وي چې دوی په هېواد کې دننه
ليکوالو او فرهنگيانو هغه ليکنې چې د هېواد داخل کې يې د

چاپ او خپراوي امکان نه وي، تر هېواد بهر خپرونو ته ورسوي او هغه ليکنې چې د نوي تخنيکپوهنې او متمدنې نړۍ د ژوند او تجربو په اړه ليکل کېږي او ځينې وخت په تکراري ډول خپرېږي، هغه دې د هېواد کورنيو خپرونو ته چې تر اوسه لا دا ډول مطالب نه لري، ورکړي، همدا راز د ژوند په نورو ډگرونو کې دې د هېواد مېشتو فرهنگيانو او په بهر کې مېشتو افغان فرهنگيانو تر منځ اړيکي ټينگ شي، چې د يو بل له ستونزو خبر شي، يو بل سره قلمي او فرهنگي همکاري وکړي او په پای کې ټولې افغاني خپرونې پر داسې ليکې روانې شي، چې هغه د هېواد د ملي واکمنۍ او ملي يو والي د ټينگښت، د اولس د ذهني کچې د اوچتيا او د خلکو د سوکالۍ په يوې اغېزمنې وسيلې بدلې شي.

د همداسې يوې فرهنگي ملگرتيا په هيله

په درنښت

اداره

زموږ د ازادو خپرونو ستونزې

په هره ټولنه کې ازادې خپرونې د ژوند د یو لړ مهمو اړتیاوو د پوره کولو لپاره رامنځته کېږي. د ولس په ذهني، کلتوري، اقتصادي او د ژوند د نورو برخو په لوړتیا او پرمختیا کې برخه اخلي. هغه ټولنې چې پرمختللي دي او د لوستوالو شمېر یې زیات دی په هغو کې په ټولیز ډول ټول مطبوعات او په ځانګړي ډول خپلواک مطبوعات د خلکو په ذهني پیوستون کې ستره برخه لري. دا خپرونې د خپل لګښت د دوراني حرکت په نتیجه کې نه یوازې دا چې خپل ژوند تضمینوي، بلکې ډېرې مالي ګټې هم ترلاسه کوي. د امریکا متحده ایالاتونه به د بېلګې په توګه یاد کړو. اوس په دې هېواد کې په هره میاشت کې «یوولس زره عنوانه» بېلابېلې دولتي او خپلواکې خپرونې خپرېږي، چې د هرې یوې مهالنۍ تېراژ میلیونونو ټوکوته رسېږي او همدارنګه په سلګونو خپلواک تلویزیوني چینلونه پر خپرونو بوخت دي.

یوه ورځپاڼه به په پام کې ونیسو چې هره ورځ یې په میلیونو ګڼې چاپېږي، که په هره ګڼه کې لږ تر لږه پینځه ویشتمه سېنټه ګټه وکړي، هغه ورځپاڼه چې هره ورځ د دوو میلیونو په تیراژ

چاپېري نو ورځنۍ گټه به يې پينځه لکه امريکايي ډالر ه شي او هغه بې شمېره پيسې چې دوی په هره گڼه کې له گڼو اعلانونو څخه ترلاسه کوي، هغه خولپړځای پرېږده. د دې وجه داده چې هلته اکثره خلک اخبار لولي او د ژوند يو نه يو ضرورت يې په ورځپاڼې او يا خپرونې پورې تړلی وي. پانگوال، صنعتکاران او سوداگر اخبار د خپلو اقتصادي معاملو او گټې د تبليغ لپاره بڼه وسيله گڼي. هغه کسان چې په دې خپرونو کې کار کوي هغوی نه يوازې دا چې کولای شي له دې لارې خپل ورځينی ژوند بڼه خړوب کړي، بلکې له فکري پلوه هم خپلواک او هڅاند پاتې کېدی شي، خو په وروسته پاتې ټولنو کې بيا داسې نه ده؛ په وروسته پاتې ټولنو کې د ژوند اکثره کارونه وروسته پاتې وي. په داسې ټولنو کې خپرونې او ډله ييز ارتباطي وسايل اکثره د واکمنو تر واک لاندې وي او د هغو خپلواکي، د خپل واک د کاواکه کولو په لاره کې يو مهم فکتور گڼي، نو تر خپله وسه کوبښن کوي چې خپرونې په خپل واک کې وساتي.

په دې کار او چار کې يوازې واکمن ملامت نه دي، هغه ټولنه چې نالوستې وي په هغه کې خپله مطبوعات هم څه دروند اغېز نه شي بښدلاي؛ نالوسته شخص ته اخبار يا مجله ورکول، گڼو

ته د ډول وهلو مثال لري. وروسته پاتې ټولني د لوستوالو د کمښت تر څنگ پر اقتصادي ستونزو هم اخته وي. د دوی لومړۍ اړتيا دا وي چې څنگه د ژوند د اړتيا وړ لومړني مواد لاسته راوړي، چې ژوندي پاتې شي. د ژوند د دويم، درېيم او څلورم ضرورت د پوره کولو لپاره ورته ډېره لار پاتې وي. له همدې کبله په داسې ټولنو کې خپروني بڼه وده نه شي کولای. هغه خپروني چې د واکمنو په لاس کې وي، لگښت يې د حکومت له خوا ورکول کېږي، پرته له دې چې خلک يې لولي او که نه؟ پيسې پرې ورکوي او که نه؟ خپل لگښت بېرته ترلاسه کوي او که نه؟ واکمن مجبور دي چې د خپلو هيلو د پوره کولو لپاره د هغو لگښت ورکړي، په دې منځ کې که يوې نيمې خپلواکې خپروني ته هم اجازه ورکړي، نو هغه به هم د واکمنو مالي مرستې ته اړه وي، ځکه چې دا خپروني د خرڅلاو له لارې خپل شوی لگښت نه پوره کوي.

زموږ په ټولنه کې هم مطبوعات پر همدې رنځ اخته دي. لومړی دا چې د ټولني ډېره زياته برخه نالوستې ده، دويم دا چې څوک دولتي خپروني چندانې نه لولي او په ازادو خپرونو پيسې نه ورکوي او يا يې نه شي ورکولای، نو ځکه دلته مطبوعات له سخت ځنډ سره مخ دي.

اوس اوس تر هېواده بهر د يو شمېر اشخاصو او فرهنگيانو په مرسته يو شمېر خپلواکې مهالنۍ مجلې او اخبارونه چاپېږي، خو يو يې هم د خرڅلاو له لارې بېرته خپل لگښت نه شي پوره کولای. اکثره دا خپرونې په وړيا ډول وپشل کېږي او د خرڅلاو بازار يې نه يوازې دا چې ډېر سوږ دی، بلکې اصلاً بېخي نه شته.

دا خپرونې که څه هم د چاپ تېراژ يې کم وي، خو دا چې لگښت يې د يو او يا هم دوو دريو تنو له خوا ورکول کېږي، نو پر تمويلوونکو باندې ډېر دروند مالي بار پرېوزي او نه شي کولای تر پايه پورې په يوازې ځان دومره مالي بار وزغمي.

«هيله» مجله هم يوه له هغو ازادو خپرونو څخه ده، چې ټول لگښت يې تراوسه پورې د يو شخص (د هېواد تکړه ليکوال او شاعر عبدالمالک بېکسيار) له خوا ورکول کېږي او تراوسه پورې د هغه د لاس په خولو چلېږي.

«هيله» (۵۰۰) گڼې چاپېږي چې يو شمېر يې کابل، جلال اباد، پېښور کې وپشل کېږي، يو شمېر يې بهر ته لېږل کېږي او يو شمېر يې خرڅلاو ته وړاندې کېږي.

څرنگه چې د «هيلې» مجلې اصلي او اساسي موخه خپل افغاني فرهنگ ته خدمت کول دي او غواړي په دې وسيله د

خپل فرهنگ د ژوندي ساتلو لپاره هېوادوالو ته لږ تر لږه يو فکر شاني ورکړي، نو که په هېواد کې وړيا وپشل کېږي، دا کار د يو ضرورت له مخې دی.

هغه کسان چې تر هېواده د باندي اوسېږي او اقتصادي وس لري، له هغو څخه موږ ډېره هيله لرو، چې له مجلې سره به مالي مرسته وکړي، خو تراوسه پورې يوازې څو تنو په هيله کې کلنی گډون کړی دی. اوس له هرځايه د مجلې د ستاينې په باب گڼ شمېر ليکونه راځي، خو د هغه چا چې مالي وس رسېږي، تر اوسه يې د مجلې د ادارې مالي لاسنيوی نه دی کړی، نو په همدې وجه مجله له مالي ستونزو سره مخ ده او دا خبره هم مشکله ده چې د يوې مجلې ټول لگښت دې تر پايه پورې د يو شخص پر غاړه وي.

له هغو کسانو څخه چې مالي پانگه لري، دا هيله لرو چې پر خپل فرهنگ زړه وسېږي او د خپل فرهنگ د غوړېدنې لپاره د هيلې مجلې مالي ستونزې غوڅې کړي او که نه ددې وېره شته چې «هيله» نهيلې شي.

د هېواد د ږنگ شوي او سپزل شوي
فرهنگ د رغونې او غوړېدنې په هيله
دهيلې اداره

د هېواد ملي يووالی او د فرهنگيانو نوې هيلې

په تېرو څو مياشتو کې په هېواد کې سياسي او پوځي بدلونونو دا په ډاگه کړه چې افغانستان يو نه تجزيه کېدونکی هېواد دی او هېڅکله به هم د دې هېواد بهرني او کورني دښمنان پر دې بريالي نه شي، چې تجزيه غوښتونکي خوبونه او پلانونه عملي کړي.

هغوی چې پرون د ځينو نورو په لمسه په هېواد کې د تجزيې د لومړي گام په توگه د فدرېشن يا فدراليزم شعارونه پورته کول، نن يې هيلې شعارونه او پلانونه تر خاورو لاندې شول او پردي ملاتړي يې هم په شرمونو وشرمېدل او لاشرمېږي.

دا څرگنده خبره ده چې له ځينو پلورل شويو افغانانو پرته نور ټول افغانان له خپل هېواد سره دومره مينه لري، چې د نړۍ په ټول تاريخ کې به يې بېلگه کمه پيدا شي. افغانانو په خپلو بې ساري قربانيو او اتلوليو سره د نړۍ په سياسي او ملي پېښليک کې يو بې مثاله ريکارډ ټينگ کړی دی. هر وخت چې

زموږ هېواد له كوم كورني ناورين او بهرني ناتار سره مخامخ شوی، نو د فرهنگيانو او قلم د خاوندانو ذهنونه او زړونه يې تر ټولو زيات متاثر كړي دي. دوی خپل درد او احساس د قلم په روح كې پو كړی. د خلكو ولولې يې راپارولي او په پايله كې يې ټول ولس د يو ستر فكري، ذهني، فزيكي او ولوليز ځواك په توگه د دښمن د مقابلي جوگه كړی دی.

د تېرو شلو كلونو په لومړۍ لسيزه كې چې هېواد نېغ په نېغه د سره استعمار له يرغل، بنكېلاك او ناورين سره مخ و، نو د هېواد د فرهنگيانو له زړونو څه، چې له قلمونو څخه هم وينې خڅېدلې، كله چې سره بنكېلاك زبردسته ماتې وخوړه او بيا د پانې بڼه بدله شوه، نو ظاهراً خو داسې برېښېده چې موخه ترلاسه شوې، خو دا لا ډېرو ته څرگنده نه وه چې «لویه» ختمه نه ده، بيا د دې «لويې لويې» بل پړاو پيل شو. په دې پړاو كې د هېواد اكثره هغه مادي او مانيزه شتمني چې تر دې دمه له تېرو ناتارونو څخه خوندي وه، هم تباه كړای شوه. سربېره پر دې داسې ډلې او ډلگۍ هم د سياست ډگر ته راووتلې، چې په بنسكاره او څرگند ډول يې افغانستان ضد او افغان ضد شعارونه وركول او د پرديپالنې په لباس پوښل شوي وو. دې ډلو ته دومره ځواك او حركت وركړای شو چې هره يوه د هېواد ملي

رغبت د ويجارټيا او بربادۍ لپاره په بنسټکاره او پټه خپل پلانونه د عمل ډگر ته وړاندې کول. دوی په بهر کې هم زیات بهرني ملاتړي درلودل، په ځانگړي ډول ځینو هغو هېوادونو چې د زمانې په اوږدو کې یې یو وخت له افغانانو څخه ماتې خوړلې وه. له رواني پلوه په هغو کې یو شمېر داسې واکمنې کړۍ او انفرادي اشخاص وو چې د افغانستان له وړانۍ او د کابل له ړنگېدو نه یې خوند اخیسته او له روحي پلوه یې د خپلو هېوادونو د تېرې ماتې د تداعۍ جبران کاوه. دلته به له دې هېوادونو څخه د یوه هېواد بېلگه راوړو. یو افغان قلموال په لندن کې استوگن دی او په یوه داسې اداره کې کار کوي چې هلته ډېر قلموال انگرېزان چې خپل تاریخ او د افغانانو پېښلیک ورته ښه معلوم دی، هم کار کوي، په دې اداره کې داسې یو انگرېز هم کار کوي چې له افغانانو سره خپله ځانگړې کینه ساتي، دا افغان وايي: «کله چې به په کابل کې خونړي جنگونه ونښتل او په سلگونو افغانان به په وینو لیت پیت شول او دنګې مانی به ړنگې شوې او د انگرېزانو د خوبني تنظیم به د ښار په منځ یا څنډه کې کومه ويجاړه ودانۍ ونيوله، نو کله چې به دی (انگرېز) ماته مخامخ شو، نو موسکې به شو، که پر هغې ورځ به د ده له ماسره هېڅ کار هم نه و، نو ده به ضرور یو

ځل له ما سره ځان مخامخوه، چې د کابل د ويجاړتيا او د افغانانو په وينو رنگ ژوند تصوير زما ذهن ته انتقال کړي، خپل ځان پرې خوشاله او ما پرې غمجن کړي، په دې منځ کې چې به چا اويا کومې ډلې د هېواد د تجزيې خبره وکړه، نو پر هغه به ډېره بڼه ولگېده او بيا به يې په ټوله اداره کې هغه نوره پسې هم غټه کړه. دغه انگرېز د افغانستان دملي يووالي ضد ډلو ټپلو سره دومره مينه، لېوالتيا او اړيکي درلودل چې ان د هغو د ځينو مشرانو عکسونه هم ورسره وو او يو يې لاد خپل کار په خونه کې ځورند کړی هم و. انگرېز به په هغه خبره ډېر خوبنېده چې چا به د افغانستان د تجزيې خبره مطرح کړه. دې انگرېز ته کېدلای شي د خپل نيکه «ډيورنډ» هغه عمل په زړه کې گرځېدلی وي چې د لوی افغانستان واحد وجود يې پر دوو برخو ووېشه او زموږ ستر هېواد يې د اوږدې مودې له رنځونو سره مخامخ کړ، دا هم کېدی شي چې د دې ډول انگرېزانو ډېر زيات مقصدونه وي، خو ماته داسې ښکارېدلې چې هر کله به دا انگرېز ماته زموږ په هېواد کې د وينو او اوښکو د رودونو د بهېدو له کبله موسکې شو، نو ماته به داسې ښکاره شوه چې دی له ما څخه د ميوند، ټل او د کابل-جلال اباد په لويه لار کې د انگرېزي لښکرو د ماتې غچ اخلي، ده ته کېدی شي خپل

«مکناتین» ور په یادېده، خو ما ته خپل «اکبرخان» په ذهن کې ګرځېده، ده کېدی شي د خپلې ماتې مایوسه سندرې زمزمه کوله، خو ما ته د خپلې «ملالی» تپه رایادېده، خو زما د دې ټولو رواني لاسبریو سره سره بیا هم پر ما د خواشینۍ څپې خورېدلې او د انګرېز په څېره کې د خوښۍ رڼا ځلېدله. یو وخت بیا داسې راغی چې په کابل کې د شوکمارو، غلو او ملت ضد ډلو ټپلو تفرغ ټول شو او دا خبر د نړۍ اکثر و خپرونو خپور کړ، خو دا ځل د انګرېز پرځای زما وارو، سهار چې کله دفتر ته لاړم، نو لومړۍ هڅه مې دا وه چې انګرېز ته دا خبر ورکړم او خپل غچ ور څخه واخلم، تصادفاً انګرېز په دهلیز کې مخې ته راغی، خو نن یې په تندي کې موسکا نه وه، د پرېشانی یو ګرد پرې خور و، دواړه سره مخامخ شوو، پرته له دې چې خبرې سره وکړو، څو شېبې مویو بل ته وکتل، د تورو او شنو سترګو ترمنځ یو سخت رواني جنګ پیل شو، څو شېبې لاتېرې نه وې چې انګرېز سترګې ټیټې کړې او زما له څنګه تېر شو. انګرېزان ډېر مغرور خلک دي، دا زما لپاره لومړی ځل و چې یو انګرېز په خپل وطن کې د یو افغان سترګو ته ونه شو کتلاي. کله چې انګرېز سترګې ټیټې کړې، نو زما پر شونډو د موسکا یوه څپه راغله. د انګرېز له څپرې نه ما ته دهغه د زړه حالات

خرگند بدل، ما د هغو لمبو او وینو رواني غچ له انگرېز نه واخیست، چې هره ورځ به یې ماته د یو پېغور په بڼه مطرح کاوه.»

درنو لوستونکو! دا د یو افغان او انگرېز د رواني، ذهني او پټې جنگ هغه تصویر و چې دلته یې خرگندونه وشوه. حقیقت دادی چې رښتیني افغانان چې په هر ځای کې وي، له خپل هېواد سره مینه لري او د هېواد دښمنان که د هېواد په داخل کې وي او که په بهر کې، د هېواد د ورانۍ هڅې کوي، خودا خرگنده ده چې لوی خدای (ج) تل حق پر باطل بریالی کړي. د بهرنیو او کورنیو دښمنانو هغه هڅې چې له دوه لسیزو راهیسې یې د هېواد د تجزیې او ورانۍ لپاره ترسره کولې دادی اوس د له منځه تګ په حالت کې دي، د هېواد ملي یووالی د شمال او جنوب، ختیځ او لویديځ دچغو او نارو سورو پورته کول نوري په ختمېدو دي. ترشلو کلونو وروسته دادی یو ځل بیا د یو واحد، سرلوري او غښتلي افغانستان د رازرغونېدو زېږی ترسترگو کېږي.

کله چې زموږ د ټولو افغانانو دا سترارمان (د واحد او غښتلي افغانستان د جوړېدو هیله) پوره کېږي، نو ددې ترڅنګ دهمدې ارمان د ساتنې، پالنې او ځلونې لپاره زموږ په

زړونو کې نوې هیلې هم راتوکېږي. په دې هیلو کې یوه هم د فرهنگي کار ترسره کول او د هېواد سمسورول دي. اوس چې د هېواد ملي یووالی د ټینګېدو په حال کې دی او افغانستان ته د یو نورمال او سوکاله ژوند د رارسېدو هیلې راتوکېږي، نو ورسره جوخت زموږ د فرهنگیانو په زړونو کې هم نوې فرهنگي هیلې غوړېږي. په فرهنگي هیلو کې د فرهنگي کار د څرنګوالي مسئله ډېره د غور وړ ده. په هېواد کې د بشپړې سولې په ټینګښت سره تر هرڅه لومړی د کلتوري کار پیل ته زیاته اړتیا لیدل کېږي، ځکه چې په ټولنه کې تر فزیکي اعمار څخه دمخه ذهني اعمار ته زیاته اړتیا احساسېږي. که چېرې ټولنه له علمي او فرهنگي پلوه شتمنه شي، نو د خپل هېواد زېرمې او ناڅرګندې ملي شتمنۍ په ښه توګه پر کار اچولی شي او د ټولني د سوکالیټې لپاره لازمه برابرېږي. تر هرڅه دمخه د ټول هېواد لپاره یو ټاکلي تعلیمي او تحصیلي نصاب ته اړتیا ده. دا نصاب باید په ملي او اسلامي روحيې اعیار شي، چې زموږ ځوان پښت په همدې روحيه وروزل شي، که چېرې د هېواد واکمن، د وخت عصري او ضروري پوهنو ته پام ونه کړي، نو بیا خو به د هر لري او نږدې هېواد ګواښونو ته بې ځوابه پاتې وي او د هېواد دفاع او ساتنه به په ډېرو زیاتو

قربانیو تمامېږي.

د تعلیمي او تحصیلي نصاب ترڅنګ لږمه ده، چې د ټول هېواد په کچه د خپرونو د سیستم بیارغونې او پرمختګ ته پام وشي، دغه راز که ازادو خپرونو ته اجازه ورکړای شي، نو ډېره به ښه شي، خو که بیا هم په اوس وخت کې ازادو خپرونو ته د ځینو «کتنو» له کبله اجازه نه ورکول کېږي، نو لږ تر لږه خو دې د دولتي خپرونو ساحه او امکانات پراخ شي او هم دې د ډېرو هغو لیکنو د خپرونو جوګه شي، چې د هېواد، ملي او اسلامي ګټو پر ضد نه دي خو اصلاحي او انتقادي ښه لري او د ټولنیزو، سیاسي او حقوقي رېږو په باب لیکل کېږي. د ټول هېواد مطبوعات باید د څو تنو تر ذهني او فکري سانسور لاندې نه وي، د مطبوعاتو معیار باید ملي او اسلامي ګټې وي، نه د اشخاصو د سلیقه یي، ذوقی او ذهني غوښتنو انعکاس. که چېرې د هېواد دولتي خپرونې د دې جوګه شي چې د ټول ولس ټولنیزې، سیاسي او حقوقي غوښتنې انعکاس کړي، نو ازادو خپرونو ته بېخي اړتیا نه پیدا کېږي. که په دولتي خپرونو کې ازاده ساه وچلېږي، په شمېر کې یې زیاتون راشي او همدارنګه مطبوعات ټاکلی مادي ملاتړ او ګټه ترلاسه کړي، نو یو زیات شمېر لیکوال به په خپلو لیکو کې تنظیم کړي؛ د هغو د ژوند چارې به هم له همدې لارې خړوبې شي. دولت باید د مطبوعاتو عصري کولو او د نویو چاپخونو جوړولو ته جدي پاملرنه

وکړي، د هېواد په داخل کې دې د علمي، ادبي، او نورو مسلکي اثارو چاپ ته ژور پام واړوي، که دولت په ځينو برخو کې پوره مالي امکانات نه لري، نو هغه اشخاص چې غواړي په خپل لگښت ادبي او علمي اثار چاپ کړي، دولت باید نه يوازې دا چې هېڅ بندیز پرې ونه لگوي، بلکې لږمه مرسته هم باید ورسره وکړي، هغوی وهڅوي چې خپل اثار د هېواد په داخل کې چاپ کړي، اوس په پېښور او ځينو نورو ښارونو کې د افغانانو له خوا ډېر زيات اثار چاپېږي او په ميليونو کلداری پرې مصرفېږي، نو که چېرې دا کتابونه په هېواد کې چاپ شي دا ټولې پیسې به بېرته افغانستان ته پاتې شي او هم به زموږ ولس ته کتابونه ورسېږي.

څرنگه چې لیکوال دخپل هېواد د برخليک په اړه ډېر حساس دی، نو کله چې يې هېواد د ښېرازۍ پر لوري گام پورته کړي، نو د دوی زړونه باغ باغ شي، لږمه ده چې دولت د لیکوالو ډېر زيات قدر وکړي، نه يوازې دا چې د هغود کار په مخ کې ستونزې رامنځته نه کړي، بلکې له ټولو هغو ممکنه امکاناتو څخه کار واخلي، چې د لیکوالو او فرهنگيانو ستونزې حلولای شي.

په درنښت
د هيلې اداره

لویدیځمېشتي افغان فرهنگيان

او فرهنگي هیلې

ددې دوو لسيزو په بهير کې د بېلابېلو لاملونو له کبله زموږ د ټولنيو يو شمېر علمي کدرونه او تحصيل کړي اشخاص له هېواده وتلو ته اړ شوي او يا ايستل شوي دي. اوس په هېواد کې د پخوا په اندول ډېر کم داسې اشخاص پاتې دي، چې ډېرې لوړې زده کړې دي ولري.

د لوړو زده کړو اشخاص او په ځانگړي ډول کوم فرهنگي کدرونه چې په هېواد کې پاتې دي، د ژوند د ستونزو او د مسلکي، علمي او کلتوري کارونو د مادي ارزښت له منځه تلو له امله له خپل آر علمي کار نه ورو ورو لرې کېږي. د ژوند تنگسيا هم د دوی پر ستوني داسې يوه خپسه کېنولې چې آرام تنفس او خوځون ته يې نه پرېږدي. کوم علمي - مسلکي کدرونه او په ځانگړي ډول فرهنگيان چې له هېواده مهاجرت ته اړ شوي او په لرې هېوادونو کې خواره واره شوي دي، داسې اټکل کېده چې د همغو ټولنو او هېوادونو په کلتور او جوړښت کې به جذب

او حل شي او د ټول عمر لپاره به يې له خپل هېواد، ولس او کلتور سره اړيکي پرې شي، خو ددې اټکل د ځينو برخو د عملي کېدو ترڅنګ ځينو افغانانو، په ځانګړي ډول فرهنگيانو داسې يوه فرهنگي اتلولي څرګنده کړه چې اټکل يې نه کېده. دوی له فزيکي پلوه په همغو ټولنو کې اوسي خو روح او روان، مينه او عشق يې له خپل هېواد، ولس او کلتور سره دي. دوی پر يوه وخت د ژوند پر دوو سختو لارو مبارزې ته د انگلي، يو خو دا چې دوی په يوه بله ټولنه کې د خپل ژوند د خړوب لپاره مجبور دي چې ډېرې سختې وزغمي، ډېر کار او ډېره هڅه وکړي او دويم دا چې د خپلې همدوغو لاسګټلو مادي شتو له لارې د خپل فرهنگ د ژوندي ساتلو او زرغونولو لپاره کار وکړي؛ د دوی فکري ځواک هم پر يوه وخت دوه ځايه مصروف وي، د خپل هېواد غم او په همغو ټولنو کې له سره د خپل ژوند برابرول او عيارول. دا ډول افغانان اوس د نړۍ په ګوټ ګوټ کې د ژوند شپې تېروي، ځينو په پوره مينې او فکر د فرهنگي کار لپاره ملاتړ لې ده، فرهنگي ټولني يې جوړې کړي دي، جريدې او مجلې خپروي او نوې هلې ځلې کوي. د دوی هلې ځلې په ډله ييز ډول هم دوام لري او په ځاني ډول هم. د همدې افغان فرهنگيانو په مالي او مانيزه مرسته د تېرو نږدې څلورو

کلونو په ترڅ کې ډېر زیات علمي، ادبي، تاریخي او نور کتابونه چاپ شوي دي، خو دا لړۍ په دې وروستیو کې نوره هم گرمه او فعاله شوې ده. د دې ټولنو په باب به، چې لاندې جوړې شوي دي، یو څه څرگندونه وکړو:

«د پښتني فرهنگ د ودې او پراختیا ټولنه» چې په جرمني کې د افغان فرهنگیانو له خوا جوړه شوې، د ښاغلو خلیل الرحمن رسولي، جمال الرحمن، خوشال روهي او نورو فرهنگیانو هلې ځلې پکې د ډېرې ستاینې وړ دي. دې ټولني د خپل یو کلن فعالیت په بهیر کې درې مهم آثار خپاره کړي او دا لړۍ لادوام لري. دوی د داسې آثارو خپرولو ته زیاته پاملرنه کوي، چې علمي، ټولنیز او سیاسي ارزښت یې زیات وي او زموږ د ټولني لپاره یې چاپ ضروري وي.

دوی د یو اوډلي پلان له مخې د هغو تاریخي، علمي او ادبي اثارو د چاپ لړ ترتیب کړی، چې تراوسه د قلمي نسخو په توګه د هېواد په کتابتونو کې او یا له ځانګړو اشخاصو او لیکوالو سره خوندي دي. د دې ټولني یو بل کار دادی چې مهم نړیوال ادبي شهکارونه، غوره اثار د بېلابېلو لیکوالو په واسطه وژباړي او بیا یې چاپ کړي.

دوی په اوسنیو سختو او ستونزمنو شرایطو کې د افغان

ليکوالو ستونزمن ژوند ته هم پاملرنه کوي او د خپلو مالي امکاناتو تر بريده د ليکوال د اثر تر چاپ وروسته د کتاب د خرڅلاو او بسپنو له لارې له هغو سره مالي مرسته کوي. د دوی کار د يو منظم پلان له مخې پر مخ ځي.

بله ټولنه چې هغه هم په جرمني کې جوړه شوې ده، هغه د هېواد د پياوړي ليکوال او کره کتونکي زرين انځور په مشرۍ «د افغانستان کلتوري ودې ټولنه» ده. دا ټولنه هم نوې جوړه شوې ده، په دې ټولنه کې هم گڼ شمېر افغان فرهنگيان راټول شوي دي. شپږولي شپږ د دې ټولني يو هڅاند غړی دی چې په نه ستړي کېدونکي ډول د خپل فرهنگ او ژبې لپاره کار کوي. دې ټولني هم په ډېر منظم ډول کار پيل کړی دی او په ډېر لږ وخت کې د څو عنوانونو مهمو اثارو د خپراوي جوگه کېدونکې ده.

دوی هم غواړي، لومړی هغه مهم کتابونه چې په نړيواله کچه ارزښت لري او يا زموږ له ټولني سره تړاو لري او يا ورته علمي، سياسي او روزنيزه گټه رسولای شي، چاپ کړي. دا ټولنه دا هڅه هم کوي چې په لويديځو هېوادونو کې نه يوازې دا چې افغاني کلتور او ژبه ژوندي وساتي، بلکه غواړي چې هغو ته لا ځلا او بنسکلا ورکړي او گڼ شمېر افغانان په فرهنگي خوځون

راولي. دوی په دې کار کې د ټولني د جوړېدو د وخت په انډول
ډېر بریمن دي. خور اتلونکو میاشتو کې به لوستونکي ددې
ټولني له خوا نوي خپاره شوي اثار ترلاسه کړي.
دغه شان ملي او فرهنگي هڅې په ځينو نورو لويديځو
هېوادو کې هم روانې دي، په ډنمارک کې خويې عبدالمالک
بېکسيار يوه ژوندی او ځلنده بېلگه ده، نو دا مثبت ملي او
فرهنگي کارونه سړي ته داسې هيلې ورکوي، چې څوک زموږ
فرهنگ او ژبه نه شي وژلای، ځکه چې اوس مغزونه او ضميرونه
دواړه وينې شوي او لاوينېږي.

په ډېر درنښت

د افغاني فرهنگ د لا غورېدو په هيله

اداره

د پښتو ژبې او ادبیاتو یو طلايي پړاو

له هغه وخت راهېسې چې په هېواد کې د چاپ او خپرونو ماشین آلات رامنځته شوي او یا د کتابونو د چاپ لړۍ پیل شوې، نو د کتاب د چاپ او خپرولو پازوالي د حکومتونو پر غاړه وه، حکومتونو ازادو خپرونو او کتابونو ته چندان زړه نه ښه کاوه، د ولس او لیکوالو هم دومره مالي وس نه و، چې کتابونه پرې چاپ او خپاره کړي، کتابونو هم داسې بازار نه درلود، چې د خرڅلاو له لارې بېرته خپل لگښت پوره کړي.

ځینې نور لاملونه هم وو چې په ورو ورو ډول یې زموږ د ژبې او ادب د پرمختګ مخې ته خنډونه پېښ کړي وو، دا ټول لاملونه د دې سبب شول چې زموږ ژبه د پره ونه غوړېږي او ادبیات مو زیات بډایه نه شي، خو اوس د ډېرې خوښۍ ځای دی چې ټول پخواني دېوالونه او بندیزونه یو په بل پسې نړېږي، حکومتونه هم د پخوا په شان د کتابونو او د اثارو چاپ ته د زندۍ اچولو جوګه نه دي، ستر او اساسي پرمختګ دادی چې اوس په خپله زموږ لیکوالو او فرهنگپالو د ژبې او ادبیاتو پرمختګ او بډاینې ته دانګلي دي، نور نو حکومتونو ته لاس تر زڼې ناست نه دی، خپله اثار لیکي، چاپوي یې او ولس ته یې

رسوي.

په اوسني فرهنگي بهيرکې د هغو افغان ليکوالو او فرهنگيانو ونډه ډېره درنه ده چې لويديځو پرمختللو او پانگوالو هېوادونو ته يې پناه ور وړې ده، دوی د خپل ورځني ژوند له لگښت څخه يو څه پسې سپما کوي او بيا يې د خپل هېواد د فرهنگ او ملي ژبې د ښېرازی، لپاره لگوي، د همدې فرهنگيانو او فرهنگپالو له خوا اوس په پېښور کې گڼ شمېر اثار خپرېږي، د تېرو دوو درې کلونو په بهير کې په پېښور کې دومره علمي، ادبي، تاريخي او هنري کتابونه په داسې ښکلې کچه او صحافت چاپ شوي، چې د هېواد په تاريخ کې يې ساری کم ليدل کېږي.

ډېره هيله منه خبره دا ده چې اوس د کتاب بازار ورځ پر ورځ گرمېږي، او د کتاب لېوال ورځ پر ورځ زياتېږي، اوس په مصنوعي ډول نه، بلکې په طبيعي ډول خپله فرهنگيان او فرهنگپال خپل کلتوري مسوليت ته متوجه شوي دي، د فرهنگي هڅو لپاره د پانگې شته والی او په تدريجي ډول د هغو زياتوالی هغه بله هيله ده چې پر فرهنگي کار خپله مثبت اغېزمني ښندي.

اوس په روسيې، هندوستان، جرمني، ډنمارک، هالنډ، د امريکا متحده ايالاتونو، انگلستان، ناروې او نورو هېوادونو کې خواره واره افغان فرهنگيان او فرهنگپال پر ډېرو علمي

کارونو بوخت دي، اوس هره میاشت د همدغو فرهنگیانو یا خپل اثار چاپېري او یا د نورو لیکوالو اثارو ته د چاپ امکان برابر وي.

ددې هڅو مثبتو پایلو ته ځکه زیاته هیله پیدا کېدی شي چې دا فعالیتونه د رښتینولۍ پر بنسټ ولاړ دي، اوس د اولس بچیان په خپله د فرهنگي خدمتونو جوگه دي، هر کله چې اولس پر خپل ذهن او ځواک متکي وي نو د ستړیا او خواشینۍ احساس نه پیدا کېږي.

که موږ پوازي د تېرو دوه درې کلونو د فرهنگي کارونو او اثارو د چاپ جاج واخلو، نو ویلای شو چې دا په هېواد کې د اثارو د چاپ له مخې یو ډېر تلایي پړاو دی، که چېرې د هېواد ننني او سباني واکمن په ښه ډول له دې فرهنگي هڅو سره خپله لېوالتیا او ملگرتیا ونیسي، نو په ټول هېواد کې به یو ځل بیا د مراوي فرهنگ غوټۍ وغورږې او هغه وخت به واکوالو، فرهنگیانو او هم فرهنگپالو خپله دنده او پازوالي نوره هم په ښه ډول ترسره کړي، او کلتوري کار به لاگتوره نتیجه ورکړي وي.

په درناوي

د همداسې کلتور ملگرتیا په هیله

دهیلي اداره

هيله دوه کلنه شوه

له هغې ورځې چې د هیلې لومړۍ گڼه چاپ او د لوستونکو تنده پرې ماته شوه، دادی پوره دوه کاله تېرېږي. له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د ملي او خپلواکو خپرونو عمر خورا کم او لنډ مهاله وي، بېلابېل لاملونه ددې سبب کېږي، چې خپلواکې خپرونې خپلواکۍ ته نه پرېږدي، او ژر یې د ژوند پر ستوني د چوپتیا خپسۍ کېږي، ځکه خو د هرې خپلواکې او ملي خپرونې د ژوند په پیل سره د هغې د مرگ پوښتنې هم د سړي ذهن ته را دمخه کېږي، له دې کبله د دې ډول خپرونو راتلونکي چندان ډاډمن نه برېښي، لوستونکي، لیکوال او قلمي ملگري یې هم په شک کې وي، چې دا خپرونه به څومره دوام وکړي، ځینې خو یې لاله یوې گڼې نه بلې ته هم د پاتې کېدو هیله نه لري.

«هيله» مجله هم د همدغسې وهم او ابهام، گومان او شک د ورپڅو په فضا کې راوتوکېده، خو چلوونکو یې د یو ټینګ هوډ مزي نیولي وو، سره له دې چې سختو او ستونزمنو حالاتو هیلې ته هم ټکانونه ورکول، خو ستر ملي او هېوادني ارمان ته د خدمت اند او ولولو د چلوونکو متبې او قلمونه غښتلي کړي

وو، نیوکې، ستاینې، مننې، غندنې، لاسنیوی، مرستې، خنډونه او پاتکونه، لنډ فکری او پراخ نظری، دا ټول د هیلې په دوه کلن ژوند کې د هغې مخې ته یو په بل پسې څرگند شول، خو هیلې خپله هیله منه لار وهله، د لوستونکو، مخالفینو او موافقینو ټول اصولي او رغنده وړاندیزونه او نیوکې یې د خپلو امکاناتو تر بریده په پام کې ونيول او له هغو څخه یې د مجلې په ښکلا کې پر ځای کار واخیست.

هیلې په خپل دوه کلن ژوند کې د لوستونکو ذهني رابطه او مینه خپله کړه او دهغو په زړونو کې یې ځای ونيو، ځکه خو نو لوستونکو، لیکوالو، فرهنگپالو او مینه والو ټولو خپله مرسته ونه سپموله او د هیلې په ښکلا او اغېزمنۍ کې یې برخه واخیسته.

د هیلې د سړ کال په پنځو گڼو کې په ټولیز ډول (۲۰۰) سرلیکه بېلابېل څېړنیز، تحلیلي، سیاسي، ټولنیز، طبي، علمي، تاریخي، هنري مطالب او شعرونه خپاره شوي، چې د تېر کال په انډول په سلو کې (دولس) برخې زیاتون ښيي، د تېر کال په پرتله یې مینه وال، لېوال، لیکوال او گډونوال زیات شوي چې دا هم د هیلې د گرانښت او منښت څرگندوی دي.

په اداري برخه کې د تېر کال په شان سړ کال هم د هیلې اداري ستونزې پر ځای وې، د دفتر، پرسونل او نورو امکاناتو د نشتوالي له کبله موږ پر دې بریالي نه شو، چې د ټولو مینه والو

او د مجلې د لېوالو ذوق او هيله خړوب كړو؛ هغوى ته پر خپل وخت مجله ورسوو.

د مجلې د شمېر (۵۰۰) ټوكو مقدار هم بله ستونزه وه، د لوستونكو او مينه والو په اندول دا شمېر خورا كم دى، كه د مجلې له ادارې سره د ځينو فرهنگپالو مالي او مانيزې مرستې تر دې لږ څه نورې زياتې شي، نو كېدى شي، د مجلې شمېر په راتلونكي كال كې (۱۰۰۰) ټوكو ته لوړ شي.

په ټوليز ډول سړى ويلاى شي چې د ځينو نيمگړتياوو، كمزوريو، مجبوريو او تنگلاسيو سره سره (هيله) په تېرو دوو كلونو كې يوه بريمنه او هيله منه مجله وه. هيله له درنو قلموالو، لوستونكو، مينه والو، او لېوالو څخه هيله كوي، چې خپله هيله لاهيله منه كړي، نهيلى ته يې پرې نه ږدي، په خپلو رځنده وړانديزونو او نيوكو دهيلې پانې لا پسې بڼكلې او سينگار كړي او د خپلې ملي ژبې د خدمت دا راټوكېدلى گل مړاوي كېدو ته پر نه ږدي، اخر هيله خو نو همداستاسې هيله ده.

د همدغسې رځنده هيلو او وړانديزونو په هيله

په درناوي

دهيلې اداره

د هېواد دننه فرهنگي يون او خوځون

تر اوږده ويرجن او قهرجن ناتار وروسته دادی زموږ ټولنه ورو ورو خپل ټپونه کوشپروي او د آرامۍ پر لوري گامونه اخلي.

اوس زموږ د هېواد په زياتو سيمو کې سوله ټينگه شوې او د ژوند بېلابېلو خواو کې نوې هيلې د راټوکېدو په حال کې دي. د فرهنگي بڼپرازی، نوي څرکونه ليدل کېږي، څومره چې د جگړې لمبې سرپېږي، هومره د ټولني نوې اړتياوې راڅرگندېږي، اوس اوس تر بل هر وخت څخه فرهنگي رغونه، بډاينه او پرمختگ د ټولني د يو ستر ضرورت په توگه ځان بنکاره کوي، له نېکه مرغه زموږ د ټولني ددغې سترې اړتيا د پوره کولو لپاره اوس فکرونه او گامونه گړندي شوي دي، اوس چې په هېواد کې څومره ليکوال او شاعران د راټوکېدو او ځلېدو په حال کې دي دا يو بې ساری ريكارډ دی، ژوندی بېلگه به يې د پکتيا او خوست ولايتونه وگڼو چې پخوا په کې د هېواد د ځينو نورو سيمو په انډول د ليکوالو او شاعرانو شمېر کم و، خو اوس په کې پوازي د ځوانو شاعرانو شمېر لسگونو څه چې سلگونو

ته رسپري، دغې ډله ييزې راټوكېدنې په خوست كې د فرهنگي ټولني د جوړېدا اړتيا احساس كړه، نو ځكه خو په لنډ وخت كې د دوو ټولنو د جوړېدو امكانات برابر شول، په خوست كې د يو بډايه كتابتون جوړېدل د فرهنگي كار يو بل زېري دي، د پكتيا ولايت په گردېز ښار او ځينو ولسواليو كې هم د اطلاعات او كلتور وزارت دشعر او ادب د څانگې له خوا د ځينو فرهنگي ټولنو او كتابتونو د جوړولو لپاره هڅې روانې دي، په لوگر ولايت كې د مشاعرو پيل د يو نوي فرهنگي كار بڼه پيلامه گڼل كېدې شي، دلته هم ليكوال او شاعران په ډله ييزه توگه د راټوكېدو په حال كې دي، په وردگو ولايت كې خو اوس ليكوال او شاعران تر شمېره وتلي دي، هغوی هم د يوې فرهنگي ټولني او خپرونې د جوړېدو په تكل كې دي، په غزني كې هم گڼ شمېر ځوان ليكوال او شاعران چې پخوا هډو چا تصور هم نشو كولای، راټوكېدلي، اوس يې د سنایي جريدي له لارې ځينې فعاليتونه څرگندېږي، خوراتلونكي كې ترې د ډېر كار د ترسره كولو اټكل كېدې شي، كابل كې خو بېخي د چا خبره د شاعرانو او ليكوالو گڼه گڼه زياته شوې ده، د شعر او ادب اداره په هرو پنځلسو ورځو كې غونډه كوي، كله كله خوتاكلي ځای د ليكوالو لپاره تنگ شي، د يو نوي كتابتون جوړول يې

يو بل فرهنگي کار دی، د تنگرهار هره دره او ولسوالۍ له شاعرانو ډکه ده، داسې ښکاري چې تنگرهار اوس د کوکنارو د گلونو تر څنگ د شعر او شاعرۍ بوزغلي کرلي دي، له مرکزې نیولۍ بیا تر سپین غره پورې له هرې ترې د شعر د گلونو وږمې خورېږي.

که تنگرهار کې اوس څوک قلم راواخلي او پوازې تش د اولسي اولوستو شاعرانو او لیکوالو نومونه وليکي، نو شمېر به یې تر سلو څه چې ان تر زرو هم واوړي، د تنگرهار د لیکوالو او شاعرانو ځینې هڅې په رسمي خپرونو لکه تنگرهار مجله او ورځپاڼه کې خپرېږي، خو تر رسمي خپرونو د ځینو لیکوالو شخصي تشبثات څو ځله زیات دي، ددې لیکوالو له خوا گڼ شمېر اثار پېښور کې خپرېږي او بیا تنگرهار او د هېواد د نورو سیمو لیکوالو ته په وړیا ډول او یا هم د ډېرې کمې بیې په مقابل کې ورکول کېږي، کونړونه هم تر چا شاته پاتې نه دي، د یوې مجلې په خپرولو سره یې خپله فرهنگي مینه زیات کړه، په کونړ کې هم په لسگونو ځوان لیکوال او شاعران راټوکېدلي او په خاصه ولوله خپل کلتور ته کار کوي، د اطلاعات او کلتور ادارې هڅې د ستایلو وړ دي چې د یو ښکلي او بډایه کتابتون په جوړولو سره یې د فرهنگیانو تنده ماته کړه، په کونړ کې هم

داسې فرهنگي شازلمې شته چې په خپلو منډو ترږو يې فرهنگي کار ته اوږه ورکړې، تر پېښوره او نورو سيمو پورې منډې تررې کوي، کتابونه ټولوي او کونړ ته يې رسوي، چې د ځوانو ليکوالو د مطالعې کچه اوچته کړي، په خپله هم گڼ شمېر ليکنې چاپوي.

له کونړه که ورته شو، اخوا بنکلي او شينکي لغمان ته ولاړ شو، هلته نو بېخي د بلبلاڼو اوازونه دي، په لغمان کې نو د ليکوالو او شاعرانو شمېر دومره زيات دی چې د لغمان ولايت هېڅ اوسېدونکي به نه وي، چې هغه لوستی وي او که نالوستی چې د هغه دې يو يا څو شعرونه له يادو زده نه وي او يا دې له شعر سره اشنا نه وي، يو شاعر له کابله لغمان ته مېلمه تللی و، هغه چې د لغمان بنکلي او شني درې، وليدلې چې دالينگار او اليشنگ سيندونه په کې بهېدل، پر غرونو، رغونو او سيمو ټولو يې شين فرش غورېدلی و، نوده د خدا په ترڅ کې وويل «زه اوس پوه شوم چې د لغمان خلک ولې له پوې مخې شاعران دي، دلته خو چې هر څوک راوې شاعر کېږي.» که لغمان د خپلو جغرافيايي حدودو په رڼا کې مطالعه کړو او له لږ جرئت څخه کار واخلو نو سپری ويلای شي، چې د نړۍ په کوم گوټ کې به داسې شاعر خپزه سيمه پيدا نه شي، لکه لغمان

چې دی. د لغمان ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست امکانات د حساب وړ نه دي، خو خپله د لیکوالو فرهنګي هڅې د یادونې وړ دي، ددې فرهنګیانو په مرسته د لغمان ولایت په مهترلام ښار کې یو ښکلی کتابتون جوړ شو او ګڼ شمېر کتابونه ورته راټول شول. په لغمان ولایت کې به یوازې د الینګار ولسوالۍ د بېلګې په توګه یاده کړو. په دې ولسوالۍ کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت د شعر او ادب ادارې په چوکاټ کې یوه فرهنګي ټولنه ((الینګار فرهنګي یون)) جوړه شوه، چې په یوه کال کې یې د غړو شمېر تر سلو تنو پورې ورسېده او دا لړۍ لا دوام لري. ګڼ شمېر ولسي فرهنګیالو یې هم ملاتړ وکړ او د یوه کال په موده کې یې تر لسو زیاتې لویې او وړې فرهنګي غونډې جوړې کړې. الینګار فرهنګي یون تر اوسه یو مرکزي کتابتون هم جوړ کړی، چې ګڼ شمېر علمي، هنري، ادبي اثار په کې دمطالعې لپاره ایښودل شوي دي. له لغمان نه که ورته شو او بیا د ملالې د ټپو سیمې (کندهار) ته لاړ شو، نو هلته هم نوې فرهنګي غونډې په راټوکېدو دي. په کندهار کې که څه هم د سیاسي بریاوو په انډول یې فرهنګي بریاوې لږ ښکاري، خو بیا هم په وروستیو وختونو کې فرهنګي کارونه په ګړندي ډول پرمخ روان دي. په کندهار کې د اطلاعاتو او کلتور

رياست هڅې د زياتې ستاينې وړ دي.

دوى د كندهار د بنكلې مجلې او همدارنگه د خلافت مجلې او د طلوع افغان جريدې د چاپ له لارې په كندهار كې فرهنگي خلا ډكه كړې، خو د كندهار د عظمت له پلوه دا كار پوره نه برېښي، خو كله چې موږ په كندهار كې د اوسنيو گنشمېر ځوانو شاعرانو او ليكوالو د شمېر زياتون ته گورو، نو دا هيله موزره كې رازرغونېږي چې كه خداى (ج) كولاى د كندهار فرهنگي عظمت به هم ان شا الله دهغه سياسي عظمت ته ورسېږي. په كندهار كې د ځينو ځوانو شاعرانو ملي او اسلامي ولولې او فكري استعداد سړي ته دا هيله پيدا كوي، چې كندهار به بيا دملي ژبې ملي دربار جوړېږي او ډېرې پټې خزانې به پكې راڅرگندېږي.

له كندهار لرې په هرات كې چې له لسگونو افغان قبيلو يې خپله ژبه هېره كړې ده، دادى يو ځل بيا د فكري او ژبنۍ تداعۍ په حال كې دي او د خپل هويت د لاسته راوړلو په لټه كې دي، د هرات د اطلاعاتو او كلتور رياست، د يوې خپرونې له لارې خپل فرهنگي فعاليت څرگندوي او له هغو ليكوالو او شاعرانو څخه چې اثار چاپوي، هيله كړې چې دوى ته خپل اثار ولېږي چې په خپل فرهنگي كار كې ورڅخه گټه واخلي.

د بلخ ولايت چې په وروستيو دوو کلونو کې د خونړيو پېښو شاهد و او په زرگونو هېوادمينو افغانانو يې دښتې په خپلو وينو رنگينې کړې او دهغه په گټلو سره يې هېواد له تجزيې وژغوره، هلته هم دفرهنگي کار هيلې راټوکېدلي دي. په مزارشريف کې پوهنتون شروع دی او د نورو فرهنگي کارونو لپاره هڅې روانې دي. د بلخ ولايت يوه فرهنگي چارواکي په کابل کې له فرهنگيانو سره وويل: په يوه مناسب وخت کې به د امودرياب پرغاړه دهېواد له بېلابېلو سيمو څخه گڼ شمېر شاعران او ليکوال رابولو او د هېواد د تجزيې د مخنيوي په وياړ او د ملي يووالي د تامين په مناسبت به داسې لويه او ستره مشاعره جوړوو چې تراوسه پورې د افغانستان په تاريخ کې چا نه وي جوړه کړې او دا به دهېواد د يووالي په وياړ د يوه فرهنگي يادگار په توگه پاتې شي.

د بلخ په بل گاونډي ولايت کندوز کې هم د فرهنگي کار څرکونه لگېدلي، هلته هم گڼ شمېر شاعران راټوکېدلي او په دې وروستيو وختو کې يې د يوې مشاعرې په ترڅ کې خپل شتوالی ثابت کړ او چارواکو هم هغوی په مانيزو او مادي لورپينو ونازول. دغه راز د هېواد په ځينو نورو سيمو کې هم دې ته ورته فرهنگي فعاليتونه ترسره شوي، چې موږ دا پورتنې

فعالیتونه یوازې د څرگندو بېلگو په توګه یاد کړل. د یادونې وړ ده چې اکثره پورتنی فعالیتونه د اطلاعاتو او کلتور وزارت د شعر او ادب د ادارې په چوکاټ کې چې پر فرهنګي کار او هڅو کلک ټینګار کوي ترسره شوي، دوی فکر کوي چې په دې ډول به یو انتظام منځته راشي او د انارشي مخه به ونیول شي، د اطلاعاتو او کلتور مسوولین وايي چې موږ د ازاد فرهنګي کار او فرهنګي ټولنو مخالف نه یو، خو د دې خطر احساس شته چې یو څوک دې لومړی ازاد فرهنګي کار پیل کړي او یا دې ټولنه جوړه کړي، خو وروسته دې بیا دا فرهنګي ټولنه پر سیاسي ټولنه بدله کړي او هېواد ته بیا یو سردرد جوړ کړي، لکه چې مخکې هم داسې شوي دي. دوی وايي چې هر څوک غواړي فرهنګي کار وکړي نو رادې شي د اطلاعاتو او کلتور وزارت د ادارو په چوکاټ کې دې کار وکړي، او یا دې په رسمي ډول ځان د اطلاعاتو او کلتور وزارت سره ثبت کړي او کار دې وکړي، دوی وايي هر هغه فرهنګي کار چې د اسلام او محمدي شریعت او د افغانستان ملي ګټو ضد نه وي پر هغه هېڅ ډول بندیز نه شته، خو ځینې ازاد فرهنګیان بیا دا ډول فکر کوي او وايي طالبان له شرعي اصولو او احکامو نه یو خاص تعبیر لري او نور خلک بل ډول دي، فرهنګي کار یوازې د یو تنظیم او یا

حکومت مسولیت نه دی، بلکې د ټول ولس گډ کار دی، نو دا څه جبري مسله نه ده، چې حتمي دي د یو مثبت فرهنگي کار لپاره سپری یو ځل د دولت ټولې دروازې وټکوي، له هغو دي اجازه واخلي او بیا دي کار وکړي، دوی استدلال کوي چې په دولتونو یا حکومتونو کې زیاته بېروکراسي موجوده وي، خو چې له یوې شعبيې نه بلې شعبيې ته او له بلې نه بلې ته یو کار خلاصوي نو په دي کې به ورباندې میاشتي تېرې وي، که حکومتونو ټول مشکلات خپله حلولای شول، نو حل کړي به یې وو، بیا خود ولس کار او ازادو فرهنگي هڅو ته هېڅ اړتیا نه پیدا کېدله، که په وروستیو څو کلونو کې دولتي فرهنگي هڅې له شخصي او ازادو فرهنگي هڅو سره پرتله کړو، نو ریښتیا هم چې د ازادو فرهنگي هڅو تله ډېره درنه خپرې.

دلته بیا دا پوښتنه را ولاړې چې ایا ټولې ازادې فرهنگي هڅې زموږ د هېواد په گټه دي او که نه د ازادۍ په نامه یې د بنکېلاک او زبېښاک پټ مرموز زهر هم زموږ د ولس ذهن ته تېر کړي دي؟ دلته باید سپری ووايي چې ددې دواړو احتمال او شواهد شته.

اوسني واکمن استدلال کوي، زموږ ټولنه تر یوه اوږده ناتار وروسته د فکري، سیاسي، ملي یووالي او ثبات پر لور روانه ده

او په دې نازک پېر کې هره نامطلوبه فرهنگي هڅه ډېر زیات زیان پېښولای شي، که سړی پورتنیو دواړو دلایلو ته انصافاً نظر وکړي، نو دواړه دلایل پر ځای دي، خو خبره داده چې څنگه به دا ستونزه حلېږي، او څنگه به دواړه لوري گوزارې ته کېږي؟ چې داسې یو کار وشي چې نه سیخ وسوځي او نه کباب. اټکل کېږي چې همداسې یوه لازه به پیدا شي، د روان کال د غویي په میاشت کې د اطلاعاتو او کلتود وزارت د وزیر امیر خان متقي په نوبت په کابل ښار کې د هېواد گڼ شمېر لیکوالو، شاعرانو او د فرهنگي برخې د پوهانو په گډون یوه غونډه جوړه شوې وه، په غونډه کې ښاغلي امیر خان متقي د اسلامي امارت پر کړیو کارونو او ستونزو رڼا واچوله او له لیکوالو او فرهنگیانو نه یې وغوښتل چې د کارونو په بڼه والي او د ستونزو په حل کې له اسلامي امارت سره مرسته وکړي، وروسته بیا بېلابېلو لیکوالو او پوهانو نظر څرگند کړ او ځینو په ښکاره ډول د اسلامي امارت د فرهنگي کارونو پر نیمگړتیاوو انتقاد وکړ او د هغو د حل لارې یې په گوته کړې او ځینو بیا د همکارې ژمنه وکړه، د غونډې فضا ډېره صمیمي او ازاده وه، هر چا خپل انتقاد او نظر څرگندولای شو، له دې غونډې څخه داسې پایله اخیستل کېږي چې اوسني واکمن هم ورو ورو دیموکراسۍ پر

لوري درومي، کومي خبرې چې په دې غونډه کې وشوې، يو کال وړاندې يې کېدل امکان نه درلود او همداسې نوره هيله هم کېدې شي، چې واکمن به نور هم انتقاد او نيوکې ته تيار شي، خو دا هم په دې مانا نه ده چې هر څوک به انتقاد کوي او ټول مسوليت به حکومت ته راجع وي، بلکې اصلي خبره دا ده چې څوک د انتقاد وړ وي هغو ته بايد د نيوکې گوته ونيول شي، که په ټوليز ډول خپلې خبرې راټولې کړو، نو سپرې ويلاي شي چې د واکمنو او ازادو فرهنگيانو ترمنځ د تفاهم او همکارۍ روحيه ورځ پر ورځ پياوړې کېږي او دا اوسني مثبت فرهنگي خوځون چې په هېواد کې روان دی د دواړو د کړي فرهنگي کار ثمر بلل کېدې شي، که د هېواد له بهر څخه هېواد ته گڼ شمېر علمي او ادبي کتابونه نه وای ورغلي او هلته په گڼو کتابتونونو کې نه وای ايښودل شوي او يا په انفرادي ډول د ليکوالو او شاعرانو لاسته نه وای ورغلي او يا هم په دې کې واکمنو همکاري نه وای کړې، دا اوسني فرهنگي يون به دومره گړندی او بريمن نه وای.

د هېواد د نورو فرهنگي بريو په هيله

په درناوي

اداره

«چغې مه وهنې كار وكړئ!»

تېره مياشت د هېواد خو تنو ځوانو ليكوالو د افغانستان د اسلامي امارت د فرهنگي چارو له يو تن جگپوړي چارواکي سره وکتل او د هېواد د اوسني فرهنگي بهير ستونزو، برياوو او تگلارو په باب يې ورسره خبرې وکړې.

د کتنې په بهير کې د بحث ډېره برخه د اسلامي امارت او د ازادو فرهنگيانو د فرهنگي تگلارو او چلند په باب متمرکه وه، ليکوالو دا خبره څرگندوله چې پر فرهنگي کار ډول ډول بنديزونه د فرهنگي يون او پرمختگ مخه نيسي او د استعدادونو غورځېدو ته لاره چاره نه برابري، د اسلامي امارت مسول فرهنگي چارواکي ويل چې په هره ټولنه او هېواد کې د هر کار لپاره ټاکلي قوانين موجود وي، د هغو درناوی او منل د ټولو وگړو دنده او مسوليت گڼل کېږي، موږ د چا د فرهنگي کار مخالف نه يو، بلکې دا زموږ مسوليت دی، چې فرهنگيان تشويق او وهڅوو چې خپل اسلامي او ملي فرهنگ ته کار وکړي، خوموږ له ځينو فرهنگيانو گيله لرو او دا گيله دانتقاد تر بريده ده او کېدی شي چې خبره د هغو د کار او چلند د بنديز تر پولې هم ورسېږي.

اصلي خبره دا ده، چې ځينې کسان د دې پر ځای چې کار وکړي

چغې وھي، نور راوپاروي، خپل محكوميت او مظلويت څرگندوي او د تېرو شويو نارواوو څرگندونه کوي، فرهنگي چارواکي زياته کره: «په دې چغو او نارو نه فرهنگي کار کېږي، نه پخواني ټپونه درملېږي او نه هم مړي په ژړا باندې ژوندي کېږي، بلکې مقابل لوري او نور هم راپارېږي او په پای کې د ذهني کرکېچ تر څنګ خبره آن فزيکي ټکر ته سره ور رسېږي» د اسلامي امارت د چارواکي نغوته هغو پښتنو ليکوالو ته وه چې د کار پر ځای يې چغې او فريادونه ډېر دي. چارواکي وويل: «د اسلامي امارت د پاليسۍ له مخې د افغانستان ټول قومونه سره وروڼه دي او د خپل څومره والي له پلوه د هېواد د برخليک په ټاکلو کې حق لري، اسلامي امارت غواړي د ټولو کلتور ته وده ورکړي، نه يو خاص قوم او د هغه کلتور ته.

موږ هېچا ته اجازه نه ورکوو چې د ژبې، قوم او سيمې په نوم تحركاتو، لمسونو او کينو ته لمنې ووهي، خو ځيني پښتانه ليکوال ددې پر ځای چې خپلې ژبې او کلتور ته کار وکړي، نورو ته بد رد وايي او د کار پر ځای خپله ژبه او خپل قوم وړاندې کوي، وگورئ په افغانستان کې نور قومونه هم شته هېچا هم د خپلې ژبې او قوم نوم نه دی اخیستی، چې زما داسې غيرتي ژبه ده او زما داسې توريالی قوم دی، بلکې غلي دي؛ خپل کلتوري کار کوي خو يو شمېر پښتنو ليکوالو د پښتو ژبې او پښتني کلتور شعار دومره بېرغي کړی چې د فرهنگي کار پر ځای نورې ستونزې ترې را ولاړېږي او آن قومي

تفرقه ورڅخه راپيدا کېږي، اسلامي امارت قومي تفرقه نه شي زغملای، بلکې د افغانستان ملي يووالي او د ټولو قومونو وروړي زموږ موخه ده.» د اسلامي امارت فرهنگي چارواکي دا هم وويل: «زما دا خبره د هېواد د اکثريت له ژبې او کلتور سره د بې تفاوتۍ په مانا نه ده، زه هم په سينه کې د زړه په نوم د غوښې يوه ټوټه لرم، دا څه بې حسه ټوټه نه ده، هرڅه احساسولای او درک کولای شي، خو پښتنو ليکوالو نه دومره هيله لرم چې ښه به وي د چغو پر ځای کار وکړي، د تشو نارو سورو له کبله به ډېر څه له لاسه ورکړي، خو هېڅ به تر لاسه نه کړي اخر په چغو خو کار نه کېږي.» د اسلامي امارت له فرهنگي چارواکي سره د څو تنو ليکوالو خبرې ډېرې اوږدې وې، په ځينو برخو کې د ليکوالو له خوا د اسلامي امارت پر فرهنگي پالیسۍ ځينې نيوکې هم وشوې خو پر دې خبره ټول موافق وو، چې «چغې مه وهی کار وکړی!»

اوس نو ټولو هغو پښتنو فرهنگيانو ته چې د فرهنگي کار او ولولو تر منځ يې پوره انډول نه شته، يانې د ولولو برخه يې درنه برېښي دا خبره راجع کېږي چې دوی هم بايد د خپل کار په کړنلاره کې بدلون راولي، د فرهنگي چارواکي دا خبره له ځان سره وارزوي چې «چغې مه وهی کار وکړی!».

په درنښت

د ډېرو فرهنگي کارونو د سرته رسولو په هيله

د هيلې اداره

د هېواد د تحصیل کړو اشخاصو بهیر به

همداسې روان وي؟

له هغې ورځې چې په افغانستان کې روانه غمیزه پیل شوې، نو ورسره د خلکو د ځاني او ډله ییز لېږد لړۍ هم پیل شوې ده، هر واکمن او د هغه ډلې په خپلو مخالفینو پسې اورلړوني را اخیستي او د غم په تناره کې الوهی کړي دي، څوک چې له دې چپاوه ژوندي پاتې شوي، نو د کډوالۍ لمن یې نیولې ده.

د کډوالو په ډله کې گڼ شمېر روڼ اندي او تحصیل کړي افغانان هم وو، د وخت په تېرېدو سره د افغانستان دننه جگړې خپل هغه لومړي ارزښتونه له لاسه ورکړل، د جگړې معیارونه او ارزښتونه بدل شول، ځکه خو له افغانانو او ان تحصیل کړو افرادو څخه لاره ورکه شوه او هغه هیله یې په زړه کې مړاوې او وچه شوه چې د پردیو یرغلگرو تر ماتې وروسته به خپل هېواد ته ستنېږي، د روسي یرغلگرو تر ماتې او وتلو وروسته غمیزه نوره هم اوږده شوه، د تحصیل کړي قشر د لېږد لړۍ نوره هم وغزېده او ترننه دوام لري.

پېښور له افغانستانه د راوتونکو تحصیل کړو اشخاصو

لومړی دمه ځای دی. لومړی دلته د کار په لټه کې شي او بیا نورو هېوادو ته د تللو لارې چارې برابرې کړي، په همدې ډول په لسگونو زره تحصیل کړي افغانان د نړۍ په گوټ گوټ کې خواړه شول، اوس هم داسې اوونۍ به نه وي، چې د روڼ اندو افغانانو یوه ډله دې بهر ته ولاړه نه شي، دې لړۍ هغه نور تحصیل کړي افغانان هم وارخطا کړي چې په پېښور کې اوسېږي او یا لاتر اوسه په هېواد کې دننه پاتې دي.

د ټولو تحصیل کړو اشخاصو پر ذهن د هېواد د راتلونکي په باب د نهیلۍ او بې باورۍ یوه توره پرده پرته ده او د یو سیلاب په شان بهرنیو هېوادونو ته روان دي، که چېرې دا لړۍ همداسې دوام ولري، نو په راتلونکو څو کلونو کې به د هېواد په کچه د لوړو زده کړو لرونکو شمېره خورا کمه شي او د یو ولایت فني او مسلکي پرسونل به هم پوره نه کړای شي، د هېواد د اوسنیو تحصیلي موسسو ظرفیت هم دومره نه دی چې هېواد ته د اړتیا وړ علمي کدرونه وړاندې کړي او اوس هم که څوک له پوهنتونو فارغېږي نو بهر ته د تلو نیت ضرور ورسره وي.

دا چې بهرنیو هېوادو ته تللي افغانان په تېره بیا د لوړو زده کړو خاوندان به راتلونکي کې د افغانستان لپاره په گټه وي که په زیان؟ دا بېل بحث دی، خو د اوس لپاره دومره ویلای شو

چې دا د هېواد لپاره یو دروند زیان دی او ستره تشه(خلا) یې را منځته کړې ده، د دې خلا د ډکولو لپاره څه هیلې او امیدونه هم شته، سره له دې چې د افغانستان اسلامي امارت د هېواد د پوهنتونو د بیا رغونې لپاره څه هڅې کړي دي، د اکثر پوهنتونو لیلیې یې فعالې کړي او د پخوا په شان یې نارینه محصلینو ته د زده کړې یو لړ اسانتیاوې برابرې کړي، خوبیا هم ډېر مزل لاپه مخ کې پاتې دی، د لوړو زده کړو وزیر څو ځله بهرنیو هېوانو ته سفرونه وکړل او د هغو په ترڅ کې یې له تحصیل کړو افغانانو او د پوهنتونو له استادانو نه وغوښتل چې بېرته خپل هېواد ته راستانه شي، د هېواد خدمت او د نوي پښت په روزنه کې برخه وخلي.

خو تر اوسه پورې په عملي ډول دغو تحصیل کړو افغانانو کومه ډله هېواد ته ستنه نه شوه، لامل یې دا و چې د اسلامي امارت د پالیسۍ او د دې ډول اشخاصو د ذهني چاپیریال تر منځ ډېر زیات واټن و او دوی دواړو ته د یو بل شرایط، امکانات، بندیزونه او ازادۍ د منلو وړ نه برېښېدل، نو ځکه خوی یې تر اوسه کومه عملي پایله نه ده څرگنده شوې.

د اسلامي امارت دا پالیسي د قدر وړ ده، چې په بهر کې مېشت تحصیل کړي افغانان بېرته هېواد ته ستنېدنې ته

وهڅوي، خو دا هڅونه يوازې د يوې بې ځواکه غوښتنې او
توصيې مانا لري، ښه به دا وي کوم څه چې د اسلامي امارت
په واک کې دي له هغو نه گټه واخلي چې د نورو مسلکي
کدرونو د فرار مخه ونيسي.

د طالبانو د اسلامي تحريک تر بري وروسته هم، دا لړۍ تمه
شوې نه ده، اوس چې هم اکثره تحصيل کړي اشخاص بهر ته
ځي، نو د کيس منلو اصلي موضوع يې د اسلامي امارت له
پاليسيو سره مخالفت، په افغانستان کې د تحصيل کړي قشر
د مسلکي حيثيت بې ارزښتي او د هغوی ژوند ته د خطرونو او
گواښ پېښېدنه وي.

د اسلامي امارت له چارواکو نه د ځينو دردمنو روڼ اندو
هيله دا ده چې په اوس وخت کې د هغو تحصيل کړو افغانانو
غم وځوري، چې د دوی ټوله پاليسي يې منلې او اوس هم د
دهېواد د خدمت لپاره پر کار بوخت دي، د دوی لپاره دې
اسانتياوې برابرې کړي، چې دا يې له لاسه ونه وځي، تحصيل
کړي افغانان چې بهر ته تللي، هغوی د هوايي مرغانو په شان
دي چې د دوی له لاسه الوتلي دي، هېواد او خپلو ځالو ته يې
بېرته راتگ په خپله خوښه دی، نه د اسلامي امارت په غوښتنه.

هېواد ته د ټولو افغانانو د بېرته راتگ په هيله

د هيلې اداره

شلمې پېړۍ په مخه دې نښه!

شلمه پېړۍ د افغانانو لپاره د لویو بدمرغيو او لویو ویاړونو پېړۍ وه، د شلمې پېړۍ په سر کې افغانانو ستره زور واکه انگریزي دکتاتوري ږنگه کړه او د همدې پېړۍ په پای کې یې د روسیې کمونیستي امپراتوري د تاریخ کندی ته تېل وهله. د دې امپراتوریو ږنگول او پرځول څه اسان کار نه و، په میلیونونو افغانانو ورسره خپل سرونه په تله کې کېښودل، د لومړۍ بنکېلاکيزې امپراتورۍ د ږنگولو بشري بیه د دویمې هغې په انډول کمه وه، خو د ټولني ذهني تخریب یې تر اوسه محسوسېږي، د سرې امپراتورۍ د ږنگولو لپاره یو نیم ملیون افغانانو خپل سرونه نذرانه کړل، یو نیم ملیونه معلول او شپږ ملیونه بې کوره او مهاجر شول، د شل کلني جگړې په ترڅ کې د جگړې ټولو غاړو پر جگړې دومره پیسې ولگولې، چې تر جنگ د مخه د هېواد د عادي بودیجې په انډول د (۸۰۰) کلونو بودجه جوړوي، د ټولني له هرو پنځو تنو څخه یو تن شهید او معلول شو، په هر کیلو متر مربع کې دافغانانو اټکل (۷۰) لېتره وینه توی شوه، په دې ډول ټول هېواد په وینو رنگ شو.

د انگریزي امپراتورۍ د ږنگولو غچ د لومړۍ سقاوي په

راوستو کې په ډاگه شو او د روسیې امپراتوری د پرځونې غیچ په دویمې سقاوی کې راڅرگند شو، دواړه ځله کابل او ټول هېواد له سراسري انارشی سره مخامخ شو.

د شلمې په پېړۍ په دویمه لسيزه کې په افغانستان کې د عصري بنوونې او روزنې بهیر پیل او د همدې پېړۍ په وروستی لسيزه کې په شا وتمبول شو.

دهمدې پېړۍ په بهیر کې د افغانانو د قربانیو له کبله له انگریزي بنکېلاک نه گڼ شمېر هېوادونه خپلواک او دشوروي روسیې له زنجیره (۱۴) هېوادونه بېل شول، همدارنگه پنځلسو نورو کمونیستي هېوادونو ازادې نړۍ ته مخه کړه، د افغانانو د مبارزې له کبله د برلین ډبرین دېوال ونړېد خو د سیاسي بېکفایتۍ له کبله د ډیورنډ سیاسي دېوال د یو ډبرین دېوال بڼه ونيوله.

په ټولیز ډول افغانانو د دې پېړۍ (۲) لسيزې په نسبي سولې او ثبات کې تېرې کړې، خو تقریباً څلور لسيزې یې په لویو درنو جگړو او نا امنه حالاتو کې ژوند وکړ.

په پښتو او دري ژبو د اټکل له مخې (۲۵-۳۵) زره عنوانه کتابونه چاپ شول، (۲۰) کاله راډیويي او (۱۴) کاله ټلويزیوني خپرونې وشوې، د افغانانو ښاري ټولنه له نړیوال تمدن سره

اشنا او ان روږدې شوه.

د همدې پېړۍ په بهير کې تر (۲۰۰) څخه زياتې لويې او وړې فابريکې، دستگاوي او کارخايونه جوړ چې اکثره يې بېرته تباه شول.

په هرو سلو تنو کې د ټولني د لوستي قشر سلنه تر (۱۰) تنو پورې لوړه شوه، خو په وروستيو کلونو کې اټکل دوو فيصدو ته راټيټه شوه، د ټولني علمي کدرونو ډېره زياته برخه تر هېواده بهر ووتله، د مادي او تاريخي شتمنيو په لړ کې د افغانستان ملي موزيم د (۷۳) کلن ژوند او يو لک اثارو په لرلو سره تباه شو، د ملي شتمنۍ (۴۶) ټنه سره زر لوټ شول او په سلگونو تاريخي ودانۍ تباه شوې.

په ټوليز ډول شلمه پېړۍ زموږ د ملت لپاره د سترو بدمرغيو او دوو سترو وياړونو پېړۍ وه، چې د سترو وياړونو گټلو لپاره افغانان دل څو اکثره نړيوال پرې سوکاله شول، په علمي ډگر کې افغانانو نه خپل ځان او نه هم نړۍ ته څه ورکړای شول، يوازې په سياسي تاريخ کې يې دوه ستر نړيوال وياړونه (د دوو نړۍ خورو امپراتوريو ړنگول) وگټل چې د نړۍ په تاريخ کې يې ځان ته د وياړونو يوه زرینه صفحه پرانيسته، داسې بنکاري چې په (۲۱) پېړۍ کې يوازې نه په تاريخي وياړونو ژوند کېږي او نه په

بشپړو اخلاقي او عقیده ییپ معیارونو؛ (۲۱) مه پېړۍ به د علم او تخنیک او مادیاتو پېړۍ وي، څوک چې دا ونه لري د اخلاقو او ویارونو پېټې به یې پر سر او د خاورو پر ډېری به ناست او له نورې نړۍ نه به تجرید وي، داسې بنکاري چې افغانان ۲۱ مې پېړۍ ته کومه پوهنیزه ډالۍ نه لري، ېوازي له ۹۸ فیصده نالوستي قشر، خپلو سترو تاریخي، عقیده یی او اخلاقي ویارونو او د نالوستۍ او اقتصادي ستونزو له درنو پېټو سره ۲۱ مې پېړۍ ته داخلېږي، داسې بنکاري چې د دې پېړۍ په پیل کې به یو ځل بیا زموږ هېواد له یو ستر بنکېلاک (امریکايي بنکېلاک) سره مقابله ته وځي او ټول جهان به یې نندارې ته حیران ولاړ وي، خدای خبر چې بیا به خپل ژوند بایلي او نور به سوکالوي، که څنگه؟

که په (۲۱) مه پېړۍ کې د نړۍ جلیل او د افغانانو اسکېرلي ژوند ته سپری وگوري، نو د ارزونې تله به یې د افراط او تفریط حالت ته ورسېږي، خو کله کله داسې هم وي چې:

«خرقه پوه شو په خرکه کې دی موندلی- هغه حظ چې په دنیا یې دنیا دار کا»

افغانان به د پخوا په شان په دې پېړۍ کې هم، یو ځل بیا د هغه ذات پر مینې او لوربینې تکیه وکړي، چې خپل سرونه او زرونه یې د هغه لپاره نذرانه کړي او د خپل نیکه په شان «د

خوشال خان خټک تکیه پر ذوالجلال ده، دوی به هم پر
ذوالجلال ډډه ولگوي.

مور په دې هیله شلمې پېړۍ ته مخه بڼه وایو چې د شلمې
پېړۍ بدمرغې پېښې زموږ په هېواد کې بیا تکرار نه شي او
۲۱مه پېړۍ زموږ د هېواد او خلکو لپاره د سولې، نېکمرغۍ
او پرمختګ پېړۍ وي.

د همداسې هیلي د پوره کېدو په هیله.
د هیلي داره

د مسلک له خاوندانو

يوه هيله

کله کله چې له ځينو افغانانو سره د خپل سوي لوي هېواد د بيا رغونې او درملونې سوچ او اند پيدا کېږي، نو دا پوښتنې هم ورسره راولاړېږي، چې څه ډول، چېرې او پر کوم وخت خپل هېواد ته خدمت وکړي او د هغه په بيا رغونه کې برخه واخلي؟ ځينې کسان چې کارونو ته يې ذهن جوړ کړی وي، د عملي امکان لاره ترې ورکه وي، ځينې چې امکان لري، مينه او هېواد پالنه يې ډېر اورني نه وي، ځينې بيا سياسي حالات پلمه کړي، ځينو ته جگړه د پوځي شې، ځينو ته ددغې يا هغې ډلې يا واکمن واک او سلیقه او ځينو ته هم نورې نورې پلمې. همدغه ټول لاملونه ددې سبب شوي، چې ټول افغانان که تر هېواد دننه دي که بهر، په پوره ډول د هېواد د خدمت پر چارو بوخت شوي نه دي.

دا منو چې په هېواد کې سياسي جگړيز کرکېچ لاپاڼه رسېدلی نه دی، ځينې به له سياسي واکمنو سره وران

وي او له ځينو سره به سياسي واکمن، ذهني او ذوقي ازادي محدودده لاشه چې ترلې به وي، کار به د کار سړي ته نه وي سپارل شوی او په لسگونو نورې ستونزې به هم وي، خو دې ټولو سره سره هېواد له هېوادوالو څخه د خدمت هيله لري او ستونزو سره مقابله کول په کار دي. که موږ دې ته کېنو چې لومړی دې ستونزې حل شي بيا به کار پيل کړو، نو دا خو هم يو تصور دی؛ ستونزې خو هم په خپله نه اوارېږي، دهغو اوارول هم کار غواړي. بڼه به داوي چې موږ د يو عملي کار پر تيوري غور وکړو، هغه دا چې ځان حالاتو ته تسليم نه کړو، نه وخت ته انتظار وباسو او نه د واکمنو سياسي چلند پورې خپل کار وتړو. هر څوک چې د هر مسلک خاوند وي که په همغه خپل مسلک کې لږه هڅه هم وکړي، نو په ټوليز ډول به هېواد ته زيات خدمت سبب شوي وي. د بېلگې په توگه، د يوه ليکوال دنده دا ده چې يو اثر وليکي او بيا يې چاپ او هېوادوالو ته يې ورسوي. د يو انجنير دنده داده چې عمراني کارونه وکړي، د ډاکټر دنده داده چې روغتيايي چارې سمبال کړي او ويې پالي. د تېر دوه لسيز نارين په بهير کې د هېواد گڼ شمېر مسلکي اشخاص له هېواده ووتل او ځينې يې اوس په يو شمېر پانگوالو هېوادو کې ژوند کوي. د افغانستان هېڅ داسې سيمه به نه وي چې له هغې

خڅه دې ډاکټر، انجنير، ليکوال او د کوم بل مسلک خاوند بهرنيو هېوادو ه نه وي مهاجر شوي. ددې کسانو اقتصادي ژوند اوس د هغو کسانو په انډول ډېر بڼه دی چې په خپل هېواد کې اوسېږي.

اوس نو که د هرې سيمې (د يوې ولسوالۍ انډول) خو تنه په کوم بهرني پانگوال هېواد کې ژوند وکړي، نو دوی کولای شي دخپلې سيمې لپاره د يو روغتيايي يا ټولنيز مرکز د جوړېدو او کار لگښت برابر کړي. د بېلگې په توگه د هېواد هغه ډاکټران چې بهرنيو هېوادو ته تللي دي، کولای شي له هغو ډاکټرانو سره چې په افغانستان کې اوسېږي، د طبي اړتياوو، درملو، وسايلو، لابراتوارونو، کتابونو، د طبي اثارو په چاپ، د تجربې په لېږد او يو څه مالي برخه کې مرسته وکړي، که چېرې دا کار تر سره شي، نو پوره باور دی چې د افغانستان د طبي اړتياوو يوه درنه برخه به پوره شي، د انجنيرانو برخه هم همداسې محاسبه کېدلای شي.

يو څو عملي بېلگې به هم وړاندې کړو: ښاغلی ډاکټر عبدالوکيل د افغانستان د کرنې يو لوی متخصص دی، ده په خپلو شخصي هلو ځلو د هېواد د کرنې په برخه کې دومره باغونه جوړ کړي او دومره خدمتونه يې کړي دي، چې آن د

دولتي خدمتونو انډول دي. دغه راز بناغلي ډاکټر عبدالولي وردگ له خپلو څو تنو نورو ملگرو سره د (وفا) موسسې په جوړولو سره وکړای شول په وردگو کې د چک برېښناکوټ ترميم او په ځينو سيمو کې د اوبو لگولو سيستمونه بيا جوړ کړي.

همدغه بناغلي د کابل پوهنتون مرکزي ليليې ته برېښنا راوسته چې هره شپه پرې د (۲۸۰۰) تنه محصلينو خونې رڼا کېږي.

د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه او د پښتني فرهنگ د ودې او پراختيا ټولنه چې دواړه په جرمني کې د ځينو افغان ليکوالو په منډو تړو جوړې شوي، د دوو کلونو په ترڅ کې يې شل عنوانه علمي، ادبي، تاريخي کتابونه چاپ کړي او گڼ شمېر يې په هېواد کې علمي مرکزونو او ليکوالو ته په وړيا ډول ورکړي دي.

داسې په لسگونو نورې بېلگې هم شته چې يوه بېلگه يې هم همدا (هيله) مجله ده، چې د يوه افغان ليکوال (عبدالمالک بېکسيار) په مټ دا دی ۱۷ مه گڼه يې خپرېږي او د هېواد د مطبوعاتو په تاريخ کې يې ځانته جلا پايه پرانيستې ده. که پورتنۍ بېلگې په پام کې ونيسو، نو سړي ته دا هيله

پیدا کړې، چې افغانان په تېره د مسلک خاوندان که په خپله حرکت وکړي، نو خدای (ج) پاک په کې زیات برکت اچوي، پورتنیو کسانو چې کوم خدمتونه او کارونه کړي دي، په همدومره وخت کې دولتونو هم نه دي کړي، نو که دوی دې ته فکر کړي وای چې اول باید شرایط ښه شي او بیا کار پیل کړي، نو دا دومره لاسته راوړنې به یې نه درلودې. افغانان په تېره بیا د مسلک خاوندان هر یو که په خپل مسلک کې خدمت ته ملا وتړي او مسلک د سیاست تابع او مربوط نه کړي، نو باور دی چې ډېر کار به وشي، زموږ هیله هم داده چې رځی سیاستونه یوې خواته کړو، مسلکونه مخکې کړو، له ستونزو نه ونه ډار شو او ځان ته د «شرایطو» په نوم ذهني او رواني ستونزې جوړې نه کړو، بلکې په هر ډول شرایطو کې کار ته ودانگو، د زمانې له سختیو سره ډغر ووهو، وخت له لاسه ورنه کړو، ځکه چې «وخت لکه سره زر دي» او چاته انتظار نه باسي.

په درناوي

هېواد ته د مسلکي خدمتونو

د سرته رسولو په هیله

هیله درې کلنه شوه

یو درې کلن مزل او د کلونو واټن
اغزني لاري او گلوريني برياوې

دهمدي گنهي په خپرېدو سره د هيلې مجلې د عمر درېيم پسرلي پوره شو. تېر درې کلونه لکه څنگه چې د هېواد په سياسي، ټولنيز او فرهنگي ژوندانه کې تاوده او تاوجن کلونه وو، دهيلې مجلې لپاره هم د ازمون، هڅون او پرمخيون کلونه وو. په دې تېرو (۱۰۹۸) ورځو کې د هيلې هيله والو چلوونکو يوه ورځ هم بې تفاوته او ارامه تېره نه کړه او شپه ورځ يې د هيلې پاڼو د ځلا او بنکلا لپاره منډې تررې وکړې. په دې موده کې په ټوليز ډول (۳۵۰) تنو بېلابېلو ليکوالو د هيلې په پاڼو کې د خپل اند، هيلې او خيال ستوري وځلول او اټکل (۵۰۰) تنو نورو د خپلو ليکونو، نظرونو او وړاندیزونو له لارې د هيلې لاره مستقیمه کړه.

د خوښۍ خبره داده چې د هيلې بنسټوالو هيله والو چې د هيلې د خپرولو لپاره کومه موخه ټاکلې وه، هيلې دهمغې نښې

منځ وويشت؛ هېواد پالنه، ملتپالنه، ژبپالنه او انسانپالنه چې د هېواد د شل کلن ناوړين په بهير کې د رالېږل شويو او بيا سره بنکېل شويو ايډيالوژيو له خوا تر گواښ، بريد او ستم لاندې وه، هيلې ورته يو ځل بيا د خپل کړېدلي ولس پام راواړوه او هغه يې د خپلې ټولنې د درملونې يوه بڼه نسخه وبلله. هيلې د خپلو (۱۸) گڼو او (۱۲۰۰۰) ټوکو ټوليز شمېر په واسطه د لسگونو زرو هېوادوالو ذهنونه روښانه کړل او هغوی يې له خپلې ملي مېنې او مينې سره لاپيوند او روږدي کړل. تر خپله وسه يې د هېواد پېښې د واقعيت او حقيقت په هندراه کې لوستونکو ته څرگندې کړې.

هيلې د يوې رښتینې، ازادې، خپلواکې او ناپېيلې خپرونې په توگه خپل رسالت لکه څنگه چې لارم و ترسره کړ، پر هېواد واکمن سياسي او ذهني چاپېريال سره يې داسې ځان اعيار کړ چې نه د غومبسو ځالي ته لاس وروړي او نه هم د هغوی له زهرونو او قهرونو څخه سترگې پټې کړي، د يوه متناسب انډول د ساتلو له لارې يې د هڅونې، نيوکې او لارمې ستاينې ټولې چارې وکارولې خو د مضر احتياط پر سيند يې خپل ارمانونه لاهو نه کړل. هيله د دريو سره لرې ان متضادو فرهنگي چاپېريالونو ترمنځ د وصل کړۍ شوه، داسې چې د هيلې په تېر

درې کلن ژوند کې پر افغانستان باندې يو ډول ذهني، سياسي او فکري چاپيريال حاکم و، په ټوليز ډول پر کوزه پښتونخوا د يوې متبذلي او اروړه ديموکراسۍ، دملي روح دنشتوالي او بې تفاوتۍ فضا حاکمه وه او ده او هلته په لويديځه ټولنه کې بيا بل ډول کلتور او ذهني فضا ده چې زموږ له دې دواړو چاپيريالونو سره څرگند او ان متضاد توپير لري. هغه افغانان او په تېره د هيلې هيله وال او مينه وال چې په دې دريو متضادو چاپيريالونو کې اوسېږي، طبعاً دهغوی ذهني، ذوقي، فکري اوو ان سليقه يي يو والي راوستل يوه هغه گرانه مسله وه چې هيلې ورته له پيل نه پوخ تکل کړی و.

له نېکه مرغه د هيلې چلوونکي په دې ستر او ستونزمن کار کې د داسې يوې خپروني په خپرولو تر ډېره حده بريالي شول چې په درې واړو چاپيريالونو کې د چلند وړ وي. دا منو چې کله به په هيله کې داسې ليکنې هم راغلې وي، چې پر هېواد باندې د واکمنو ځينو چارواکو تندي ورته تريوشوی وي، خوددې ترڅنگ به يې داسې ليکنې هم تر سترگو شوې وي، چې بېرته يې تندي ورين شوی او د غوسې تاو به يې ناست وي. همداسې به يوه لويديځ مېشتي افغان ورور ته هم کله کله داسې سرخوړی پيدا شوی وي چې دوی ته لاگوره؛ خلک يو ويشتمې

پېړۍ ته داخل شول او ټول ژوند يې کمپيوټرايز شو، خو دوی لا تراوسه د شاعرۍ او زړو بېولالو له ښکېله نه دي راوتلي او تراوسه لا وعظ او نصيحتونه کوي. په پېښوري چاپېريال کې خو پر اوسېدونکو افغانانو د دواړو چاپېريالو يخ او تود شمال لگېږي.

اساسي خبره داده چې د هيلې چلوونکي د ذهني تصادم او ذوقي اختلاف پر دغسې يوې درې لارې کې ولاړ دي او که چېرې په تلې کې يې لږه ډنډۍ ووهله، نو ضرور به له يو لوري د زياتې نيوکې تر برید لاندې راځي.

د مجلې چلوونکو په همدغسې متصادمې درې لارې کې تراوسه پورې هم خپل ځان ساتلي او هم يې د هغه ملي ارمان لپاره کار کړی چې زموږ په هېواد کې يې د خدمت اړتيا تر بل هر کار زياته احساسېږي.

زموږ د بهرنيو افغاني خپرونو يوه اساسي ستونزه داده چې دوی تراوسه پورې د خپلې ټولنې له دردونو او واقعيتونو سره بشپړ منطبق شوي نه دي، زموږ د ولس ځپل شوي هيلې او دهغوی سوي اهوڼه چې د انعکاس وړ دي په پوره ډول په خپرونو کې نه منعکسېږي او دوی يوازې په خپلو ذهني او ځانگړو يادونو او وړاندیزونو هغو ته د حل لاره ښيي او بس. د

ټولنې ترمنځ هم ډېر واټن رامنځته شوی دی، د تخنیکي ستونزو شتوالی بله اساسي مسئله ده چې ددې خپرونو چلوونکي نه شي کولای پر خپل ټاکلي وخت خپله خپرونه هېواد ته ورسوي. په دې ډول په بهر کې د افغاني خپرونو او د هېواد مېشتو افغانانو ترمنځ ډېر واټن رامنځته شوی دی.

خو هیله یوازینی افغاني خپرونه ده، چې د دریو چاپیریالونو، افغانستان، کوزه پښتونخوا او نورو بهرنیو هېوادونو کې د خپلو لوستونکو هیلي خړوبوي او تراوسه پورې په دې برخه کې ډېره بریمنه ده. (د شیطان غوږونه دې کانه وي). د یوې خپرونې لپاره به تر دې زیات بری چپرې وي، چې یوه گڼه یې شل تنه ولولي. د کابل پوهنتون د محصلینو د ډېرو شکایتونو او غوښتنو او بیا بیا ټینګار له کبله د مجلې ادارې د کابل پوهنتون محصلینو ته د مجلې (۴۰) گڼې بېلې کړې، خو څو تنو محصلینو څرگنده کړه چې دا مجلې ډېر کمې دي؛ اوس چې موږ ته هره گڼه راشي، نو په نوبت سره یې لولو، لست ورته جوړوو، یو محصل مجله ځان سره یوسي او بیا یې راوړي، بیا یې بل یوسي، کله داسې هم شوي چې په دې لست کې د راغلو نومونو شمېر (۲۰-۲۵) تنو ته رسېدلی دی. سره له دې چې موږ مجله له (۵۰۰) گڼو څخه (۱۰۰۰) گڼو ته اوچته

کره ، خود یوې اټکلزي او ولس میلیوني ټولني لپاره دا شمېر خورا کم دی.

په اوسنیو شرایطو کې د یوې خپروني د بري یو بل راز د هغې د چلوونکو په رښتینوالي او صداقت کې نغښتی دی، ایا ددې خپروني چلوونکي کوم څه چې خپروي له هغو سره رښتیا هم مینه لري که هسې نور گرموي؟ هر کله چې د صداقت او عمل ترمنځ واټن وي، پر لوستونکي څوک خپله خبره نه شي منلای. خدای پاک د وگړو ترمنځ دومره رازونه پټ کړي؛ چې پوهېدل پرې اسان نه دي، چې د زړه خبره نه وي پر زړه نه لگي.

هیله مجله داسې هم نه ده چې پر یوه اواره لاره روانه وي او دهغې چلوونکي به له هېڅ گواښ، نیوکې او غندنې سره نه وي مخامخ شوي او یوازې همدا ستاینې به وي او بس.

د مجلې د ادارې د شمېرنې او انگېرنې له مخې هیلې ډېره موده د ستاینو او غندنو ترمنځ خپل کار ته دوام ورکاوه.

په لومړیو وختونو کې خو اساسي نیوکه دا وه چې هیله ولې یوازې په پښتو چاپېږي؟ ایا افغانستان کې نور «ملیتونه» نه شته، دهغوی حقوق به څنگه شي؟ (دري) باید حتمي په کې ځای شي که نه دا خو رښتیا^(۱) هم یوه نشنلیستي او فاشیستي هڅه او خپرونه ده؟! کله چې د هیلې مجلې د ادارې له خوا په

دې برخه کې جدي غبرگون وښودل شو، چې وروره خبره داسې نه ده؛ هر څوک حق لري چې خپل غم په خپله وځوري، که موږ ددې وس ولرو چې نورو ته خدمت وکړو دا خو نوښه کار دی، خو که نه یې لرو او خپله د رنځونو په درياب کې ډوب یو، نو ایله دومره وکړو چې خپله بېرې له ډوبېدو وژغورو او که خپلې ژبې او قوم ته خدمت کول نشنلیزم یا فاشیزم وي، بیا خو له پښتنو پرته د دنیا ټول قومونه نشنلیستان او فاشیستان دي. څرنګه چې هغه وخت هیله په پېښور کې یوازینی افغاني مجله وه چې ټوله پښتو خپرېدله، نو ځکه ژبني عکس العمل هم زیات و، خو چې د هیلې چلوونکو ورته ځان ټینګ کړ او خلک هم له خپل مسلم حق سره روږدي شول او دا یې خپل روا حق وګاڼه نو یو کال وروسته دا نیوکې غلې شوې. که هیلې دا سپین سترګي (!) نه وای کړې نو نن به یو شمېر نورو نړه پښتو خپرونو ته لازمه نه اوراړېدله. څه موده وروسته ځینو کسانو بیا خپل ذهنونه سره وجنګول او په هیله کې د عیب پیدا کولو په فکر کې شول او ویې ویل: «والله نو دې کې خو اسلامي لیکنو ته ځای نه ورکول کېږي» سره له دې چې هر چا کومه اسلامي لیکنه رالېږلې، په هیله کې یې له ځنډه خپره شوې ده. په کابل کې یو چارواکی هم په دې اند و چې اسلامي لیکنې

په کې کمې دي، دهيلې يو چلوونکي ورته وويل چې مهرباني وکړه! هم ملا يې هم چارواکي، هم بڼه مبلغ يې او هم د اسلامي شريعت د نفاذ لپاره د چارواکي درسره دي، رايه که نه هرې گڼې ته په منظمه توگه يوه اسلامي ليکنه رالېږه او موږ به يې خپروو، تر هغه وروسته هغه هم دا ډول نيوکه ونه کړه.

ځينو نورو دوستانو ويل: «ياره دا پښتو بازي په کې ډېره زياته ده». دوی ويل بڼه به وي که د چغو او خبرو پرځای پښتو ته عملي کار وکړو، ځکه چغې څه گټه نه لري. د دوی خبرې پرځای وې او دي، موږ هم په همدې نظر يو. د هيلې تگلاره اساساً داده چې داسې مطالب خپاره کړي، چې نه يوازې د اسلامي اصولو او زموږ له ملي گټو سره ټکر، ونه کړي، بلکې د همدغو آرونو په رڼا کې ليکل شوي وي او هم يې دا هيله ده چې د چا مثبتې ليکنې د سانسور په زنجير، ونه تړي. فکر کوو پښتنو باندې په خپرنۍ برخه کې څه ظلم شوی او تېر ستمي ناوړين هم دوی ذهنأ وټکل، د تېر محروميت د جبران لپاره دوی اړ دي چې پر پښتني مسايلو او پښتنو زياتې ليکنې وکړي او خپل زړه تش کړي، دا کار هم کېدی شي ډېر دوام ونه کړي کله چې ټولنه نور مال حالت ته راوگرځي. ليکوال يې هم طبعاً د ژوند د نورو اړخونو په باب فکر کوي.

بڼه کار خو همدا دی چې زموږ بڼاغلي لیکوال د ژوند پر بېلابېلو خواو لیکني وکړي او دهيلې مجلې پانې پرې رنگینې کړي.

د هيلې مجلې داسې لوستونکي هم شته چې د هيلې ټولې گڼې يې گام پر گام څارلي او د کمزورو لیکنو په باب يې خپل نظر په ډېر جرئت سره څرگند کړی دی. دساري په ډول يو شمېر لوستونکو د هيلې مجلې د ۱۳۷۸ کال دويمه گڼه تر نورو کمزورې وبلله او واقعيت هم همدا سې و. له ډنمارک نه يو لوستونکي دهيلې مجلې د همدې گڼې په باب په يوه ليک ليکلي وو: ((له (۷۰) مخونو څخه يې (۳۰) مخونه په لوستلو ارزېدل او نور ټول سوليدلي مطالب وو)). موږ تر خپله وسه د ټولو لوستونکو او لیکوالو نظرونه، نيوکې او لارښوونې منلي او د هغو د عملي کولو لپاره مو عملي هڅې کړي دي. يوه دا خبره ده چې ځينې شيان زموږ په وس کې نه وي او لوستونکي زموږ له ستونزو خبر نه وي او موږ نه د نورې پرمختيا هيله کوي، رايې چې دا خبره به هم لوستونکو سره شريکه کړو: دا ټوله هيله مجله چې تاسې گورئ دا په اوس وخت کې د دوو کسانو د زيار او خولو محصول ده.

يو تن عبدالمالک بېکسيار نومېږي چې په ډنمارک کې

اوسي او د خپل تندي د خولو په بيه د هيلې پانو ته ساه ورکوي او بل تن اسمعيل يون دی چې په کابل او پېښور کې اوسي او د هيلې علمي او تخنيکي چارې پرمخبيايي، پخوا يوه بله ميوند واله (صفيه صديقي) هم د هيلې يو بل مت و، خو هغه هم اوس پردیسه او له هيلې لرې ده.

ايا څوک به داسې فکر وکړي چې داسې يوه مجله دې (لکه هيله) نه دفتر ولري، نه مېز، نه پرسونل، آن په پېښور کې يې پوستي پته هم د بل چا وي او لنډ مهالې يې رانيولې وي. خو له دغو ټولو ستونزو سره سره مور د خپلو هيله والو، مينه والو او درنو ليکوالو پر همېشنيو مرستو او لارښوونو ډډه لگولې، هوډ مو سست شوی نه دی او د خپل ملي ارمان لپاره مو چاته کمه هم نه ده ويلې. لکه څنگه چې د هيلې مجلې هيله والو د هيلې خيال ساتلی، داسې مور هم د خپلو مينه والو هرې مثبتې غوښتنې ته مثبت ځواب ورکړی دی؛ غوره بېلگه يې د هيلې مجلې همدا گڼه ده، بناغلي ډاکټر جاويد وردگ يونيم کال وړاندې د هيلې مجلې د يونيم کلن عمر د ارزونې په غونډه کې هيله څرگنده کړې وه: ((هيله لرم هيله يو وخت په (۵۰۰) مخونو کې د (۵۰۰۰) ټوکونو په شمېر چاپ شي)). دادی د هيلې مجلې او خپل پښتني فرهنگ د يوه اورني مينه وال او لېوال دا

هيله خو پوره شوه، د هيلې دا گڼه خو (۵۰۰) مخه شوه نور نو
خدای (ج) لوی او مهربان دی، که د درنو لوستونکو او قلموالو
همکاري تر دې هم زیاته شي، نو موږ به هم تر دې زیات کوبښن
وکړو چې د کالگنې مخونه تر دې هم زیات کړو او هم د عادي
گڼو په مخ شمېر کې زیاتون راولو. دا هم کېدی شي چې
دمخونو د شمېر د زیاتون پرځای دهغو د څرنګوالي د ښه والي
په اړه فکر وکړو. خو په هر حال هيله مجله خپلو هيله والو ته
اړتیا لري او هيله وال یې دمجلې ښه والي ته.

خو په هر ډول لارمه ده چې د یو بل په مرسته خپلې ستونزې
غوڅې کړو او نیمګړتیاوې له منځه یوسو او په هېواد کې د یو
مثبت فرهنگي او ښتون او خوځون لپاره په ګډه هلې ځلې وکړو.
ښه به وي که د سیاسي او ښتونو پر ځای د فرهنگي او ښتون او
مثبت بدلون لپاره هڅه او هاند وکړو.

دهیلې د ځلا، ښکلا او د هیلې د هيله والو د بریا اوسو کالی
په هيله.

په درناوي

د هیلې اداره

«راځني چي سره كېنو په ټغر د روغې جوړې»

دوه ويشت كاله وشول چې افغانان له پرديو او هم په خپل منځ كې يو بل سره لاس وگرېوان دي، د جگړې بهرنی لوری ظاهراً د پردې پر مخ نه ښكاري، خو په حقيقت كې اوس هم بهرنی- لاسوهنه د جگړې اساسي لامل دی، دا چې بهرنيان د افغانستان په جگړې كې څومره گرم دي او د افغانستان پر وړاندې څومره اخلاقي، انساني او بشري مسوليت لري، دا يو بېل بحث دی او په سياسي ډگر كې څوك چا نه د گيلې حق هم نه لري، ځكه سياست د كوم اخلاقي معيار تابع نه دی، زړه خوږی، انسانيت، مينه او ورورولي د اخلاقي كلتور برخې دي، له پرديو ان دښمنانو د ښو هيلو لرل په خپله زموږ فكري ارزونه له پوښتنو سره مخ كوي، ښه به دا وي چې هر څه له ځانه پيل كړو، ځان گرم وگڼو او له بحرانه د وتلو لار پيدا كړو.

كه د افغانستان د جگړې فكري او تداركي چارې له بهرنيو سرچينو برابرېدلې او برابرېږي، خود عملي كولو چارې يې په خپله د افغانانو له خوا ترسره كېدې او پر افغانانو عملي

کېدې، افغانستان د مختلفو گروهو او وسلو د ازمونځي حيث غوره کړې دی، ددې ازمونځو زهرجن لوگي زموږ ولس تنفس کړي، خو د امتياز ډيوې يې د نورو خونې روښانه کړي دي.

هرې ډلې او ډلواک چې د ځواک توره ترلاسه کړې او پر واک يې ډډه لگولې نو بيا يې د هېواد د ودانۍ پر ځای د خپلو مخالفانو د کور ورانې لپاره توره راکښلې او په وينو يې سره کړې ده، مقابل لوري بيا د غچ اخیستنې ځواک راټول کړی او بيا يې دومره افراط کړی چې لومړۍ ډله د خلکو له ياده وتلې ده، د دوه ويشتو کلونو په بهير کې دا کار او عمليه څو ځله غبرگ شول او اوس يوځل بيا د اوج پورې ته رسيدلي دي، لويه بدمرغي داده چې زموږ د لوستي قشر د ياد وړ يوه برخه د سرو او شنو، سپينو اوتورو، خوږو او رنگينو شعارونو سراب تېر ايستې وه او په همدغه مخالفو ډلو او ډلگيو کې تنظيم شوې وه، د دې ډلو د ټکر په نتيجه کې د دې لوستو کسانو زيات شمېر هم له منځه لاړ او هېواد ته يې درانه کلتوري، اقتصادي او ټولنيز زيانونه هم وارول. نتيجه يې ان دا راووته، هرې ډلې چې دکومې گروهې د پراختيا او واکمنۍ لپاره چغې وهلې، په پای کې يې عملونه دهمغې گروهې پر ضد تمام شول او اکثر يې بيا له خپل مخالف موقعيت سره يو ځای شول.

د یوې اټکلیزې شمېرنې له مخې د هېواد په سلو کې (۹۵) وګړي نالوستي دي او د لوستي قشر یاد وړ برخه په همدې مخالفو ډلو کې تنظیم شوې وه، د یوې بېسپارې ټولنې د جوړېدو لپاره باید لږ تر لږه د وګړو زیاته برخه لوستواله شي او ټول تر حده زیات کار وکړي، که اوس موږ ټول تنظیمونه راټول کړو او غړي هم ټول لوستوال حساب کړو او بیا یې څو ځله زیات محاسبه کړو، نو بیا به هم د افغان ولس لسمه برخه ترې جوړه نه شي، که چېرې دا لسمه برخه وګړي، له اختلاف پرته شپه او ورځ کار وکړي، نو بیا به هم د هېواد د ټولو وګړو ژوند پوره سوکال نه شي کړای.

مختلفو ډلو نه د ولس هیله داده چې دوی خو د نفاق تجربه وکړه، دا ځل دې اتفاق وازمويي، چې مثبتې نتیجه ورکوي او که نه؟ اوس هم وخت شته، که د مختلفو فکري لارو د ټکر اوسیالی پر ځای مینه، انسانیت او هېوادپالنه د خپلې مبارزې تګلاره وټاکي، نو کېدی شي د نورې ورانې مخه ونیول شي او ولس ته د دې امکان برابر شي چې د خپلې ناروغۍ درملنه په خپله وکړي او خپل زخمونه په خپله وګنډي.

زموږ سیاستوال باید لږ تر لږه یو ځل سر په ګرېوان کې بنسټه کړي او خپلې تېرې ورانې ځان سره تداعي او محاسبه کړي او

دادې هم محاسبه کړې چې دوی نور څومره عمر لري چې بېرته د هغو وړانیو عمران ته ملا وتړي؟ ایا هر تنظیم او دهغه مشر چې افغانستان ته کوم زیان اړولی؟ که اوس یې څوک له گړپوانه ونیسي چې راشه تاوان یې ورکړه! نو دا ډله او ډلواک به یې پوره کړای شي؟

خو زموږ ولس د ډېرې اوسپلې خاوند دی، دوی ته یې ډېر زغم وکړ او د خدای (ج) دربار ته یې د خلاصون په هیله لاسونه پورته کړل، خدای پاک پر مختلفو ډلو او ډلواکو داسې طاعون خپور کړ او د شرم داسې جامې یې ور واغوستلې چې اوس په بهر کې هم له شرمه ډک ژوند تېروي او په داخل کې خو یې هډو ځای نه شته.

له نویو واکمنو هم دا گيله کېږي، چې د تېرو، ترخې تجربې تکرار نه کړي، ټولو ته یوه د مینې او صمیمیت فضا رامنځته کړي، چې خپل ولس یې سوکاله او آرام شي:

«راځئ چې سره کینو په تېر د روغې جوړې
په خپل وطن کړو جوړ ملي اختر د روغې جوړې»

په ټول هېواد کې د ملي خوشالی او سوکالی په هیله
دهیلې اداره

دا دنیا چا شل کړې ده؟

په پښتو کې (شل) له (شمېرنومه) پرته پوه داسې نومونه هم ده چې د پوه سخت اونا شوني کار د بشپړاوي لپاره کارول کېږي، يانې داچې يو چا د يو ستومزمن کار وروستی مورچل وواهه، نو بيا ورته وايي چې ده (شل) کړه، ځکه خو دډېرو دنيایي کارونو او چارو په باب ويل کېږي چې «نولس کېږي، خو شل کېږي نه» پښتنو په حقيقت کې (شل عدد) د هر هغه ستونزمن کار لپاره چې ترسره کول يې يو خارق العاده اند وځواک غواړي يو معيار ټاکلی، دې معيار ته رسېدل څه اسان کار نه دی، او هر څوک يې (شل) کولای نه شي.

ډېرو لسو، پنځه لسو، اوولسو او نولسو ته رسولې خو شل کړې يې نه ده، خوداسې خلک هم شته چې نه پوازي شل کړې يې ده، بلکې تر هغه څخه د لالورتابه په تکل دي.

همدا «هيله» همدا چې تاسو يې اوس لولئ، همدا به درته بېلگه کړو، يو وخت چې مورډ هيلې لومړنۍ گڼه د اغزن ذهني چاپېريال له ډول ډول خنډونو او فشارونو سره سره چاپ او خپره کړه، نو سم له لاسه لکه د ځينو نورو پښتنو مهالنيو خپرونو په

خېر د هغې د مړينې انځور هم په ذهن کې تېر وېر شو، خو کله کله به تخيل او تصور د ذهن پر سترې ارمان يو خوږ شال را خور کړ او دې ارمان به مو غځونې وکړې: «يو وخت به داسې هم راشي چې د مجلې (شلمه) گڼه خپره شي او موږ ورته د خوبنۍ او نمانځنې جشن جوړ کړو» دا دی له هغې ورځې (۱۱۴۰) ورځې تېرېږي او نن موږ هغه هدف ته رسېدلي يو، چې يوازې په تصور کې مو لاس ورته رسېدی شو او بس، پر دې مهال بری وکه نابری، ارامۍ وې او که نا ارامۍ، دمې وې که سترېاوې، منډې وې که ناستې، ټول له يو ډول روحي ډاډ سره ملگري وو، همدغې اروايي خوږلنۍ زموږ متې مضبوطې کړې وې، نو ځکه مو خبره له (صفره) (شلو) ته ورسوله، دا چې له مانيز پلوه به شلو ته رسېدلي يو که نه؟ گرانه به وي خو د عدد له مخې مو هغه شمېره ترلاسه کړه، چې ډېر يې په ترلاسه کولو کې پاتې راغلي دي، د هيلې د شلمې گڼې خپرېدا موږ ته دا په ډاگه کوي، چې که د هېوادني فرهنگ لپاره مينه، ولوله، اند، مالي ځواک او صداقت ټول سره ملگري شي، نو په هېواد کې د فرهنگي رکود او سقوط مخه نيول کېدی او د بيا رغونې لپاره لارې چارې برابرېدی شي.

اوس مهال چې د ژوند د نورو ډگرونو په شان فرهنگي ډگر هم

زیات کار او خدمت ته اړتیا لري، د فرهنګیانو او فرهنګپالو مسولیت هم تر بل هر وخت څخه درنېږي، اوس باید موږ د پخوا په اندول څو برابره کار وکړو، ویجاړ شوی او تالا شوی فرهنګ بېرته تر لاسه کړو، هڅه او هاند وکړو چې له فرهنګي پلوه؛ تر کودتایي او کرکېچنو نظامونو د مخه حالت ته ورسوو او بیا نوره هڅه وکړو چې د هېواد د فرهنګي پرمختیا لپاره لاره چاره برابره شي.

لنډه دا چې فرهنګیان او فرهنګپال باید جګړه مارو ته وښيي چې که تاسو د هېواد په وړاندې او خیانت کې نه ستړي کېږئ، موږ یې په ودانۍ او خدمت کې نه ستړي کېږو، تاریخ به بیا پر دواړو قضاوت کوي.

دېر تفاوت شته په انسان کې د مانا په لحاظ
واړه مشغول دي ځینې ځان ځینې جهان جوړوي

په درناوي
د زیاتو فرهنګي هڅو او خدمتونو په هیله
دهیلې اداره

د اوسنیو پښتو خپرونو موضوعي وېش

هغه فرهنگي خپرنیزه تشه چې پخوا د پښتو خپرونو د نشتوالي او کموالي له کبله احساسېدله، دادی د خدای (ج) په لور پینه او د گڼو فرهنگپالو په همت اوس تر یوه بریده ډکه شوې او ډکېدونکې ده.

اوس د کال له لومړۍ ورځې نه نیولې بیا د کال تر وروستۍ ورځې پورې هېڅ داسې ورځ نه شته چې په هغې کې دې په پښتو ژبه کومه خپرونه چاپ نه شي، له ورځپاڼو نیولې تر کالگڼو او ځانگړو گڼو پورې، هر ډول جریدې، مجلې او نورې خپرونې خپرېږي، که اوس یوازې د پښتو مجلو شمیر په پام کې ونیسو، نو شمېر یې تر لسو عنوانو اوږي، همدا اوس یا په منظم ډول او یا هم په لږ ځنډ سره، سباوون، باختر، گوربت، داستانونه، شمشاد، هیله، گندهارا، ورځ، کونړ، ننگرهار، خوست، شمله او دوه ژبې لکه مستقبل، وطن، تعاون، معارف، رنگین کمان، سپیده، اسمایي، صدف، روزنه، کابل پوهنتون، صبا، خلافت، کتاب او ځینې نورې مجلې خپرېږي. د مجلو دې شمېر او څرنگوالي ته چې سپړی گوري، نو په زړه کې یې ډېرې فرهنگي هیلې راټوکېږي، که دا زادو خپرونو دا

گړندی او گنشمېره بهیر همداسې گړندی روان وي، نو بې له
شکه به زموږ فرهنگ ته زیاته وده ورکړي، گڼ شمېر لیکوال،
شاعران او د قلم خاوندان به را وټوکېږي، او ډېر به په کې
وځلېږي، خو له دې سره سره که ازادې او دولتي خپروني وخت
پر وخت ونه ارزول شي او د نیمگړتیاوو له منځه وړلو لپاره یې
هڅه ونه شي، نو کېدی شي ځینې یې خپل ارزښت او اغېز
وبایلې او ځینې آن د انحراف خواته لاړې شي.

لکه څنگه چې څرگنده ده، اکثره خپروني ظاهراً د یونېک
کار او خدمت په هیله پر خپرونو پیل کوي او په تولید ډول د
عقیده یې، هېواد نیو، ملي، فرهنگي، ټولنیزو او پوهنیزو
مسایلو د خدمت په نوم او هیله خپروني کوي.

اوسنۍ پښتو-افغاني خپروني هم د همدې نومونو او موخو پر
چورلیز راڅرخي، په دې کې یوشمېر داسې خپروني شته چې
ټولې یوه موضوعي لیکه تعقیبوي، نه یوازې د لیکنې
محتوایي بهیر او رنگ له یوې بلې سره یو شان وي، بلکې د
خپروني ظاهري بڼه، استر او ډیزاین یې هم یوې بلې ته ډېر ورته
وي، دا ستونزه په ازادو خپرونو کې ډېره احساسېږي او داسې
بنکاري چې د ځینو خپرونو چلوونکي پر موضوعي فقر اخته
دي. له موضوعي فقر، پاشلتیا، گډوډۍ او بې ځایه رنگارنگۍ.

نه د خلاصون او ژغور لپاره په کار دي چې د يوې مجلې او خپرونې لپاره داسې يوه مشخصه مانيزه او آن شکلي تگلاره او کرنلاره وټاکل شي، چې نورو خپرونو تر اوسه نه وي تعقيب کړې.

په پښتو کې يې غوره بېلگه «داستانونه» مجله ده، چې د هېواد د پياوړو ليکوالو؛ اسدالله عضنفر او اجمل پسرلي په نوښت او هڅو رامنځته شوې ده، دا مجله يوه ځانگړې موخه تعقيبوي او هغې ته ځکه د خدمت جوگه کېدی شي چې د چلوونکو ذهني او فزيکي ځواک پر يوې واحدې موضوع باندې راټول شوی دی.

هغه مجله چې په ټوليز ډول يو لوی ملي ارمان ته خدمت خپله دنده گڼي، د ملت جوړونې بهير گړندی او پياوړی کوي او د خلکو د شعور کچه اوچتوي، د هغوی د کار ساحه نسبتاً پراخه ده، ددې مجلو لپاره په کار دي چې د داسې کسانو له خوا ايډېټ او خپرې شي چې د ملي خدمت او خيانت تر منځ ټولې پولې ورته معلومې وي او خپله هم په ښه پوره ډول د ملي ولولې څښتن وي، داسې ليکنې چې دټولني په هره برخه کې گټورې وي، ملت رغاندې او هېواد رغاندې وي، خپرې کړي، په دې برخه کې هم د ليکنو موضوعي تسلسل ته پاملرنه په کار ده،

خو اوس ځينې داسې خپرونې شته چې يا خو يې موضوعي تگلاره تته ده او يا بېخي نه شته او ځينې په کې د نورو خپرونو کاپي کوونکې دي، پر يوه موضوعي ليکه د گڼو خپرونو خپرول د لوستونکو په ذهن کې د يو رنگۍ فکر پياوړی کوي او په نتيجه کې د ذهني ستړيا سبب کېږي، پر گڼو خپرونو د پخو ليکوالو د ليکنو وېش هم د مجلو مانيز ځواک سره وېشي او د يوې (بڼې) پر ځای، ډېرې (کمزورې) مجلې راوځي، البته دلته بايد داسې ونه انگېرل شي، چې د خپرونو زياتون گټه نه لري، د خپرونو زياتون يا کميت په حقيقت کې د هغو د کيفيت سبب کېږي، د گڼ شمېر ليکوالو د راټوکېدو او ځينو نورو د ځلېدو لامل گرځي، د څو تنو چلوونکو (وړ-ناوړ) انحصار ماتېږي، خو اصلي موخه داده چې گڼې خپرونې بايد گڼې موضوعگانې راوڼغاري، نه دا چې ټولې يوې موضوع ته اړم شي، که چېرې هره خپرونه يوې مشخصې موضوع ته ځانگړې شي، نو د خپرونو موضوعي وېش له مخې به د ليکنو وېش هم رامنځته شي، دې سره ليکوال اړ وزي چې هر څوک له خپلې لېوالتيا سره سم په خپله ځانگيزه برخه کې ليکنې وکړي او اړوندې خپرونې ته يې ورکړي.

د خپرونو تر منځ محسوس او نا محسوس رقابت به هم پای

ته ورسپېري، ځکه چې د هر چا د کار ساحه به مشخصه شي، د کار د همدغې وېش په پایله کې به د ټولني ټولې اړتیا وړ خواوې په متوازن او انډولیزه توګه وده وکړي، د افراط او تفریط د ټولونه به ونړول شي او د یوې بې خطرې منځنۍ لارې پر لارې به خپلې هیلې ته ورسېږو.

«هیله» د همداسې هیلې د پوره کېدو په هیله ده

په درناوي

اداره

د فرهنگي کار جغرافيايي

موقعیتونه

ددې خو ورستیو کلونو په بهیر کې د یو شمېر فرهنگیانو او فرهنگپالو افغانانو په همت افغاني فرهنگ ته د خدمت کار بڼه په خوند او درز کې روان دی، کېدی شي نور هم بډایه او ګړندی شي، دې فرهنگي کار ته ډېرې هیلې شته، خو د اغېز او کار د څرنگوالي په باب یې هم له همغه پیله او هم دا اوس یولې پوښتنې وې او شته، بنسټیزه خبره داده چې زموږ د کار اساسي موخه افغانستان او افغاني فرهنگ ته خدمت دی، نور هدفونه د همدې اساسي هدف پر شا وخوا راڅرخي، خو اوس راځو دې ته چې زموږ فرهنگي هڅو د خپلې نښې منځ ویشتلې او که نه؟ فرهنگي هڅې په تېره بیا خپرونې افغانستان ته رسېدلې او که نه؟ که چېرې دې موخې ته نه یو رسېدلې، نو ددې مانا دا ده چې موږ په حاشیه کې یو او متن ته دننه شوي نه یو.

اوس د لوی خدای ﷻ په فضل او په خپله د افغان فرهنگیانو او

خدمتگارانو په همت په بهر کې گنشمېر فرهنگي ټولني جوړې شوي او د ټولو په تگلار کې راغلي چې د خپل هېواد فرهنگ او ژبې ته به خدمت کوي.

دا فرهنگي ټولني عملاً پر خدمت بوختې دي، خو د ډېرو کمو فرهنگي ټولنو اغېز په هېواد کې محسوس دی، د اغېزمنو ټولنو د بېلگې په توگه د افغانستان د کلتوري ودې ټولنه او د پښتني فرهنگ ودې او پراختيا ټولنه يادولای شو، دوی خپل گنشمېر خپاره کړي اثار د هېواد داخل ته لېږدولي او هلته يې د هغې فرهنگي تشې په ډکولو کې ونډه اخيستي، چې له اوږده؛ نږدې دوه نيمو لسيزو ناوړين څخه رازېږدلي ده، البته يو شمېر نورې ټولني به هم وي چې په بهر کې به بنه په حل او بل کې کارونه کوي، هلته به يې اغېز هم زيات وي، خو په هېواد کې يې اغېز زيات محسوس نه دی، البته دا خبرې بايد داسې ونه انگېرل شي چې تر هېواد د باندې فرهنگي هڅو او خدمتونو ته اړتيا نه شته، هلته هم د افغانانو د ژبې، کلتوري او ملي وياړونو د ژوندي ساتلو او ځلولو لپاره او همدا راز د نوي پښت د مسخه کېدو د مخنيوي په خاطر زياتو فرهنگي هڅو ته اړتيا ده، خو هر وخت او په هر ځای کې بايد موږ خپلې مهمې اړتياوې تشخيص کړو او بيا يې د خړوب لارې ولټوو،

افغانستان د ټولو افغانانو لپاره د شمسي نظام په شان دی، په دې شمسي نظام کې افغانستان د لمر په څېر دی او نور افغانان د ستورو او سیارو په شان، که موږ فرض کړو چې په شمسي نظام کې لمر نه وي او یا یې رڼا تته وي، نو نور ستوري به هم له مداره ووځي او رڼا به یې تته شي، نو اوس موږ ټولو ته په کار ده چې تر هر څه لومړی د لمر ځلاته له ورپېښو خطرونو او گواښونو سره مقابله وکړو، که چېرې افغانستان کې د فرهنگ ډیوه روښانه وي، نو د دې ډیوي رڼا به د افغانانو خونې تر لرې لرې ځایونو پورې روښانه کړي، خو که چېرې په لوی کور کې تیاره وي، نو پر وړو خونو به په خپله تیاره واکمنه شي.

که چېرې زموږ پر هېواد یو ځل د بل چا ژبه او کلتور واکمن شول او هېواد د نورو تر کلتوري يرغل لاندې راغی بیا خونو ټول بهر مېشتي افغانان په ډېره اسانۍ د نورو په کلتور کې ډوبېږي، ځکه چې د دوی روحي، ژبني، فرهنگي او مانيز ډاډ ځای له منځه لاړ او دهیلو چینه یې وچه شوه.

اساسي خبره داده چې موږ تر ټولو لومړی د فرهنگي او ملي کار جغرافيايي موقعیتونه تشخیص کړو، د کار زیاته برخه خپل هېواد؛ گران افغانستان ته ځانگړې کړو. بیا پاکستان او ځینو نورو گاونډیو هېوادونو کې د اوسېدونکو افغانانو د

مسخه کېدو د مخنيوي لپاره هڅې وکړو او د کار درېيمه برخه په لويديځو او ځينو نورو هېوادونو کې، د افغانانو لپاره فرهنگي او ملي کار ته بېله کړو.

اوس خو همدا امکانات دي، چې د لويديځمېشتو افغانانو مالي امکانات، په کوزه پښتونخوا کې تخنيکي امکانات او خلاصه فضا او تر هېواد دننه د افغانانو فرهنگيانو فکرونه او قلمونه سره ملگري او مثمره نتيجه تر لاسه کړو، که چېرې د هر جغرافيايي موقعيت د وگړو د شمېر او دهغو د استحقاق له مخې خپله لاسته راغلي ثمره پر همدې جغرافيايي موقعيتونو وويشو نو بيا به مو هم د انصاف پر لوري اساسي گامونه اخيستي وي او ټول افغانان به په متوازنه توگه له فرهنگي برياوو اولاسته راوړنو څخه برخمن شوي وي، د دغو جغرافيايي موقعيتونو ترمنځ ډېر اغېزمن او ذهني دېوالونه او نورې ستونزې شته، خو د هغو د حل لپاره هم بايد له اړتيا سره سم گامونه پورته شي، که چېرې اکثره افغان فرهنگيان (هېوادمېشتي او بهرمېشتي) د قرباني او تدبير په يوځای کولو سره عملي هڅې وکړي، نو پوره باور دی چې هم به فرهنگي برياوې ولرو، هم به په هر جغرافيايي موقعيت کې د اوسېدونکو افغانانو ترمنځ فرهنگي انډول رامنځته شي، هم

به دايمي اړيکي ټينگ شي، هم به فرهنگي خلاوي له منځه
لاړې شي او هم به له فرهنگي او ژبني پلوه د افغانانو د مسخه
کېدو مخه ونيول شي.

د همداسې يو ستر ارمان د بري او همداسې يوې ورځې د را
راسېدو په هيله
د هيلې اداره

یوه ملتپاله فرهنگي ستراټیژي

د نړۍ اکثره هېوادونه د خپلې ملي ستراټیژۍ پر بنسټ جوړشوي دي، فرهنگي ستراټیژي او هڅې ملي ستراټیژي او د ملت مټ غښتلي کوي او ځواکمنوي يې. اکثره سياسي نظامونه او حکومتونه د ملت دبقا، پرمخيون او سوکالی لپاره د نورو لاملونو ترڅنگ دا سترعامل تل په پام کې ساتي. زموږ په هېواد کې هم د افغانستان له جوړېدو راهيسې بيا د ثور تر ناورينه پورې اکثره حکومتونو خپل سياسي تکلوري دملي ستراټیژۍ او ملي ارمان پر بنسټ عيار کړي وو، خو د ملت جوړونې او دهغه د غښتلتيا لپاره بيا فرهنگي هڅې پوره همغاړې نه وې، په دې مانا چې په ژبنۍ برخه کې د هېواد اکثريت ژبې (ملي ژبې پښتو) ته دويم رول ورکړل شوی او په نورو فرهنگي برخو کې هم د ملت جوړونې لپاره په پاخه تدبير کار نه کېده. ځکه نو په دې دومره کلونو کې د يو واحد ملت جوړونې بهير له خنډ وځنډ سره مخامخېده. خو زموږ ځوانديانو بيا نه يوازې خپلې فرهنگي او ملي ستنې ټينګولې، بلکې زموږ د گران هېواد د ويجاړونې او د افغان ملت د پاشنې لپاره يې هم يوه ستراټیژي جوړوله. وگورئ زموږ د يو

ګاونډي (ایران) واکمنو پر درېو سیاسي بنسټونو خپل هېواد او ملت ټینګ کړی: ایران پالنه، پارسي پالنه (ژبپالنه) او مذهب پالنه (شيعه مذهبپالنه). په ایران کې چې هر سياسي نظام راځي، نه یوازې دې درېو اصولو ته درناوی کوي، بلکې د هغو د لاپیاوړتیا لپاره هم هڅه کوي، ان تر دې حده چې غواړي سیوری یې زموږ پر هېواد هم را خورکړي.

زموږ یو بل ګاونډي چې د اسلام په نامه یې دخپلو ملي ګټو د تضمین لپاره یوه اوږده ستراتیژي جوړه کړې، د افغانستان د کمزورۍ لپاره یې هم یو اوږد پلان جوړ کړی و. نظامونه په کې ډېر بدل رابدل شول، خو یو نظام یې هم نه د اسلام په نامه جوړه کړې پالیسي بدله کړه او نه د افغانستان په باب خپله ستراتیژي.

اوس خو ټول افغانان پردې پوهېږي چې هېڅ ګاونډی بل ته په زړه کې صاف نه دی؛ (هر سړی تر خپل مطلبه پورې یار دی)، نو خپله موږ ته څه په کار دي چې یوڅه باید وکړو؟ کېدی شي ځینو سره دا پوښتنه راولاړه شي چې د افغانستان اساسي بنسټونه او د ملت رغنده توکي نړول شوي او له منځه وړل شوي، افغانان خپل شوي، نتل شوي او اسکېرل شوي، نور نو په چا کې دمه او شیمه نه شته چې بیا دې پورته شي او

د یو قوت په توګه دې ځان راڅرګند کړي. آن افغانان دومره خپل شوي چې تش د شعار ورکولو ځواک هم نه لري، اقتصادي تنګسټیا او نورو ناوړه چلندونو او ناخوالو دومره پسې اخیستي، چې آن هویت، حیثیت او عقیدې ته یې هم خطر دی اود حضرت پیغمبر محمد (ص) د هغه حدیث: "ډېر خلک به له فقر نه کفر ته متمایل شي." پوره عملي کېدنې ته خبره رسېدلې ده.

خلک د خپل افغاني هویت د بدلون په هیله خیراتونه کوي او نذرونه ورکوي. پر افغانانو خپل هېواد داسې سور تنور شوی چې اوس د اکثرو افغانانو په زړه کې بهر ته د تګ هوا او فضا ګرځي راګرځي او ځینې خو ورته ان د خپلې عقیدې په قیمت هم حاضر دي.

واکمنو او د هغو مخالفینو لپاره، خو ځان ته ځکه د مشورې او نصیحت حق نه ورکوو، چې څوک کله د ځواک او قدرت په ټال زنګېږي، نو بیا یې د ملت سطحې ته راتیټول ګرانه خبره ده، هغوی خپله ستراتیژي لري او هغه به پلې کوي.

د عام ملت رنځونو ته خو مو وړاندې نغوته وکړه، یوازې سړچینه چې لږ د امید سترګې ورته اوښتی شي، هغه دهېواد د شعوري قشر همدا څو په شمېر فرهنگیان او فرهنگپال دي

اوبس.

ليکوال دټولني تر ټولو شعوري او انديال قشر دی، دوی کولای شي په خپلو ليکنو د ټولني ذهني تکلوری بدل کړي، ان هغه واکمن چې زړونه يې تر کانو هم کلک دي، کېدی شي د وخت په تېرېدو سره ډېر نرم کړي او دټولني سببازي ته يې پام واوړي.

خو د ليکوالو او فرهنگيانو يوه ډېره غټه ستونزه دا ده چې دوی عاطفي وگړي دي، د حوادثو پروړاندې ډېر ژر غبرگون بڼي، ولوله او جذبه يې ډېره پياوړې وي، ځيني يې دخپلو عواطفو په چاپېريال کې فکر کوي، ځيني يې لږ څه پراخ او ځيني يې د ټول ملت په کچه. خو اساسي خبره دا ده، ليکوال بايد پردې پوه شي چې دقلم خاوندان دټولني تر ټولو شعوري پارکي دی، دټولني دشعوري کولو او هڅونې تر ټولو ستره دنده هم ددوی پر غاړه ده، د ليکوالو ترمنځ هم کله کله د ذوقي، سليقه يي او يو شمېر نورو لاملونو له امله اختلافونه پيدا کېږي، دا اختلافونه بيا کله دومره ژور شي چې ليکوال له خپل اصلي کار څخه څنګ ته کړي، پر شخصي سياليو يې اخته کړي. دې ډول هڅو کې د ليکوال فکري دايره له ورايه بنکاري، چې ډېره تنگه اولنډه ده. اوس نو

زموږ د ارمان سرچينه او تمه ځای یوازې همدا فرهنگیان او فرهنگپال دي. که چېرې فرهنگیان د یوه لوی ملي ارمان لپاره کار وکړي او دهغه لپاره له ځان سره یوه فرهنگي ستراتیژي جوړه کړي او تر خپله وسه د هغې د عملي کولو لپاره هڅه و هاند وکړي، نو هم به یې خپل واړه اختلافونه له منځه وړي وي، هم به یې د ملت د ملي شعور په پیاوړتیا کې برخه اخیستې وي، هم به یې د خپل ملت او هېواد د پایښت بنسټونه پیاوړي کړي وي او هم به روحي آرامي ورپه برخه شوې وي.

څو دې توان رسي په لوی دریاب کې ګرځه
په ویاله کې دې زوال وینم نهنګه

د ملي ارمان دبري په هیله
د هیلي اداره

((هيله)) د خپل ژوند د نيمې لسيزې

په درشل کې

دهمدې گڼې په خپرېدو سره دهيلې پر ژوند څلور کلونه واوبتل او پنځم کال يې راپيلېدونکى دى. دا تېر څلور کلونه دهيلې لپاره د زياتو بريو، ستړياوو او هيلو کلونه وو.

د هيلې چلوونکو په دې موده کې د خپل ستر ملي ارمان (دهېوادني ملي فرهنگ او ملي ژبې) د پاللو لپاره يوه شېبه هم ارامه تېره نه کړه او د خپل وس او امکان تر وروستي بريده يې لاس او قلم، فکر او خيال پر کار واچول، چې دا بله شوې ډيوه (هيله) مړه او تته نه شي، بلکې لاځلانده او روښانه شي. گواښونه اخطارونه، خطرونه، سفرونه، خپگانونه، انتقادونه، لسمونې او سمونې، نقدونه او داغونه ټول يې وزغمل، خو هيله يې پر هغه مستقيمه لاره بوتله چې هدف ته رسېدله.

ښه به وي چې دلته دا ټولې بریاوې، نيمگړتياوې او ناخوالې سره ډلبندي کړو:

برياوي:

مورپه تېرو څلورو کلونو کې چې ټولې (۱۴۲۴) ورځې کېږي، په خپرنۍ برخه کې په ټوليز ډول (۲۴) گڼې چې د ټوکونو شمېر يې (۱۸۰۰۰) او د مخونو عمومي شمېر يې (۵۰۰۰) مخونو ته رسېږي، خپاره کړي دي. يانې دا چې مورپه هره ورځ خپلو افغانانو ته لږ تر لږه (۳، ۴) مخه چاپ کړي او د مجلې د ټوکونو د شمېر له مخې مو هره ورځ (۲۹، ۱۲) ټوکه مجله ټولنې ته وړاندې کړې ده. په وياړ سره ويلاى شو چې دا د هيلې يو ستر ملي ريکارډ دی، چې په همدې وخت کې نه تر هېواد دننه او نه بهر، نه حکومتي چارواکو او نه کوم بل چا په دومره څرنگوالي او څومره والي سره او بيا په همدې قيد شوي واټن کې په پښتو ژبه داسې خپرونه چلولې ده، نو ځکه ويلاى شو چې هيلې د تېرو څلورو کلونو په بهير کې د څومره والي او څرنگوالي او د چلوونکو د شمېر له پلوه يو ملي ريکارډ ټينگ کړی دی. دهيلې ادارې ته د پورتنۍ خبرې يادونه هم يوه غټه سپين سترگي بنکاري، خو که سړی له حقيقت او واقعيت څخه سترگې پټې کړي، نو دا به هم د اشخاصو له کړي او شوي کار سره بې انصافي وي.

محتوايي برخه:

هيلى مجلې په تېرو څلورو کلونو کې په ټوليز ډول تقريباً (۱۶۰۰) عنوانه بېلابېلې ليکنې او شعرونه خپاره کړي دي. چې ملي، اسلامي، ټولنيز، طبي، اقتصادي، سياسي، معلوماتي، انتقادي، روزنيز او پوهنيز محتويات يې درلودل، لنډې کيسې، طنزونه او شعرونه هم په کې شامل وو.

د هرې گڼې د پښتۍ لومړۍ مخ د هېواد ملي اتلانو او لوړو شخصيتونو ته ځانگړې شوی و، همدا مسله د مجلې د منځپانگې مرکزي ټکي جوړوي، مور پر ملي مسله او ملي ژبه ځکه زيات ټينگار کوو، چې همدا برخه د «سرو»، «شنو»، «تورو» او «سپينو» ايډيالوژيو تر برید، گواښ او خطر لاندې ده او د زيات خدمت اړتيا ورته احساسېږي. که زموږ ملت او هېواد نه وي نو بيا خو موږ هېڅ ډول ايډيالوژۍ ته اړتيا نه لرو، ځکه ايډيالوژي «سره» وي که «شنه»، «سپينه» وي که «توره» په هوا او خلا کې خو نه تطبيقېږي. د هغو لپاره انساني ټولنو او ټاکلو جغرافيايي حدودو ته اړتيا وي. که موږ د هيلې مجلې محتويات سره وپېشو، نو ملتپالنه، ژبپالنه، اسلامپالنه او انسانپالنه يې اساسي توکي دي، خو د ژوند نور ډگرونه مو هم له ياده نه دي اېستلي.

يو بڼاغلي کلتوري چارواکي پر موږ دا نيوکه کړې وه چې د هيلې چلوونکي يوازې ژبې او ملت ته اړم شوي او اسلام يې له ياده وتلی دی.

موږ سره له دې چې د اسلام چغې نه وهو، نه مو هغه د ځان لپاره د ډوډۍ، مقام او شوکۍ گټلو وسيله گرځولی، خو له خپل خدای (ج) څخه ډېر خوښ يو چې مسلمانان يې پيدا کړي يو، د دين خدمت پر موږ ټولو فرض دی، خو نه د دين په نامه ځان اوچتونه او ځانښودنه.

موږ په هره گڼه کې ژورو او ضروري اسلامي ليکنو ته ځای ورکړی او هره ليکنه چې موږ ته راغلې هغه مو خپره کړې ده او هم مو ډېرو رښتینو اسلامپوهانو سره د نورو ليکنو لپاره اړیکې ټينگ کړي دي. موږ په هيله کې داسې اسلامي ليکنې هم خپرې کړې دي، چې تر موږ څو مياشتې وروسته بيا هماغه ليکنې په رسمي مطبوعاتو کې دويم ځل خپرې شوي دي. موږ چې هرڅه خپاره کړي دي، هېڅکله د اسلامي اصولو خلاف نه دي او نه به دا کار وشي. موږ هغه مطالب خپاره کړي او خپروو يې چې زموږ د ټولني لپاره گټور وي. د يوه ايراني انديال اسلامپوه ډاکتر علي شريعتي په اند: «هر څه چې گټور وي، هغه اسلامي دي». دلته د (گټور) تعبير داسې دی چې جانبي

اضرار ونه لري. مور د اسلام د همدغه پراخ مفهوم په پام کې نیولو سره گټور مطالب خپاره کړي او خپروو یې.

لیکنی برخه:

په لیکنی برخه کې هیلې د یوه واحد او معیاري لیکدود پلوي کړې او هغه یې تر خپله وسه پورې کارولی دی. معیاري لیکدود د یوې معیاري ژبې په رامنځته کولو کې ډېره مرسته کوي او معیاري ژبه د ملت جوړونې بهیر گړندی کوي او قبيله یې ذهنیت ختموي. مور همدغه لوړ ارمان ته د رسېدو په هیله هڅه کوو، چې معیاري لیکدود وکاروو.

دهیلې مجلې په پیلگڼو کې چې مور ته له بېلابېلو سیمو څخه لیکنې راتللې، نو په لیکنی برخه کې یې ډېر زیات اختلاف او توپیر و، خو کله چې مور د معیاري لیکدود لړۍ پلې کړه، نو اوس خپله لیکوال د مجلې له هماغه معیاري لیکدود څخه الهام اخلي او اکثره لیکنې په همدغه معیاري لیکدود رالېږي، د ژبې د نړه والي په برخه کې مور یوه منځنۍ لاره خپله کړې ده.

مور هڅه کړې د ژبني جوړښت په برخه کې تر ټولو دمنځه گرامري جوړښت په پام کې ونیسو او په دویم گام کې تر ممکنه بریده د ژبې نړه والی. مور د ژبې د نړه والي بهیر ته په یوواړیز

ډول بدلون نه ورکوو، بلکې د انډولونو او نويو ويي رغاوونو تر دودېدو وروسته هڅه کوو، چې پردي وييونه لرې کړو. که په چورلټ ډول مورې د ژبې د نړۍ والي پر مسلې ټينگار وکړو، نو مجله به د يوه داسې کتاب بڼه خپله کړي چې د يوه ليکوال له خوا ليکل شوی وي، د بېلابېلو ليکوالو ژبنی سبک او د مجلې رنگارنگي به هم ختمه شي، البته د ژبې نړۍ والی د ژبې د ساتنې او پالنې لپاره يوه ضروري لاره او چاره ده، خو نه په يو واريږدول.

روزنيزه برخه:

هيلى په څلورو کلونو کې گڼ شمېر ليکوال، نويو ليکنو ته وهڅول او يوزيات شمېر ځوان ليکوال او شاعران يې وروزل. دهغوی په ذهن کې يې د خپل هېواد او ولس وياړلې ماضي تداعي کړه او د نوي ژوند او سوکالی-لپاره يې ورته فکرونه ورکړل.

دهېواد يوزيات شمېر نوميالي يې له هېرېدو څخه وژغورل او له ملي تاريخ سره يې د ځوانانو مينه زياته کړه.

په ملي کچه يې د ملي شعور په وینسولو کې کارنده ونډه واخيسته او د ډېرو افغانانو پام يې خپل هېواد، خپل ځان، خپل تاريخ، ملت او خپلې ټولنې ته واړاوه. د ملت جوړونې او

پايدني رغنده توکي يې ولس ته په گوته کرل.
هيلي په پښتنو افغانانو کې پر خپل ځان د باور روحیه
پياوړې کره او هغه طلسم يې مات کړ چې پښتنو به په خپله ژبه
په مستقل ډول خپلواکه مجله او يا خپرونه خپرولای نه شوه.
دهيلي تر خپرېدو وروسته د نورو ليکوالو روحیه هم پياوړې
شوه او په پښتو ژبه يې خپلواکې مجلې راوويستلې چې اوس
يې شمېر تر لسو هم اوړي. البته تر هيلي دمخه هم يو شمېر نړه
پښتو مجلې خپرې شوي، خو ملي، ژبنيو او فرهنگي مسایلو
ته يې په دې کچه پاملرنه نه ده کړې او نه يې د ولس د ملي
شعور په اوچتوالي کې دومره ونډه اخیستې، سره له دې چې د
هيلي د ټوکېدو پر وخت سياسي فضا هم ډېره تاوجنه او
کرکجنه وه خو بيا هم د هيلي د چلوونکو هوډونه پاخه وو.

د ليکوالو همکاري او مالي برخه:

په ټوليز ډول په تېرو څلورو کلونو او په تېره بيا په تېر يوه کال
کې په ليکنې برخه کې له موږ سره زياته مرسته شوې ده. ټولو
په ډېره مينه او له هېڅ ډول مالي امتياز پرته موږ ته ليکنې
راپېرلې دي. موږ ته آن دومره ليکنې رارسېدلې چې موږ يې د
ټولو د خپرونې وس نه درلود.

په مالي برخه کې موږ په تېرو څلورو کلونو کې د گډونونو،

بسپنو او نورو مالي مرستوله لازې د مجلې په سلو کې (۳۵) برخې لگښت برابر کړی دی. د مجلې (۲۵%) پاتې لگښت ټول د هېواد د پیاوړې شاعر عبدالمالک بېکسیار له خوا برابر شوی دی. دا هغه بېسارې قرباني ده، چې په ډېرې ستاینې او یادونې ارزې. بېسارې قرباني او اتلولي خو ورته ځکه وایو چې بېکسیار نه پانگوال دی، نه ځمکوال، نه ډېر گټیالی دی او نه ډېر گټندوی، یو پردېس افغان شاعر دی چې ایله همدومره گټې چې خپل ژوند پرې ژغوري او مجله ژوندی ساتي. یانې دا چې بېکسیار د خپل ورځني ژوند د اقتصاد پامور برخه مجلې ته بېله کړې ده.

ناخوالي:

څرنګه چې ډول ډول ناخوالو زموږ ټولنه زیښلې او مروړلې ده او اوس یې هم ځپي، نو د خپرونو چلوونکي، لیکوال او فرهنگیان هم له دې ناخوالو سره مخ دي. هیله مجله هم د درېیو متضادو چاپیریالونو لپاره خپرېږي، لیکوال او لوستونکي یې هم له دې ټولنو څخه دي، په داسې یو حالت کې طبعاً د ذوقونو، فکرونو او گروهو ټکر رامنځته کېږي.

سره له دې چې هیله په دې برخه کې ډېره بریمنه وه، چې په یادو شویو چاپیریالونو کې یې خپل مینه وال، لېوال او ملګري

ليکوال پيدا کړي، خو بيا هم څرنگه چې په وروسته پاتې ټولنو کې د خدمت معيار معلوم نه وي، نو ځينو کسانو سره به زموږ د کړي فرهنگي کار په باب شک او گومان پيدا شوی وي او ځينو خو به لا آن (سوی تبسم) هم کړی وي. دگواښ، ترديد، تهديد او نورو فشارونو عملي او نظري څرکونه هم وو، خو بيا هم زموږ هوډ او تکل کمزوري نه شول، دتحميلي سانسور، خپلسري او ذهني سانسور يو ډول سيوری هم و، چې زموږ کار يې ټکنی کاوه.

نيمگړتياوې:

هر څوک چې يو کار کوي، طبيعي خبره ده چې که برياوې ولري، نيمگړتياوې به هم ولري. موږ هم د برياوو ترڅنگ يو شمېر نيمگړتياوې لرلې، چې دلته يې يادونه کوو:

- د چاپ په برخه کې يو څه ځنډ پېښېدل.
- د مجلې د وېش ناسموالی.
- د زياتو مالي مرستو په راجلبولو کې پاتې راتلل.
- مجلې ته د ټولو راغلو ليکونو پوره نه خپرول او نه ځوابول.
- د مجلې له يوې گڼې نه بلې ته د چورلټ نوبت نشتوالی.

• دمجلې له يو شمېر استازو څخه د ځينو مينه والو (حق او ناحق شکایت).

• له نړيوالو مطبوعاتو سره په اړيکو ټينگولو او په انټرنټ کې د پانې په جوړولو کې پاتې راتلل او ځينې نورې نيمگړتياوې.

اړتياوې:

د نړۍ په هر هېواد کې هره مجله او يا بله خپرونه ځان ته ټاکلې پرسونل او دفتر لري، تر څلورو کلونو وروسته موږ ايله پر دې بريالي شو، چې له يو بل کلتوري مرکز سره هيلې ته يو دفتر پيدا کړو، په مجله کې لاد څو تنو د شتوالي اړتيا هغسې پرځای پاتې ده. که چېرې هيلې مجلې لږ تر لږه څلور تنه پرسونل او هغو ته ټاکلې معاش لږلای، نو پورتنۍ ټولې نيمگړتياوې به نه وای.

تر هېواد دننه د چارواکو يوازې دومره همکاري چې د مجلې په وېش کې مرسته وکړي. په بهر کې د زياتو قلمي همکارانو او مالي مرستندويانو راجلبول.

په پای کې د هيلې له ټولو هغه مينه والو، لېوالو، خواخوږو، ليکوالو او مالي مرستندويانو څخه چې په تېرو څلورو کلونو

کې يې له موږ سره همکاري کړې او خپله هيله يې تر دې دمه رارسولې، ډېره مننه کوو، زموږ راتلونکې گڼه به ان شاالله دهيلې د عمر د نيمې لسيزې لومړۍ گڼه وي، هيله ده هيله په خپلو نوښتونو، وړاندیزونو، رغنده نيوکو او رنگارنگ ليکنو ښکلي کړي.

ژوند مو هيله من او هيلې مو بريمنې شه!
د هيلې اداره

کارخپله سخت کاردی

زموږ په فرهنگي کړيو او ټولپوځي زيات وخت د فرهنگي کاراوزير پرخومره والي او څرنکوالي خبرې کېږي. يو شمېر ليکوال په دې کار کې دمهارت تربرېده رسېدلي دي چې څنگه پر نورو تبصره وکړي، دنوروعيب څرگند او نيمگړتياوې يې په ډاگه کړي. ددې ډول ليکوالوچې ليک کم او خبرې ډېرې کوي، ذهني انرژي او وخت پردې لگېږي چې دنوروکړي کار بې ارزښته او يا کم ارزښته وښيي. ځينو يې بيا دکره کتونکي جامه اغوستې اوهمدې ته منتظرناست دي چې څوک څه وليکي اوياکوم فرهنگي کار ترسره کړي نو بيا دوی ته موضوع پيداشي او د نورو دکړي کار په غندلو، ارزولو او بل ډول بنودلو ځان په ټولنه کې مطرح کړي. په دې ډله کې داسې ليکوال هم شته چې په ادبي او فرهنگي کار کې يې ونډه په سلوکې لس برخې ده خو نيوکې يې نوي برخې دي. دوی بيانورو ته د فرهنگي او علمي کار د

لارښوونې او سرته رسونې په لسگونو لارې ګودرې هم ښيي چې بايد داسې وکړي ، داسې وکړي او داسې وکړي. خو کله چې ترې وپوښتل شي، ښه به نه وي هغه کار چې نورو ته يې د سرته رسونې نصيحت کوي، په خپله يې وکړې؟ کله چې له دې ډول پوښتنې سره مخامخ شي، نو بيا درته خپلې لس پلمې، عذرونه او ستونزې را د مخه کړي ، والله نو موږ خو په لسگونو ستونزې لرو ايله همغه غوڅې کړو، دوی خو ښه دي ځان يې همدې کار ته وزگار کړی دی.

دوی د هغو کسانو هغه کار و زيار ته نه ګوري چې د فرهنگي کار په خاطر يې د ژوند نورې ستونزې پر شاتمبولي او ځان ته يې دکار و زيار لاره خلاصه کړې ده. د کار خلک همپشه کار کوي، خبرې او نظرونه يې کم وي خو عملونه يې زيات. (د مبصرينو او کره کتونکيو) بيا کارونه کم دي، خو انتقادونه يې زيات.

په ټوليز ډول زموږ په ننني فرهنگي بهير کې دوه ډله لیکوال ليدل کېږي: يوه ډله هغه لیکوال دي چې کار کوي، زيار کاري او خپلې ټولنې ته د خپل فکر او خيال ثمره وړاندې کوي او دويمه ډله هغه لیکوال دي، چې خپله يا هېڅ کار نه کوي او يا ډېره کمه فرهنگي هڅه کوي، خو د نورو په کار يا د لومړۍ

ډلې د کار پر څرنګوالي زياتې خبرې کوي، په حقيقت کې دوی د لومړۍ ډلې د کار (ارزونې) ته کاروبلی دی.

په دې کې بياځينې کسان داسې هم دي چې کله د کار له نه پيدا کېدلو نه سرټکوي، خو کله چې ورته کار پيداشي بيا ترې په شلو پلمو اوږه تشوي او د خپل ذوق، شوق، شخصيت او سليقې له شان سره يې برابر نه بولي، خو اصلي خبره داده چې په دې ډول اشخاصو کې د لټې هغه تومنه ډېره زياته وي چې سړي ته لنډ مهالی آرام او خوږلني وربښي.

د طمعي او حرص يوه بله ناروغي هم په ځينو کسانو کې شته، د ساري په توګه هغه پلانی ليکوال ولې مور ته کار نه پيدا کوي؟ ولې مور سره کار نه وپشي؟ ولې دومره ډېر کار کوي؟ ولې هرڅه ته لاس اچوي؟ ولې پر هر څه خپته اچوي؟ ولې زموږ په غم کې نه دی او داسې په لسګونو ډوله ولې ولې....

دا ډول (ولې) چې دوی نورو ته راجع کوي، په خپله دوی ته هم راجع کېدی شي، په حقيقت کې همدا (ولې) د دوی پر کاري سستيا، بې تفاوتۍ او د فرهنگي مبارزې په برخه کې د دوی پرناکامۍ دلالت کوي. څرنګه چې اوسمهال فرهنگي هڅې او کارونه تر زياتې کچې او برېده له دولت څخه ازادو

ليکوالو او فرهنگي ټولنو ته لېږدېدلي دي او هغوی د خپل ملي او فرهنگي رسالت له مخې دا فرهنگي کارونه سرته رسوي، د امتياز خبره په کې هم تر زياتې کچې مطرح نه ده، يوازېني معيار فرهنگي کار دی او زيات فرهنگي کار.

نو اوس که چا کې مټره وي او فرهنگي کار سره په رښتيا هم مينه لري د فرهنگي کار د ازمون دې سختې اورنۍ بټۍ ته دې راودانگي، خپل ځان دې وازمويي، که د فکر او احساس له دې سخت ازموڼه رابهرشو، نو د ټولو باور به راخپل کړي او که داسې نه وي نو دا هم شونې نه ده چې يو څوک دې نه کارکوي، نه دې سخته زغمي او نه دې هڅه کوي، يوازې گيلو، مانو او پر نورو باندي پر تبصرو دې وخت تېروي او بيا دې دا طمع هم کوي چې نور دې دی ونازوي، کار دې ورته پيدا کړي پر شا دې وټپوي.

نو ځکه خو وايو چې (خپله دکار ترسره کول سخت کار دی) او هغه څوک چې د کار نه کولو لپاره پلمې لټوي په حقيقت کې خپله هغه بې کفايتي او کمزوري پټوي چې دی يې د هغه کار پر وړاندې لري، ښه به دا وي چې موږ نورو ته د کار د نصيحت پر ځای خپله کار ته و دانگو او له نورو نه دا طمع هم ونه لرو چې موږ ته بايد کارونه پيدا کړي او يادې نور زموږ

کارونه ترسره کړي، ځکه یوه مقوله ده چې (که غواړې کار ترسره شي خپله یې وکړه). د نړۍ یو سیاستوال به ویل: "څوک چې کار کوي هغه یې د وسایلو په لټه کې وي او څوک چې کار نه کوي هغه یې د دلایلو"، نوموړې ته هم لازمه ده چې د کار سرته رسولو لپاره وسایل پیدا کړو، نه د هغه د مخنیوي لپاره دلایل.

په درناوي

هېواد او ملي فرهنگ ته د زیات او مثبت کار په هیله

د هیلې اداره

افغانستان، اسلام او پښتو؛ درې ستر ارزښتونه او چوپه خوله خدمت

په وروستيو درېيو لسيزو کې چې په افغانستان کې جگړه ييزو سياستونو او جگړه مارو ګوندونو ته د ژوند، شعار او غږ پورته کولو لاره اواره شوې ده، نو دې ډلو تپلو نه يوازې زموږ هېواد ته ستر مالي تاوانونه اړولي، بلکې ټوله ټولنه يې له ستر بشري ناورين، ذهني او روحي ناروغيو سره مخ کړې ده.

دې ګوندونو او ډلو له سترو معنوي ارزښتونو او ايډيالونو سره هم لوبې وکړې، هغو چې ځان يې دخلکو مدافعين ګڼل او د "افغانستان خلکو ديموکراتيک ګوند" په نامه يې ګوند جوړ کړی و، دخلکو د ګټو، ژوند او هوساينې شعارونه يې ورکول، هغوی تر ټولو لومړی دخلکو په ورکاوي، سپکاوي، وژنې او ترټنې پسې متې رابده وهلې، خو يو وخت بيا داسې راغی چې دهمدې ګوند غړي او مشران دهمدې ګوند په

نامه شرمېدل، نو ځکه خو يې "دوطن گوند" په نامه ونوموه ،
يو چا دپوهنتون له يوه استاد څخه وپوښتل چې دوی ولې
خپل گوند د " دوطن گوند" په نامه يادکړ، هغه ورته وويل:
(ځکه چې خلک يې وشرمول اوس دوطن وار دی.)

ددوی پر وړاندې بيا اسلامي گوندونه راپورته شول، چې
په عمل کې په کې اسلام و که نه و، خو په اصولو او نومونو
کې ټولو اسلام ياداوه، بيا داسې وخت راغی چې دوی هم
داسلام په نامه داسې ناوړه کارونه وکړل چې کفرکې به هم
چا نه وي کړي، د هر اسلامي تنظيم نوم چې به چا واخيست
، نو په ذهن کې به يې د غلو او داړه مارانو يوه ډله او
دوحشت او بربريت يوه څپه تداعي شوه، د دوی د نوم د مانا
او د دوی د عملونو ترمنځ دپېښ شوي تضاد يوه بېلگه به
راوړو:

په کابل کې د يو ښاري کور د (اتحاد اسلامي) او (وحدت
اسلامي) گوند ترمنځ دپېښو شويو جگړو له کبه لوت او تباه
شوی و. يوه شپه دکور يو ځوان له خپلې مور او نورو غړو سره
دماسخوتن ډوډۍ ترخوړلو وروسته دالله (ج) دربار ته لاسونه
پورته کړل او دعايې وکړه چې ای خدايه! زموږ کورته
(وحدت) او (اتحاد) راوړې چې موږ نور له دې درېد دريو

خلاص شو.

په دې وخت کې يې مور په لړزېدلي غږ ورته وويل! وه زويه دادې څه وويل، خداى دې (وحدت) او (اتحاد) زموږ کورته نه راوړي، ځکه چې همدغو خو زموږ کور لوت کې او موږ يې درپه دره کړو. ددې بڼې په ذهن کې د (وحدت) او (اتحاد) کلمې د (اسلامي وحدت او اسلامي اتحاد) تنظيمونو په مانا تداعي شوې وې. سره له دې چې ددې دواړو تنظيمونو په نومونو کې د يووالي مانا پرته ده، خو په عمل کې دواړه د يووالي او اتحاد پرضد وو. د "اسلامي" کلمې له مانا سره يې عملي تضاد هم همداسې درواخله!

همدارنگه نورو لويو وړو ډلو هم کله چې د افغانستان او يا د پښتو ژبې ستاينه او يادونه کړې د عملي خدمت پرځاى يې ورته زيان اړولى دى، ځکه چې ددې ډول کسانو دشعار جذبې پياوړې او د عملي کار قوه يې کمزورې او يا هم په نشت حساب وه، دغه راز يو شمېر خلکو دخپل ځان او شخصيت د تبارز لپاره هم ستر ارزښتونه لکه اسلام، وطن، ملت او ژبه (پښتو) په ناوړه بڼه کارولي دي.

داسې خلک هم ليدل شوي چې هېڅ ډول اخلاقي، علمي او هنري شخصيت نه لري، په اصطلاح د دوو خرو اوربشې

به نه شي بېلولای، خو له سترو ايډيالونو به يې شعارونه جوړ کړي وي او ځان به پرې ځلوي، يو شمېر ژبپالو (پښتوپالو) هم د عملي خدمت پر ځای د ګرڼيز تبليغ لمن نيولې او غواړي په دې ډول په ټولنه کې د يوه محروميت د انعکاس له کبله ځان تثبيت کړي، ځينې داسې کسان هم شته چې د ژبې د پورته کولو اواز يو مقام ته رسولی، خو کله چې د عملي خدمت وخت رارسېدلی، بيا يې دخپل مقام په خاطر ځان غلی کړی، نو ځکه خو شاعر چې د ټولني تر ټولو ځيرمن موجود دی، دې رمز ته متوجه شوی او وايي:

څوک چې د پښتو په نوم ښاغلي دي

هغه د پښتو پر مړۍ غلي دي

ځينو سياستوالو بيا دخپلو ناوړو عملونو له کبله د افغانستان نړيوال حيثيت او غرور پيکه کړ. تر نن تقريباً ۲۱ کاله وړاندې ښاغلي سلطان کښتمند په يوه مرکه کې څرګنده کړې وه: ((موږ افغانستان ته دومره خدمت وکړ چې د ټولې نړۍ په کچه موږ خلکو ته ور وپېژنده، خو تر موږ دمخه افغانستان په نړۍ کې چا نه پېژنده.))

ښاغلي سلطان علي کښتمند او د هغه ګوند پر افغانستان د راغلي وروستۍ غميزې او پردې ښکېلاک له امله هغه ته

دخپلې خپلواکۍ او ناپېيلتوب د قربانۍ په بدل کې يو دروونکى او غموونکى شهرت ورکړ، نه هغه عزت، شهرت، حيثيت، ژوند او مقام چې پخوا يې درلود.

ددې خبرو مانا دا نه ده چې موږ بايد ايډيالونه ونه لرو او ملت پر واحدو ايډيالونو راټول نه کړو، بلکې هدف دا دى چې ايډيالونه بايد پيکه نه شي او ناوړه گټه ترې وانه خيستل شي، دسترو ايډيالونو د ځلونې، بري او هغو ته درسېدنې لپاره ايډيالو شخصيتونو، سپېڅلو لارښوونکو او رڼو لارويانو ته اړتيا ده، موږ بايد په رڼو درنا شننه ونه کړو او نه له کرغېړنو اشخاصو دا ايډيال نظام د جوړولو هيله ولرو. دسترو ايډيالونو د مسخه کېدو دمخنيوي لپاره يوه لاره داده، هغه څوک چې سترو ارزښتونو او اوچتو ايډيالونو سره دمېنې جذبې په زړه او د تدبير قوه په فکر کې ونه لري، بايد د لويو ايډيالونو شعار ته پرې نه ښودل شي، اوس د عمل نړۍ ده، په تشو شعرونو نه کلي ابادېږي، نه ښارونه او نه ايډيالونه پرې بري ته رسي، بلکې دلويو ارزښتونو د سولېدو او پيکه کېدو سبب هم گرځي، نو ښه لاره دا ده چې موږ د شعار پر ځاى عمل ته ترجيح ورکړو او څه شى چې غواړو هغه په عمل کې خلکو ته څرگند کړو او دخپل ايډيال مطابق له ځان نه همغسې ايډيال شخصيت

جوړکړو. ددې کار کتنه به داوي چې دوچو شعارونو له کبله به دلويو ايديالونو دپيکه کولو مخه نيول شوې وي، که څوک افغانستان ، اسلام، ملت او پښتو ته خدمت کوي، نو ښه کار دادی چې چنې دې نه وهي، او شعارونه دې نه ورکوي، عملي خدمت دې وکړي او دخدمت په هنداره کې دې خپل ارمان وځلوي، ځکه چې دعمل دځاوند او دوينا دڅښتن ترمنځ دشخصيت له پلوه ډېر تفاوت وي، هغه د استاد الفت خبره:

د عمل دځاوندانو په حضور کې
د وينا ځاوند ولاړ لاس په سلام دی

افغانستان، اسلام، افغانانو او پښتوته درښتيني او عملي
خدمت په هيله
په درناوي
دهيلې اداره.

بحراني شرايط او فرهنگي کار

هره ټولنه چې له کوم سياسي، پوځي، ټولنيز بحران او ناوړين سره مخامخ شي، نو د ټولني ډېر ستر ارزښتونه او ايډيالونه هم ورسره له ډول ډول گواښونو او خطرونو سره مخامخېږي. کله چې د ټولني ستر او مانيز ارزښتونه او ايډيالونه لږ کمزوري شي، نو د ټولني وگړي له ذهني پلوه سره وپشل کېږي، همدغه وپش ددې سبب گرځي چې د ټولني دخلکو ذهني ځواک له يو بل سره په اختلاف کې اوبه شي او دترقي او سوکالي لپاره ورته څه پاتې نه شي.

زموږ ټولنه هم په تېرو درويشتو کلونو کې له ډول ډول سياسي او پوځي بحرانونو او نورو ډول ډول غميزو سره مخامخ شوې ده. له دې غميزو څخه راپيدا شوي زيانونه دومره زيات دي چې که له هره پلوه يې وسنجوو نو ساری به يې نه زموږ دهېواد په تاريخ او نه دنړۍ دنورو ولسونو په تاريخ کې وليدل شي او که سړی د احساس له زاويې ورته ځير شي نو غوني به يې زېږه شي.

افغاني ټولني ته د اوبستو زيانونو په اوږدې لړۍ کې فرهنگي زيانونه د ډېرې ویرنې وړ دي. له ملي موزيم، سيمه ييزو موزيمونو، دباميانو دسترو تاريخي مجسمو، علمي مرکزونو او لويو کتابتونونو را نيولې دليکوالو تر شخصي کتابتونو پورې ټول لوټ او تباہ شوي

دي. دهېواد پر فرهنگ داسې پرله پسې ناتارونه راغلل چې يو تربله دروونکي وو، ان تر دې بريده چې دټولو ليکوالو، فرهنگپالو او نورو هېوادپالو هيلې يې ومروړلې.

په داسې بحراني شرايطو کې دفرهنگي کار او فرهنگي خدمت خبره مطرح کول يو بايز او بې اغېزې کار گڼل کېږي، لامل يې دا دی يو خو دا چې دفرهنگي ويجاړونې لړۍ لا بنده شوې نه ده او بل دا چې دژوند دنورو خواوو اړتياوې دومره مهمې شوي چې که هغه پوره نه شي، نو خپله ژوند له گواښ سره مخامخېږي. خو د یاد وړ خبره دا ده دهېواد فرهنگيان چې دفرهنگ درغونې شعور او مسووليت لري، ددې ډول بحراني شرايطو ناوړو اغېزو ته تسليم شي؟ او که نه د يوه وقايوي درمل په توگه ورو ورو دخپلې ټولنې فرهنگ ورغوي؟ دې ته مو هم بايد پام وي چې زموږ په هېواد کې ډېر ناوړينونه دهمدې فرهنگي بنسټونو، ملي ارزښتونو او ايډيالونو دبنسټونو له نړېدو او نسورېدو څخه راپيدا شوي دي.

په هېواد کې د ۲۳ کلونو په اوږدو کې د (۳۵۰۰) ښوونځيو د نړېدو له امله د اټکل اتو مليونو وگړو دلوستوالېدو مخه نيول شوې ده. په همدې کلونو کې به دې جگړه مارو وگړو له کومې لارې خپل ژوند خړوبولای او يا به يې خړوبوي؟ ځواب يې څرگند دی، ترزياتې کچې له جنګ جگړو او نورو نامشروعو لارو.

که چېرې زموږ په ټولنه کې همدومره نالوستي کسان نه وای، نو د جگړه مارو تنظيمونو ليکې به چا ډکولې؟ او څوک به دلوستو

منفي سياستوالو دښکار سبب ګرځېدل؟ ايا هغو وسله والو سره چې د هېواد ملي شعور وای او له متمدنې نړۍ سره اشنا وای، د هېواد ملي موزيم يې لوتپوه؟ هغه يې په نورو پلوره او يا ړنګوه؟ ملي ګالري او ملي ارشيف يې چورول او دنړۍ ستر شهکارونه (د باميانو تاريخي مجسمې يې نړولې؟) دا ټولې بدمرغۍ زموږ د فرهنگي فقر له کبله او د ملي فرهنگ دروحيې دنشتوالي له امله راپيدا شوي دي. که چېرې زموږ په ټولنه کې د علمي مرکزونو او فرهنگي بنسټونو د بيا رغونې غم ونه خوړل شي، نو دغلا او لوټ دا لړۍ به همداسې روانه وي او زموږ پاتې فرهنگي شتمنۍ به هم همداسې لوتېږي او نوي غله به د زړو غلو ځای نيسي، نو اوس چې ټولنه له داسې يو بحران سره مخامخ ده، فرهنگي ټولنو او فرهنگپالو ته په کار دي چې د اوږده زغم لاره خپله کړي، دې پسې ونه ګرځي چې اوس ددوی کار ته په ټولنه کې په کومه سترګه کتل کېږي او خلکو ته څه ارزښت لري، دټولنې او دعامو وګړو دې تفاوتۍ کچه څنګه ده؟ بلکې دوی بايد دې ته پام وکړي چې د فرهنگي کار اغېز په يوه ورځ، يو کال او يوه وخت کې نه معلومېږي، فرهنگي کار دسرو زرو او هغو غړنيو غميو په شان دی چې دکلونو او پېړيو په تېرېدو سره يې دا ډول ارزښت ګټلی او د وخت په تېرېدو سره يې هره ورځ ارزښت نور هم زياتېږي. فرهنگي کار هم همداسې در وېوله ځکه چې تر ډېرو کلونو وروسته يې ارزښت څرګندېږي او د وخت په تېرېدو سره يې ارزښت نور هم زياتېږي، دهمدغه معيار

او ارزښت په پام کې ساتلو سره فرهنگيانو ته په کار دي چې د فرهنگي کارلنډ مهالې گټه په پام کې ونه نيسي، بلکې ددې کار اوږد مهالې گټې ته پام وکړي او خپل زغم او هيله همداسې زيات کړي.

هېواد ته د زيات فرهنگي خدمت لپاره د فرهنگيانو، دزغم او
حوصلې دزياتېدو په هيله
دهيلې اداره

که مې سل نصیحتونه ورته وکړل!

جرگې لارې، مرکې لارې، عذرونه وشول، ننواتې وشوې، لوی، واړه، زاړه، بنځې، ځوانان، روښنفران، مخور، لیکوال، فرهنگپال، سوداگر، استادان او دېلابېلو مسلکونو پوهان له کور، کلي، هېواد او لرې لرې هېوادونو مشورو او عذرونو ته ورغلل، خو چرپان، طالبان، ملایان، مولیان او واکمن "علما کرام" دخپل جهل پرڅخه سواره وو، دهېچا پر خبرې یې سر ونه گراوه، دهېچا یې ونه منله، بل هېڅ شی یې نه و زده، خو یوازې دومره یې زده و چې (نه منم، نه منم) او بس.

د اسلام د سپېڅلي دین د ۱۴ سوه کلن تاریخ په اوږدو کې هېڅکله هم ملا، طالب او یا په بله نومونه روحاني قشر په دومره یو اړخیز او مطلق ډول واک ته نه ورسېدلی، لکه طالبان چې واک ته رسېدلي وو، داسې برېښېده، چې د پېړیو پېړیو محرومیتونو، غریبې او ډول ډول کینو او عقدو دهنوی زړونه دعام ولس پر وړاندې دکرکې او غوسې برید ته رسولې وو، ځکه یې دقدرت پر مهال دهمغه ولس پر ځورولو، ټکولو او

پیکه کولو پیل وکړ، چې دوی یې پاللي، لوی کړي او دکابل د واک ترتخته یې ورسره منډه کړې وه. ترهغه مهاله چې پر ملا او طالب د واک دخوړلنیو وړمې نه وې لگېدلي، نو همدا چغې به یې وهلې، چې "موږ خو دشریعت غرای محمدي د نفاذ لپاره راپورته شوي یو، موږ دخوکی او مقام غوښتونکي نه یو او کار خپل اهل کار ته سپارو" خو کله چې واک ته ورسېدل، نو ایله دخپلو محرومیتونو دپوره کولو په لټه کې شول، خوک دخوکی، خوک دموټر او خوک هم دخلورو شرعي نکاحو دپوره کولو په هڅه کې شول.

د ټولنیز ژوند دښېرازی. مخه ډب کړای شوه او یوازې خپل ژوند مطرح شو. دټولنې ټول مجموعي تفکر یوازې (ږیرې) ته راټول شو، ږیرې او نورو سنتونو دفرضو خای (۱) ونیو او فرضو دستنو. دانسان کرامت تر ږیرې قربان شو او دښخې فرضي زده کړې تر چادری لاندې زندگی شوې.

دا خبرې په دې مانا نه دي، چې گنې اوس طالبان له سیاسي میدان هکونښه شوي او خواک یې په اصطلاح اوبه شوی، نوموړ ته خبرې کول اسانه دي. موږ دهیلې په تېر پنځه کلن خپرینیز بهیر کې هر وخت خینې انتقادي لیکنې کړي او طالبانو ته مو نېکې مشورې ورکړي دي، دښلکې په توگه به

د تېر کال د (طالبان، بتان او بت پلان) لیکنه او دهمدې روان کال په لومړۍ ښه کچه کې د (مدرسه او ښوونځی) او همداسې نورې لیکنې یادې کړو. سربېره پردې (هیله) هغه یوازینی پښتو مجله وه چې د طالبانو تر واکمنۍ لږ وروسته خپره شوه او د پنځو کلونو په بهیر کې په منظمه توګه کابل او د هېواد زیات شمېر ولایتونو ته رسېدله. موږ په هیله کې د اصلاحي لیکنو ترڅنګ وخت پر وخت طالبانو ته په ګرځېدو کې هم د عام ولس او هم د لیکوالو دردونه، نظرونه او وړاندیزونه ور رسولې، خو هغوی نه یوازې دا چې منلې یې نه دي، بلکې موږ ته یې ګواښونه هم کړي او اخطارونه یې هم راکړي دي، خو له دې سره سره موږ د عام ولس په شان په دې نظر وو چې که چېرې طالبان له منځه ځي، نو داسې څوک یې باید ځای ونیسي چې لاسونه یې د ملت په وینو سره نه وي، که چېرې ستمي او افغان ضد ځواکونه بیا واک ته رسول کېږي، نو تر دوی بیا همدا طالبان ښه دي، ځکه که طالبان تنګنظره دي، له ترقۍ او تمدن سره علاقه نه لري او ان چې مخالف یې دي، خو لږ تر لږه د یوې عقیدې خاوندان دي، دخلکو سر، مال او عزت خو خوندي دی. طالبانو ته مو هم په سوونو ځله دا خبره کړې وه چې افغانستان پرته له هغه هم جګړې

خپلی او نور دجنگ توان نه لري، زموږ له دنیا سره په دښمنۍ کې کټه نه شته، که امریکا (۵۲) ټوټې هم شي افغانستان ته یې څه کټه؟ کټه به یې عربو او نورو عجمو ته رسي، لکه دشوروي د ټوټه کېدو کټه چې نورو ته ورسېده، هر هېواد ته خپلې ملي کټې ډېرې مهمې دي، خو هغوی خپله عقیده له افغان ملتپالنې سره مخالفه کښله او د چا خبرو ته یې اهمیت نه ورکاوه، هغوی ته ځانونه (علماء) ښکارېدل، نو ځکه د ناعلمۍ په درياب کې ډوب شول.

زموږ اساسي رېږه دا وه چې دطالبانو مخالف ځواکونه طالبانو سره د مذهب پر بنسټ جگړه نه کوي، بلکې د خپلو قومي عقودو له مخې جگړه پرمخ بیايي او هم دهر بهرني هېواد هرې مداخلې ته (لبیک) وايي او ورته ناڅي. هغوی طالبان د پښتنو استازي (!) گڼل، خو طالبانو بیا پښتو پالنه او ملتپالنه یو شرک او جرم باله، طالبانو دا زغم هم نه درلود چې پښتنو کې یو شعوري حرکت او قوت رامنځته شي، ځکه چې هغوی دا د خپل واک لپاره خطر گانه، نو اکثر وروښنفرانو سره همدا وېره وه، چې طالبان خو هسې هم له پښتونولۍ سره وران دي، خو ددوی د ماتې په غچ کې به ټول پښتانه در په دره شي، پښتانه به دطالبانو د تېروتنو کفاره ورکړي، نو

خکه خو ټولو پښتنو روښنفرانو ځانونه ستړي کړل او په سوونو ځله يې طالبانو ته وويل چې مه کوئ دا کارونه مه کوئ، تاسو سره ټول قوم بربادېږي. د افغانستان لوی عالم پوهاند عبدالشکور رشاد دطالبانو ډېرو مشرانو ته په وار وار دا وويل: "ستاسو برياليتوب يوازې دملا او طالب برياليتوب دی، خو ماته مو دټولو پښتنو ماته ده".

داستاد دخبرې مانا دا وه چې امتياز يوازې دطالب او ملا دی خو په زيان او تاوان کې ټول پښتانه ورسره شريک دي. دطالبانو تر سقوط نه خو مياشتې دمخه مو په کندهار کې يو لوړ پوړي چارواکي سره همدا خبرې مطرح کړې، چې گورئ پښتانه درسره بربادېږي، هغه په يوه زهرجنه خدا مور ته وويل: «دا پښتانه روښنفران دي مور نه د پښتو په خاطر دفاع نه کوي، مور مسلمانان يو، پښتانه نه يو، زموږ هدف اسلام دی نه پښتو او پښتانه»، مور ورته هملته بڼه په زغرده وويل چې وروره ستاسو هدف به ستاسو دخپل تعبير اسلام وي، خو پښتانه تاسو ته په دې خاطر مشورې نه درکوي چې تاسو يابڼه مسلمان ياست او يا بڼه پښتانه، تاسو د اسلام په نامه دپښتنو دفاعي ځواک له منځه وړئ، اوس چې واک درسره دی، هغه دملا او طالب دی، په نوم پښتون روښنفران درسره په حکومت

کې نه شته او نه هم کوم مخور قومي مشر، ميم زرما ټوله د ملا ده، خو کله چې له منځه ځي، پښتون ولس به ستاسو د اعمالو کفاره ورکوي، مور دې خبرې ته ډېر ځورېږو، نه دا چې ته عرب مسلمان يې که بل بې قومه مسلمان؟ دا خبرې مو هم ورته وکړې چې تاسو خو پښتانه نه يئ خو دپښتنو مخالفين مو دپښتنو استازي بولي او ستاسو په نامه يې زمور دپښتنو د وژلو پلان جوړ کړی دی.

مور ورته وويل چې که مور ته طالبان او غير طالبان دا تضمين راکړي چې د طالب تر زوال وروسته به يوازې طالب د طالب د اعمالو سزاويني او مور پښتانه به ورسره نه کړول کېږو، مور به هېڅکله هم تاسو ته دمشورو لپاره درنه شو، خو که ستاسو د اعمالو ټول زيان زمور قوم ته متوجه وي، نو هغوی مجبور دي چې ستاسو سر په دې خبره خلاص کړي او ان گربوان مو ونيسي.

طالب چارواکي مور ته وويل: ((يه مور چاته تضمين نه شو ورکولای، هر سړی پوهېږي خپل کار يې، مور داسلام خبره کړې نه دقوم)).

اوس له هغه وخته نږدې اته مياشتې وتي او د طالبانو نظام هم ړنگ شوی، هغه وېره چې پښتنو روښنفکرانو درلودله کت

مت عملي شوه، په لسگونو زره پښتانه ووژل شول، کورونه يې
لوټ او بمبار شول، طالبانو هم دنړدې (۵۰) زرو طالبانو
دقرباني ثمر، د پيرې، حجاب، سر زوری او خپل افراطي عمل
نه قربان کړ، له همغه پيله بيا تر پایه عروجه او بيا تر زواله د
سرتمبکي دجهالت پر خره سواره او د چا نصيحتونو لارې ته
سم نه کړای شول، هغه د شاعر خبره:

که مې سل نصيحتونه ورته وکړل
هغه خدای بې لارې کړی په لار نه شو

په هېواد کې ديو ملي حکومت دجوړېدو او ټولنيز عدالت

دتامين په هيله

په درنښت

دهيلې اداره

که مطبوعات ازاد شي

په افغانستان کې تر یوه ۲۳ کلن پرله پسې اختناق وروسته یو ځل بیا په هېواد کې د قانون، قانونیت، ازادۍ او ولسواکۍ، سولې او بنسټیزو، ټولنیز عدالت او هېوادنۍ پرمختیا خبرې ډېرې اورېدل کېږي، یوځل بیا د شعارونو بازار گرم دی، خوله ور، ژبور، اړیکوال او هغه لوبغاړي بیا ډگر ته راوتلي چې د رنگارنگ لوبو په هر سره، شنه، سپین او تور ډگر کې د لوبېدو وړتیا او قابلیت لري، په یوه شېبه کې جنایت پر خدمت او خدمت پر جنایت عوضولای شي، پر خپلو ټولو عیبونو د غرونو غونډې پردې را اړولای شي او د نورو د مچ وزر په شان تېروتنه د غره غونډې غټولای شي.

د همدغسې واکوالو په واکمنۍ کې یوځل بیا د ازادۍ او دیموکراسۍ انگازې خورې دي او ددې انگازو په منځ کې بیا د مطبوعاتو ازادې او د ازادو مطبوعاتو خبرې ډېرې زیاتې تودې دي.

ظاهراً خو ازادې، دموکراسي، ولسواکي، ټولنيز عدالت او

پرمختګ، ازاد مطبوعات او د مطبوعاتو ازادي خورا خوږې خبرې دي، آن د سترو ارمانونو په توګه بايد ورته وکتل شي، خوله بده مرغه چې په افغانستان کې د شعارونو او عملونو تر منځ زيات واټن وي، نه يوازي واټن وي، بلکې شعار او عمل زيات وخت يو د بل پر ضد واقع شوي دي، چا چې د (خلکو) شعار ورکاوه، هغوی خلک له منځه يوړل، چا چې د اسلام شعار ورکاوه هغوی اکثر و بيا د کفر له ګرېوانه سرونه راوکنبل او د ځينو عملي جهاد پر فساد بدل شو او د ځينو چې د بهرنيو مداخلو د بندولو چغې وهلي هغوی بيا بهرنيان راوبلل، د همدې ۲۳ کلنې پخې تجربې له مخې په کابل کې د يوې ولسوالۍ د زورواکو قومندانانو د مطلق واک په حدودو کې د مطبوعاتو ازادي يو ځل بيا د همغې تجربې د تکرار تداعي ده، بيا به هم عملونه د شعارونو خلاف وي او په کابل کې خويې اوس عملي بېلګه هم همدا سې ده.

د کابل ټلويزيون او راډيو د پنجشير ولسوالۍ د وګړو په لاس کې ده، له دولتي راډيو ټلويزيون نه يې د يوې ډلې او يوې ولسوالۍ خپرني وسيله جوړه کړې ده، راډيو ټلويزيون کې چې د احمد شاه مسعود په باب دومره ستاينې او ويرنې خپرېږي، د لنډمهالې ادارې مشر حامد کرزي په باب دومره څه نه شته، که

چېرې پر تلويزيون او راډيو د ټوپک شپېلۍ واکمه نه وي، نو د نارسمي اشخاصو په باب به په رسمي خپرونه کې په دې کچه خپرونې شونې وي؟

څرنگه چې اوس په کابل کې د نړيوال سوله ساتي ځواک سر تېرو حضور شته او د دې هېوادونو حکومتونه د عمل او شعار تر بریده د ديموکراسۍ او مطبوعاتو د ازادۍ خبرې کوي، نو پر کابل باندې د اصلي واکمن گروپ مخور هم غواړي خپل سکتارستي خصلت د مطبوعاتو د ازادۍ تر پردې لاندې پټ کړي، دوی پر دې پوهېږي چې دوی د بهرنيانو په مرسته د هېواد لوی اکثریت (پښتانه) د القاعدې او طالب تر نامه لاندې لږ تر لږه اوس په کابل کې له سياسي واکه محروم کړي، نو ځکه خو میدان دوی ته تش دی، دوی خو په کابل کې پښتانه آن عادي ژوند ته نه پرېږدي، نو پاتې لاهغوی ته د مطبوعاتو د ازادۍ حقوق، نور نو که څوک څه خپروي هغه يا د دوی خپل خلک وي، يا به ورسره تنظيمي اړيکي لري، يا ژبني، سيمه ييز، قومي او نور روابط، دوی به هڅه وکړي چې د ديموکراسۍ تمثيل وکړي، خو د دوی مالي سپورټ او فکري کيلي به واکمني ډلې سره وي.

اساسي خبره داده چې په لنډ مهاله اداره کې د اساسي واکمن

گروپ عملونه او دمطبو عاتوربنتینې ازادي یو دبل خلاف دي، دا واکمن اکثره په جنگي جرمونو کې ککړ دي او د ازادو مطبوعاتو رسالت دادی چې د دا ډول جنگي جنایتکارو له خپرو څخه پرده پورته کړي، خو کله چې واکمن پر دې پوه شي چې زما په اوږو کې شگه ده، نو بیا خو هېڅکله داسې ازادی ته اجازه نه ورکوي.

د کابل د لنډمهالې ادارې د دوو واکمنو ډلو تر منځ یو غټ نظري او عملي توپیر پروت دی، د روم د سولې د بهیر اووه تنه وزیران چې بڼاغلې حامد کرزي هم له هماغې جملې څخه دی، داسې خلک دي چې په هېڅ ډول جنگي جرمونو ککړ نه دي، ټول داهلیت او مسلک خاوندان دي، دوی په دولت کې حقوقي صلاحیت لري خو عملي واک یې ډېر کم دی، خو په مقابل کې د نظار شورا ډله چې اکثره د یوې ولسوالۍ اوسېدونکي دي او په حکومت کې د مطلقیت تر بریده واک ورسره دی، واقع ده، د دې ډلې زیاتره غړي په جنگي جرمونو ککړ دي، د روم د سولې بهیر غړي وزیران داسې فکر کوي چې دوی خو هسې هم جنایت نه دی کړی، پرېرېده چې مطبوعات ازاد شي، چې له دې نورو جنایت کارانو خو بڼکې وباسي، خو د نظار شورا غړي بیا فکر کوي چې ظاهراً به د مطبو عاتو په ازادۍ د امریکا متحده

ایالات خوشاله کړو، ځانپلوي مطبوعات به ازاد کړو او د مخالفو خولې به وتړو او په دې ډول به پر خپلو بدرنگو عملونو پرده خوره کړو.

په اوسني وخت کې د مطبوعاتو ازادې له دغسې متضادو لارو او واټونو څخه تېرېږي، دلته یو ځل بیا خپله اساسي خبره راغبرگوو چې د یوې ولسوالۍ په حاکمیت کې د مطبوعاتو ازادۍ مانا د ځان تېر ویستل دي، ددې خبرې اصلي علت دادی چې د مطبوعاتو ازادې د دې خلکو له سیاسي گټو سره متضاده ده، که مطبوعات ازاد شي نو هغه به ضرور ولیکي چې یوې ولسوالۍ ته د ټول هېواد د برخلیک ټاکلو حق د هغه هېواد له ولس سره چورلټ ظلم او ناروا کار دی.

د ابو حنیفې مدرسې فارغ باید په قضا- څارنوالۍ کې مقرر شي نه د امنیتي او دفاعي چارو د مسول په توگه.

د هر جعلي نوټ گړځول یو جنایي او سیاسي جرم دی پاتې یې لا چاپول، نوروسیه چې اوس هم نظار شورا او استاد رباني ته په ټنونو پیسې چاپوي، ددې مسلې ډاگیزول او پوښتنه به څنگه کېږي؟

د امریکا متحده ایالتونو او د نظار شورا د واکمنې ادارې دادعاوو پر بنسټ د یوې فرضي په توگه که طالبان(له A نه تر Z)

پورې ټول جنايتكار وگڼل شي، نو تر طالب د مخه جنايتكاران
چې په کابل کې يې (۶۵) زره خلک ووژل، د هغو حساب به
څنگه شي؟ د کابل په افشارو، درېيمه کارته او نورو سيمو کې
چا هزاره گان په ډله بيز ډول ووژل؟

هغوی چې په سرونو کې يې ميخونه ټک وهل او خلکو ته يې
د مړي نڅا بنودله، هغه خلک څه شول؟

د شهيدې ناهيدې په شان د نورو لسگونو شهيدو خویندو
قاتلين څه شول؟ چاپټ کرل او د چا په لیکو کې ننوتل؟

د هېواد په شمال کې د طالب په نامه د هر پښتون سرومال او
عزت لوتوونکي د چا وسلوال کسان دي؟ دفاع او کورنيو چارو
وزارت، کوم جنايتکار تر اوسه پورې ونيو؟

په مزار شريف کې د جنرال مالک او محقق د جنايتونو
دوسيه چاته وړاندې کېږي؟

د شمالي سالنگ، بنگي پل، متک پل او نورو پلونو د
الوزولو مسوليت د چا پر غاړه دی؟

په کعبه شريفه کې د قسم خوړونکو پر خبرو به د بيا باور
نتيجه څه وي؟ او همداسې نورې هغه په سلگونو او زرگونو
(ولې) چې د اوسنيو واکمنو پر وړاندې پرته دي او ځواب ترې
غواړي، خو که دې پورتنیو يادونو سره سره اوسنۍ واکمنۍ کې
د زغم روحیه پياوړې شوې وي، خپلو عیبونو ته يې پام شوی

وي، د سمون لپاره يې هڅه کوي، د خپل ځان ترڅنگ نور هم زغمي، په زړونو کې يې د کينې پرځای د مينې او ولولې څپې غالبې شوې وي او رښتيا هم د زړه له تله غواړي مطبوعاتو ته ازادې ورکړي، نو دا به زموږ د هېواد په تاريخ کې د فکري او ژبنۍ ازادۍ په برخه کې يو ځلانده څپرکی وي. د مطبوعاتو ازادې له يو لړ کمو زيانونو پرته بې شمېره گټې لري، ځکه که مطبوعات ازاد شي، د ولس او حکومت ترمنځ نېغ په نېغه ذهني اړيکي ټينگېږي، د سالم انتقاد روحيه پياوړې کېږي، پر واکمنو باندې د ولس د باور کچه اوچتېږي، ټولنيز عدالت ورسره ټامينېږي، ذهني پرمختيا ورسره رامخته کېږي، که واکمن رښتيني خدمتگاران وي د ازادو مطبوعاتو له لارې په ولس کې نور هم خپل محبوبيت زياتولای شي، ولس د نړۍ د تمدن له کاروانه خبرولای شي، د گڼو استعدادونو غوړېدو ته لاره اوارولای شي، خو لنډه دا چې ازاد مطبوعات په سلگونونو اتهکلېدونکې گټې لري. موږ له اوسنيو واکمنو هيله لرو، لکه شعار يې چې ورکړی همداسې يې په رښتيني ډول عملي هم کړي او يو ځل بيا د شعار د مخالف عمل تېره ترڅه تجربه تکرار نه کړي.

په هېواد کې د رښتینو ازادو مطبوعاتو د خپرېدا په هيله

د هيلې اداره

په هېواد کې د واک انحصار څنگه له منځه تللای شي؟

هر کله چې زموږ په هېواد کې یوې سیاسي ډلې واک ترلاسه کړی او هغه یې بیا په خپل انحصار کې ساتلی نو عام ولس ورڅخه خوا بدي شوی او بیا یې ورسره کرکه پیدا شوې ده. هرڅومره چې واکمنو پر خپل واک ټینګار کړی همدومره یې مقابل لوري سخت افراطي غبرګون ښودلی او کله چې یې هغه واکمن سیاسي جریان راپرځولی نو بیا یې دې بل ځای نیولای، دوی بیا هم همغه تجربه تکرار کړې او تر دې اوسه لا دا لړۍ روانه ده.

له ۱۳۵۷ ل کال راهیسې چې کوم افراطي حکومتونه راغلي، که ښي اړخي وو که کين اړخي هغه ټول، ولس ته نامعقول وو. تر ۱۳۷۱ ل کال وروسته سياسي واک قومي بڼه خپله کړه. د استاد رباني او جمعیت واکمني مانا د تاجکانو واکمني، دې خبرې وزن او حقیقت هم درلود، ځکه په وروستیو کې ددې تنظیم موخه او هدف خپلې قومي، سیمه ییزې او ژبنۍ ګټې وې او دا یې عملاً ثابته کړې وه. ددې پر

وراندي چې هغه وخت کوم ځواکمن گوند جنګېده هغه د انجنير حکمتيار اسلامي گوند و، چې اسلامپاله ايډيالوژي يې درلودله او ملتپالنه يې د ايډيالوژۍ په حدودو کې نه ځايېدله. حکمتيار د خپلو سياسي او ايډيالوژيکو گټو لپاره له جمعيت تنظيم سره جگړه کوله، خو څرنګه چې دی په خټه پښتون و نو جمعيتيانو دده جگړې ته قومي بڼه ورکوله او غوښتل يې په دې ډول خپل قوم پلمه او د خپلو گټو ساتنه وکړي. نور لږه کې يې هم په همدې نامه راپارول، خو دا ټولو ته معلومه ده چې حکمتيار هېڅکله هم نه په عمل او نه په وينا کې په شعوري توګه د اکثريت د قومي حقوقو د خوندي کولو لپاره مبارزه کړې ده. د استاد رباني د بې کفايته واکمنۍ له امله په هېواد کې د طالبانو د اسلامي تحريک په نامه يو بل سياسي مذهبي جريان ته ذهني او عملي لاره اواره شوه. دې تحريک د افغانستان له پنځه نوي فيصده خاورې څخه د جمعيت او نظار شورا تېر ټول کړ او د يوه واحد حاکميت تمثيل يې وکړ. د طالبانو اکثره غړي پښتانه وو، خو ددوی مبارزه ددوی د خپل تعبير مطابق سوچه مذهبي مبارزه وه او پر همدې بنسټ يې د خپل حاکميت ستنې ټينګې کړې وې. دوی قوميت، ملت پالنه او ژبپالنه يو شرک باله، دا چې په پښتو يې خبرې کولې

علت يې دا و چې بله ژبه يې زده نه وه. طالبانو په سلو کې دوه سوه يو مذهبي نظام حاکم کړ، ددوی په نظام کې له ملا او طالب پرته بل هېچا ته اړتيا نه وه او نه ورته د تقرر چانس برابرېده، ان د ترافیکو او روغتونونو د ریاستونو رئیسان يې هم ملایان ټاکل شوي وو. خو جمعیتیانو د طالب واکمني هم د پښتون د واکمنۍ په نامه یادوله او انگېرله او نړۍ ته يې هم دا بنودله چې دا د پښتنو واکمني ده.

طالبان په پای کې د یو نړیوال ټکر په نتیجه کې له منځه لاړل او د تخت و بخت او کبر جام يې نسکور شو. یو ځل بیا همغو ټوپکسالارانو او پاټکسالارانو ته واک ورسېد چې طالبانو زیاتي د مرگ کومې ته ور ټپلوهل، خو د یو نړیوال تصادف او تصادم له کبله د مرگ له خولې څخه وژغورل شول او د بي ۵۲ الوتکو په زور د کابل پر تخت کېنول شول. دا ځل داسې هیله کېده چې نظار شورا به همغه پخوانۍ نظار شورا نه وي، دا ځل به يې له حالاتو درس او عبرت اخیستی وي، دا ځل به افغان ولس ته دا ثابتوي چې دوی د واک په لټه کې نه دي، دوی ته یوازې همدا انعام بس دی چې د مرگ له کومې را اېستل شوي او همدا شکرانه ورته کفایت کوي، خو دوی یوځل بیا د بل ورکړې واکمنۍ په بهیر کې ثابته کړه چې ددوی په خصلت کې

هېڅ ډول بدلون نه دی راغلی؛ څه چې پخوا وو همغسې دي او ان تر هغه لا هم بتر شوي دي.

نظار شورا دا ځل پر واک داسې خپته واچوله، چې تر دوی د مخه ټولې واکمنۍ یې چلنج کړې، د هېواد په پنځه زره کلن تاریخ کې هېڅکله هم یوې ولسوالۍ ته داسې بشپړ واک نه و ور رسېدلی.

په اوسني وخت کې پنجشېر ولسوالۍ ته شپږ وزارتونه، ۱۷ معینتونه او (۸۳۲) ریاستونه ورکړل شوي دي. له شپږو وزارتونو پرته څو داسې نور لوی ریاستونه دي چې تر وزارتو یې هم واک وځواک زیات دی، لویه څارنوالی، سره میاشت، راډیو ټلوویزیون. یوازې د کابل ښار د ۱۶ ګونو امنیتي حوزو له جملې د (۱۳) امنیتي حوزو قوماندانان پنجشېریان دي، په بهرنیو سفارتونو کې هم همدا حال دی. په سلو کې اتیا برخې کار کوونکي او سفیران یا پنجشېریان دي او یا هم د نظار شورا پلویان.

د نظار شورا غړي پر واک دومره مین دي چې اوس خپل پخواني موټلفین؛ جنرال دوستم او وحدت ډله هم نه مني او ميم زما ټوله زما غواړي. ملګري ملتونه او سوله ساتی ځواک هم څه اساسي رول نه لري، دوی نه دا کیله ده چې د

افغانستان د خلکو ساتنه نه کوي، بلکې د نظار شورا واک ساتي. په کابل کې ددې لپاره پراته دي چې څوک پر نظار شورا برید ونه کړي او واک یې ونه لږزوي، یوازې نظار شورا ته د ټوپک ګرځولو اجازه شته نور هېچا ته هم نه شته، دوی اوس هم یوې ډلې ته حکومت وايي، که دا ډله هرڅه کوي، که وزیران وژني، بندیانوي یې، که خلک وژني، موټر تېسوي او یا عامه شتمنۍ لوټوي، دوی ته اجازه شته، خو بل هېچا ته اجازه نه شته، چې پر دوی برید وکړي. که له شمال نه کابل ښار ته په سلګونو زره وسله وال او ټوپکوال داخلېږي، هغوی ته اجازه شته خو که له سوېل ختیځ او لویدیځ څخه څوک له چاقو سره هم ښار ته داخلېږي نو پلټنه او څارنه یې کېږي.

په خواشینۍ سره باید ووایو چې ملګري ملتونه اوس یوازې د نظار شورا د ساتنې دنده سرته رسوي او دې باندي عام افغان ولس سخت ګيله من دی. دې کې شک نه شته، چې که د ملګرو ملتونو پوځونه په کابل کې نه وي، په کابل کې د یوې ولسوالۍ حکومت یوه میاشت هم ژوند نه شي کولای، نو که ملګري ملتونه غواړي په رښتیا هم د افغان ولس باور را خپل کړي، باید د یوې خاصې ډلې ملاتړ او ساتنه پرېږدي، بلکې د ټول ولس ساتنه او ملاتړ وکړي. لازمه خو داده چې

په کابل کې باید د هېڅ یوې ډلې وسله وال کسان نه وي چې ټول ملت کابل خپل ښار او مرکز وگڼي، که چېرې حالت همداسې روان وي او د یوې ولسوالۍ حکومت جاري وي، نو بیا به ددې ظلم د پرځولو لپاره یا کینډاسي یا ښیلاسي افراطي حرکت ته ضرورت وي او را پیدا کېږي به. بیا به د جنګونو لړۍ پیلېږي، بیا به کابل محاصره کېږي، بیا به وینې توپېږي او د یوې ولسوالۍ واک به ختمېږي، خو مخکې تر دې چې خبره دې حد ته ورسېږي، ښه به وي چې ملګري ملتونه، د نظار شورا بهرني ملاتړي، د امریکا متحده ایالات او نور پر یوه معقوله طرح غور وکړي، چې هم د افغان ولس غوښتنې او هیلې پوره کړي او هم د نړیوالې ټولنې تشویشونه رفع کړي.

هم زموږ د ولس او هم د ټولې نړیوالې ټولنې باید دې ته پام وي چې په کابل کې داسې یوه ډله واک ته رسول شوې چې هغه د هېواد په زیات شمېر جنګونو او وژنو کې پوره لاس لري، له انساني او سوله ییزو لارو یې لرې کول یو خوب وخیال دی او پرځای پرېښودل یې هم هېواد ته زیات زیان رسوي، نو د محوه کولو ښه لاره یې داده چې نړیواله ټولنه یې له ملاتړه لاس واخلي.

ددوی ډله او عسکر، د دولت او پوځ په نامه په رسمیت ونه

پېژني، خپلې مرستې پرې بندي كړي، يا ددوی قوتونه لکه د نورو تنظيمونو د ځواکونو په شان له کابل وېاسي، که چېرې دا نه کوي، نو نړيوال سوله ساتی ځواک دې له کابل د هېواد نورو لویو بنارونو ته لارشي، بيا به هلته د يوې ولسوالۍ د عسکرو زور معلوم شي چې څومره وخت په کابل کې پاتې کېدلای شي او خپل واک ته دوام ورکولای شي.

هغه وخت به يا له کابل وځي او يا به د ملت ارادې ته غاړه ږدي، خو که د اوس په شان سوله ساتی ځواک په کابل کې يوازې د يوې ولسوالۍ د واکمنۍ ساتنه کوي او هغوی خپلو کارونو ته خلاص مټ پرېږدي او د نورو لاسونه ورته تړي. نو دا کار خو بيا نه د ملگرو ملتونو له منشور سره سمون خوري او نه د افغانستان له ملي گټو سره.

په افغانستان کې د انحصاري حکومتونو د پای ته رسېدو او

د ملي حکومت د جوړېدو په هیله

په درنښت

دهیلې اداره

په کابل کې څوک، څوک ساتي؟

د افغانستان د اوسني غمیزې په بهیر کې به تل داسې فکر کېده چې که نړیواله ټولنه (ملګري ملتونه)، د امریکا متحده ایالات او نور ځواکمن هېوادونه د افغانستان حالاتو ته ډېر پام راواړوي، نو د مشورې سر به پیدا شي او مسئله به ژر اواره شي، دا د نظر په توګه دحل یوه بڼه لاره وه، خو هر وخت چې یوه نظریه د تطبیق او عمل جامه اغوندي، هغه وخت معلومېږي چې نظریه لویه ده که وره، نیمګړې ده که پوره، کره ده که ناکره، د پېښې هر اړخ ته د هغې دلید وړانګې ورسېدی شي او که نه، لنډه دا چې ټوله پېښه په بشپړ ډول رانغاړلای او ټولولای شي که نه؟ دغه پوښتنې او خبرې هغه وخت حلېږي او سپېږي چې نظریه د عمل ډګر ته وړاندې شي.

اوس دادی په افغانستان کې د ملګرو ملتونو او د نړۍ دسترو ځواکونو د عملي حضور، همکارۍ او مداخلې نظریه د تطبیق ډګر ته وړاندې شوې او دادی نږدې شپږ میاشتې پوره کېږي، خو له دې زماني واټن څخه داسې ښکاري چې اوس لاهم د مشورې سر ورک دی او یا څوک قصداً نه غواړي پیدا

يې کړي. يو اساسي او حقيقي خبره خو داده چې نړيواله ټولنه په تېره بيا د امريکا متحده ايالات ديو ځانگړي مجبوريت او واقعيت له مخې افغانستان ته راغلي او د خپلو ځانگړو هدفونو په لټه کې دي، زموږ د خلکو د هيلو او ددوی د هدفونو ترمنځ منځني خط موجود دی، ددې منځني خط هغه برخې چې زموږ د ولس غوښتنې او ددوی هدفونه سره موازي کوي، کټه يې دواړو غاړو ته رسېږي، له هغه څخه دواړه لوري خوښ دي، خو هغه چې ټکر کوي طبعاً يو لوری به پرې خوشاله وي او په دې برخه کې نو امتياز د هغه چا په برخه دی چې زورور وي.

د امريکا په مشرۍ د نړيوالې ټولنې او زموږ د ولس د ټکر تر ټولو ستر ټکی ديوه ځانگړي جنګي او سياسي جنايتکار گروپ واک ته رسول دي، دا ډله نه هېوادني ارزښتونه مني، نه ملي، نه انساني او نه هم اسلامي، خو څرنګه چې دې ډلې د طالبانو پرضد هلې ځلې کولې او طالبانو د نړۍ له ډېرو زورورو سره ټکر وکړ، نو نړيوالو د طالبانو د سقوط په بدل کې زموږ پر ولس دا ډله واکمنه کړه، يانې زموږ ولس يې له بارانه ناوې ته ودراره، دلته اوس امريکا دې پسې نه ګرځي چې ولس دا خلک غواړي که نه؟ خو دې ته ترجيح ورکوي چې بس همدا

د کار خلک دي، فرمان اوامر بڼه پرځای کولای شي، د نوکری بڼه او پخه مسلکي تجربه لري، له ډېرو سره یې سررونه خوځولي او ډېرو نورو ته یې سررونه تیت کړي دي.

دې جنګي ډلې بیا دا غنیمت گڼلای چې د بهرني ځواک تر سیوري لاندې د نړیوال تروریزم ضد شعار په پلمه خپلې بقا ته دوام ورکړي او نور هم خپل ځان وپرسوي، هغه سیروم چې اوس د ګډ دښمن د له منځه وړلو په هیله دوی ته له بهره غځېدلی، ددوی دبقا اصلي عامل دی، دا جنګي ډله پر دې پوهېږي چې که نن بهرني ځواکونه نه وي، نو په کابل کې یې د ژوند شپې د ګوتو په شمار دي، نو هغه سیاسي جنګي ډله چې له ولس سره په یو ځای پاتې کېدو کې د خپل عمر شپې دومره لنډې ویني، پرچا به ډډه لګوي؟ طبیعي ده چې پر بهرنيو ځواکونو به تکیه کوي. په بهرنيو لوبغاړو کې هم ټول دیوې لوبډلې خلک نه دي، هرڅوک خپله اجنډا لري، خو یوازې د لوبو ډګر یې یو دی (افغانستان). امریکایان اوس د طالبانو او القاعدې په لټه کې دي، پر شمال تلوالي ډېر په زغرده نه راځي، ایران او روس له نظار شورا سره ګډ ستراتیژیک هدفونه لري، دلته یې بڼه اوږده مزي غځولي او تر امریکا بڼه پخه او پخوانی سیاسي سابقه لري، امریکا هم له

همدې وېرې د حقيقت پر ځای د "کوزارې" پالیسي غوره کړې او ددې ترڅنګ پر نظار شورا د ناز لاس هم راتېروي، نړيوال سوله ساتی ځواک چې د کابل پر واټونو او سړکونو ګزې کوي، هم په اغېزمن ډول د نظار شورا د ساتنې او عمر اوږدونې لامل شوی دی، ددوی د فعالیت له امله د نظار شورا ملېشو ارامه ساه وکېښه، خپل پکولونه، واسکتونه او دسمالونه يې لرې کړل، ږيرې يې وخريلې، عسکري يونيفورم يې پر ځان راکاږه، څوک مديران شول، څوک رئيسان شول، څوک وزيران شول، څوک جنرالان، څوک ستر جنرالان او څوک ان مارشالان.

له محلي قومندانۍ، ټوپکسالارۍ، پاتکسالارۍ، لوټ او تالان څخه ښاري واکمني، عصري درغلی او قانوني لوټ او تالان ته داخل شول، قانوني لوټ او تالان خو ورته ځکه وايو چې اوس يې د دولت او قانون ماسک پرمخ راکاږلای، نو اوس به کومه سرچينه او ځواک ددوی مټ تاو کړي او د غلا لاس به يې ونيسي. اوس ايله جاري ملېشې ديو منظم او په اصطلاح ملي پوځ تمثيل کوي، خلک هماغه دي، خصلتونه هماغه دي، لباسونه او موقعيتونه يې بدل شوي، هماغه پاتکسالاران دي او هماغه پاتکسالاري، پخوا به يې په لويو لارو کې لوټ او

تالان کاوہ، خو په کلیوالي بڼه، اوس یې په ښارونو کې کوي، خو په ښاري بڼه. اوس لا ان هوایي ډگرونه هم ددوی له شرنه په امن کې نه دي، ان وزیران په الوتکو کې په چرو وهي او وژني یې. خو په نویو بڼو. ددې ډول جنایتکارانو یو بل غټ امتیاز په اوس وخت کې دادی چې پخوا به دوی په کلیوالي سیمو او لویو لارو کې کوم ناوړه کار ترسره کاوه، نو په کابل او یا کوم بل ځای کې به ددوی مخالف ځواکونه هم وو، دهیلې یو څرک به و، خو اوس نه په کابل او نه په کوم بل ځای کې کوم ښکاره او اغېزمن مخالف ځواک موجود دی، چې ددوی عملونه وڅېړي، د جنایاتو دوسیه یې بشپړه او دوی محکمې ته راکش کړي، ځکه خو اوس دوی ته دا امتیاز او واک حاصل دی چې هم وزیر ووژني او هم د قتل د دوسې د څېړلو صلاحیت د ځان کړي، نو کله چې په یوه ټولنه کې څوک خپله هم قاتل شي، هم قاضي او څارنوال، قاتلین به د چا له خوا په گوته شي؟

البتہ دا خبرې په دې مانا نه دي چې زموږ ولس ددې وړتیا نه لري چې ددې ډول جنایتکارې ډلې پر وړاندې راپورته شي او د تخت کاسه یې نسکوره کړي او یایې لږ تر لږه د مخالفت لپاره وسلوالي ډلې جوړې کړي، خو دا چې اوس

ولې ډېر ژر دا کار نه کېږي، علت يې دادی چې زموږ ولس د يوې جنګي ډلې د سياسي معاملي او د نړيوالې ټولنې د غلطفهمۍ، بې تفاوتۍ او د ځينو د غچ اخيستنې بنکار شوی دی.

زموږ پر ولس په تېره بيا پر اکثريت اوس د القاعدې او طالب ټاټپه لګېدلې. اوس چې هرڅوک په کابل کې د اصلي واکمن ګروپ (نظار شورا) پر ضد پاڅون کوي، نو د هغوی له خوا بهرنيو ځواکونو په تېره امریکايانو ته داسې ښودل کېږي چې دا ټول طالب او القاعده دي، مانا دا چې د نظار شورا هر سياسي مخالف، طالب او القاعده دي، ان هغه ډلې چې د طالبانو تر پيدا کېدو د مخه يې دوی سره خونړي جنګونه کړي وو، هم د طالبانو په شمېر کې راوړي.

بهرني ځواکونه په تېره بيا امریکايان د افغاني ټولني يو دقيق تصوير او تحليل نه لري او يا هم تر لږه اوس نه غواړي پر واقعيتونو پوه شي، نو ځکه خو د نظار شورا مشورې پرې ډېر اغېز کوي او سر ورته خوځوي، له همدې کبله خو په اوسني وخت کې په افغانستان کې بهرني پوځي ځواکونه او کورنۍ واکمنه پوځي ډله د يو بل ساتنه کوي نه د ولس خو اوس پوښتنه داده چې د افغانستان د ملي ګټو خلاف

دغسې يو حالت به تر ډېره دوام وکړي او که نه له منځه به لاړ شي؟

حقيقت دادی چې څوک تر پایه پر واقعیتونو خاورې نه شي اړولای، خو دا خبره هم رښتیا ده "څو چې رښتیا راځي دروغو به کلي وران کړي وي"، د امریکائیانو او نظار شورا یاران ډېره باوري نه ده، ځکه چې د نظار شورا اصلي حامیان روسیه او ایران دي، دا هېوادونه له امریکا سره په ستراتیژۍ کې جوړ نه دي، خو اوس وخت کې د روس او امریکا ځینې هدفونه منطبق شوي او ایران هم د طالبانو له شره ژغورل شوی، پلوي ډلې یې واک ته رسېدلي او د فرهنګي ستراتیژۍ د تطبیق لړۍ یې پیل شوې ده، خو دا حالت ډېر دوام نه کوي، څه موده وروسته کېدی شي ددوی ګټې یو ځل بیا په ټکر کې شي، هغه وخت نو بیا نظار شورا نه شي کولای چې درې هندوانې په یو لاس کې ونیسي، د نظار شورا د عمر د لنډون نور عوامل د هغوی خپل ناوړه عملونه، جنګي جرمونه، قومي تعصب او د واک چورلټ انحصار دی، دا هغه لاملونه دي چې د بهرني ملاتړ د نشتوالي او یا لږ تر لږه د ملاتړ کموالي په حالت کې ددوی عمر له کاله، میاشتو او له میاشتو ورځو ته رالندولای شي.

مانا دا چي په هېواد كې د اوسني واكمن حالت پای ته
رسېدو زيات واك د بهرنيو ځواكونو په لاس كې دی، ځكه
چي دا حالت هم همدوی واكمن كړی دی، هغه د شاعر
خبره:

خومره چي زه یمه خبر له ملكه
د مشورې سردی بهر له ملكه

په هېواد كې دملي ايډيالوژي، او ملي ستراتيجي پر بنسټ د
يو ملي حكومت د جوړېدو په هيله.
د هيلې اداره

په کابل کې قانوني واک او عملي واک

د کاغذ پر ګل بلبلي نه ټولېږي

بې مېوې دی باغ و بڼ د ربا کار

په هره ټولنه کې د هغې ټولنې د پرمختیا، سمون او سوکالیټوب لپاره پر قانون، قانونیت او د هغو پر واکمنۍ ډېر ټینګار کېږي او دا د ولس د هوساینې اساسي لامل ګڼل کېږي. په ګڼو ټولنو کې کېدی شي همدې کار غوره نتیجه ورکړي او ولس یې د نښرازی پر لوري خوځولای وي، خو زموږ په ټولنه کې لا تر اوسه پورې قانون پوره واکمن شوی نه دی او په تېره بیا د واک د قانوني او عملي بڼې او شکل ترمنځ واټن او تضاد موجود دی. مانا دا چې قانون لا د زور ځای نه دی نیولای، کله خو قانون وي او د عملي کېدو لپاره یې زور نه وي، کله بیا زور وي خو قانون نه وي، کله بیا قانوني واک یو چا سره وي خو عملي واک نه لري، کله بیا عملي واک یو چا سره وي خو قانوني واک نه لري. د افغانستان په لنډمهاله شپږمیاشتني اداره کې هم واک او قانون نا انډوله و او اوسنی منځمهاله اداره کې هم د واک عملي او قانوني وېش له همدغسې یو جنجالیز او بحراني حالت څخه تېرېږي. همدغه بحران او نا انډولې ددې سبب شوي چې د کابل اداره بې ثباته شي او ولس ته د خیر پرځای شر ور پېښ شي. دساري په توګه په

لنډمهاله اداره کې ښاغلي کرزی صیب د ادارې د مشر په توګه د قانون له مخې د دولت لومړی او اساسي شخص ګڼل کېږي او باید د واک کيلي وګڼل شي. دا خود کرزي صيب قانوني واک و، خو په خواشینی سره چې په عملي ډول د کرزي صیب د واک کچه ډېره ټیټه وه، ان دده په اداره کې د چارو د ادارې د رئیس یوسف اعتبار عملي واک تر ده زیات و.

د بېلګې په توګه په لنډمهاله اداره کې یوسف اعتبار په دې توانبدلای چې له کرزي صيب سره د ګڼو افغان شخصیتونو، قومي مشرانو د کتنې مخه ونيسي او ګڼ شمېر هغه اسناد او غوښتنلیکونه چې د کرزي صيب لاسلیک او حکم پرې لازمي وو، له ځان سره خوندي کړي او کله چې بیا کرزی صیب د کوم سفر په نیت وتلای نو ده ټول اسناد په محمدقسیم فهیم چې د کرزي صيب مرستیال او د فاع وزیرګڼل کېږي، لاسلیک کړي. د باوري او د قيقو سرچینو له مخې په لنډمهاله اداره کې چې یو ځل کرزي صيب یو بهرني هېواد ته سفر درلود، یوسف اعتبار له همدغه څو ورځني غیابت نه ګټه پورته کړه او په مجموعي ډول یې د (۸۰۰) تنو د تقرر اسناد چې د نظار شورا له خوا یې سپارښتنه شوې وه، په فهیم لاسلیک کړل، په دې کې اکثره کسان د پنجشېر ولسوالۍ وو، چې د دولت په حساسو پوستونو کې مقرر شول. له دې جملې نه د راډیو ټلوویزیون د هغه وخت د رئیس تقرر و چې پخوا ځنډول شوی و. یوسف اعتبار په لسګونو ځله دا کار کړی چې اساسي اسناد له

خان سره ساتي او کله چې کرزی صیب چپرته په کورني او بهرني سفر ووځي نو بيا دې ددې اسنادو دوسيه فهيم صیب ته وړاندې کوي. له همدې کبله په کابل کې د دولت د واک بيلانس داسې نا انډوله دی چې د هېواد په پنځه زره کلن تاريخ کې يې بېلگه نه شته او نه هم په جنوبي افريقا کې چا د اپارتايد داسې بېلگه ليدلې ده. په کابل کې اساسي واک د افغانستان د ټول نفوس له صفر اعشاريه درې (۳، ۰) فيصده وگړو سره دی او نور نهه نوي اعشاريه اووه (۷،۹۹) سلنه ترې بې برخې ده. که چپرې د گردې نړۍ د هېوادونو د حکومتونو تشکيلات راوسپړل شي، نو په يقين سره ويلای شو چې هېڅکله به هم داسې نا انډولي په کې ونه ليدل شي، د بيرنۍ لويې جرگې لپاره د انتخاباتو د کړنلارې له مخې په افغانستان کې د ټولو ولسواليو شمېر اوس (۳۶۲) ولسواليو ته رسېږي، خو له دې ټولو (۳۶۲) ولسواليو څخه واک اخيستل شوی او يوازې يوې ولسوالۍ (پنجشېر) ته ورکړل شوی دی. دا ددې خبرې ښکارندويه ده چې په افغانستان کې د قانوني او عملي واک ترمنځ زيات واټن موجود دی، په همدې لنډمهاله اداره کې د قانون له مخې بايد د پيسو ټول واک خپله کرزي صیب، ماليې وزارت او د افغانستان بانک سره وای. خو په عملي ډول داسې نه وه، پيسې په روسيه کې چاپېدې، په کانټينرونو کانټينرونو استاد رباني ته چې دا وخت يې په افغانستان کې هېڅ ډول رسمي دنده او مکلفيت نه درلودل او همدارنگه جنرال فهيم ته راتللي،

نه پرې د کرزي صيب زور رسېده، نه د ماليې وزارت او نه هم د افغانستان بانک.

نړيوالو سوله ساتو ځواکونو او امریکايانو ته هم دا خبره ښه معلومه وه، خو ټولو ځانونه غلي کړي وو. تر بېړنۍ لويې جرگې پورې په افغانستان کې د قانوني او عملي واک ترمنځ هېڅکله هم توازن رانغی او په دې ټوله موده کې عملي واک پرقانوني واک حکومت وکړ، په نتيجه کې په لسگونو زرو نا اهلو کسانو د دولت په اکثرو پوستونو کې ځای ونيو.

کله چې خبره لويې جرگې ته ورسېده، نو داسې هيله وه چې قانون بايد واکمن شي، هرڅوک بايد د خپلو قانوني حدودو تر بريده واک ولري. لويې جرگې پر کرزي صيب ډېر غټ باور وکړ، له (۱۵۰۰) تنو څخه (۱۲۹۵) تنو کرزي صيب ته په دې خاطر رايې ورکړې چې دولت کې مثبت بدلون راولي او نا مشروع واکمني ختمه کړي، خو کرزي صيب له هرې منفي وجې چې ويو ځل بيا پر ټوپکسالارانو او جنکسالارانو د خپلې مينې او لورينې لاس راکاږه، بيا يې واک همغو کسانو ته وسپاره چې دا ټولې ناخوالې ترې ټوکېدلې وي. يو ځل بيا يې مړې پر گودام پيره کړې، ان دا چې د خپل رياست د چارو د ادارې رئيس بناغلی اعتبار يې هم لرې نه شو کړای، چې د کابل د فاشيستي او تبعیضي ادارې په ترکيب او جوړښت کې ډېر اساسي رول لري او ان د کرزي صيب او ولس ترمنځ حایل کېږي.

نظار شورا ته نه يوازې ددې واک ورکړل شوی چې د حکومت په ټولو اساسي پوستونو کې د شمال ټلوالې غړي په تېره بيا پنجشېر ګروپ مقرر کړي، بلکې ددې حق هم ورکړل شوی چې هغه پاتې يوه نيمه څوکۍ چې پښتنو، هزاره وو او ازبکو او يا نورو قومونو پورې منسوب اشخاصو ته رسېږي، په هغو کې هم د خپلې خونې غوراوی او چاڼ وکړي، څوک چې بيا دوی ته ډېر نږدې وي، همغه بيا پر دې څوکۍ کېږي، د بېلګې په توګه به تاج محمد وردګ ياد کړو چې د نظار شورا ډېر نږدې پلوی دی او په امريکا کې د ستميانو د نشراتي ارګان (اميد) جريدې ډېر نږدې همکار او ملګری پاتې شوی، د يادونې وړ ده چې اميد جريده او ستميان اساساً د افغانستان وجود نه مني او د افغان او افغانستان له تصور سره مخالف دي، خو بناغلی تاج محمد (وردګ) صيب يوازنی نسلي پښتون دی چې ددې افغان ضد خپرونې همکار او ملګری پاتې شوی دی.

له بل پلوه تاج محمد وردګ صيب له پنجشېريانو سره خپلولي هم لري او عمر يې هم تر اتيا کلونو اوږي (د عمر دومره زياتوالی په اداري بې کفايتۍ کې ستر رول لري)، د همدغو عواملو له کبله د کابل په اداره کې پنجشېر ګروپ غوره وبلله چې د کورنيو چارو وزارت پوست د پښتنو د سمبوليکې استازۍ په توګه په تاج محمد وردګ ډک کړي. په کورنيو چارو وزارت کې له تاج محمد وردګ څخه د همدې وزارت د يو بل لوړ پوړي پنجشېري چارواکي دين

محمد جرئت واک ډېر زیات دی.

د عملي واک دا نامشروع برید ان تر دې پورې غځېدلی چې په دې وزارت کې د وزیر د یوه پنجشېري سکرټر واک تر وزیره هم لوړ دی. په بهر کې په افغاني سفارتونو کې په سلو کې نږدې (۹۰) مامورین په پنجشېر ګروپ پورې تړلي دي او په بورسونو کې هم همدا حال دی.

همدغه حال پر اکثر وزارتونو او ادارو واکمن دی، یانې دا چې هغه وزارتونه چې نېغ په نېغه شمال ټلوالې (پنجشېر ګروپ) پورې تړلي، د هغو واک هم سل په سلو کې له پنجشېریانو سره دی او هغه ادارې چې له پنجشېر ګروپ سره نه دي، د هغو واک په سلو کې (۹۰) له پنجشېریانو سره دی، له نورو قانوني واکمنو سره د واک فیصدي ډېره کمه او په نشت حساب ده. په مجموعي ډول ټول واک صفر اعشاریه درې (۰,۳) فیصده وګړو ته سپارل شوی او نهه نوي اعشاریه اووه (۷,۹۹) فیصده خلک ترې محروم دي.

دا افراط پنجشېر ګروپ یوازې په خپل زور او طاقت زموږ پر ولس نه دی واکمن کړی، بلکې په دې کې ورسره روسیه، هند او ایران فعاله ونډه اخلي او د امریکا متحده ایالت هم ورسره سرخوځوي، ملګري ملتونه هم په کې د همکار رول ادا کوي. د همدغه ناقانونه واکمنو حاکمول دي چې د ټولې دنیا له سیاسي، پوځي او اقتصادي ملاتړ سره سره په هېواد کې سوله او ثبات نه رامنځته کېږي او اقتصادي پرمختیا ته زمينه نه برابریږي. که چېرې

په هېواد کې د نړيوالو دغلط افهام او تدبير تر چتر او سيوري لاندې د صفر اعشاريه درې (۳,۰) فيصده وگړو داسې فاشيستي او افراطي واکمني دوام مومي، نو د پنجشېر گروپ ملاتړي بهرنيان دې هم داسې فکر نه کوي چې نهه نوي اعشاريه اووه (۷,۹۹) فيصده ولس به لاس تر زني کېني او يا به پر دوی گلان شيندي، مجبور دي له هرې ممکنې لارې د خپلو حقه حقوقو د ترلاسه کولو لپاره هڅه وکړي او ځان وسلوال غبرگون ته تيار کړي. دا چې عام ولس دې حد ته رسېږي چې نور يې د صبر کاسه تر مورگو ډکه شي، وسله وال پاڅون او غبرگون ته لاس واچوي، نو تر هغه دمخه په کار ده چې ملگري ملتونه، د امريکا متحده ايالات او په مجموعي ډول ټول هغه بهرني قوتونه چې پنجشېر گروپ يې پر کابل واکمن کړی پرېکړه وکړي چې د پنجشېر گروپ دا فاشيستي، سکتاريستي او تبعضي افراط پای ته ورسوي، په دې ډول به نړيواله ټولنه هم خپل بايللی اعتبار ترلاسه کړي، پنجشېر گروپ به هم د وسلوال غبرگون له سختې او دوی ته له منفي نتيجې څخه وژغورل شي او په هېواد کې به سولې او ثبات ته هم لاره اواره شي.

په هېواد کې د يو با ثباته او رښتيني ملي حکومت د جوړېدو په

هيله

د هيلې اداره

سوله، عدالت

او که دواړه؟

کله چې د امریکا متحده ایالاتو د طالبانو د ړنگولو لپاره ماشې ته ګوته ور وړله، نو هغه وخت ګڼو افغانانو او په تېره د لید او نظر خاوندانو سره دا پوښتنه زیاته مطرح کېدله چې د طالبانو بدیل او ځای ناستی به څوک وي او څوک به د هغوی ځای ډکوي؟ هغه وخت د امریکا غږ راډیو او یو شمېر نورو خپلواکو سرچینو په پټه یوه ټولپوښتنه او نظر غوښتنه کړې وه، ددې نظر غوښتنې نتیجه دا راوتې وه چې په سلو کې (۹۵) افغانانو ویلي وو: "د طالبانو تر سقوط وروسته چې هرڅوک راځي را دې شي خو چې پخوانۍ جنګي ډلې رانه شي". له پخوانیو جنګي ډلو څخه اصلي مقصد د جمعیت تنظیم او په تېره بیا د نظار شورا ډله وه، ځکه دا وخت نورې اکثره پخوانۍ جنګي ډلې د طالبانو له خوا له زورواکه غورځول شوې وې، یوازې د جمعیت تنظیم پاتې و، هغه هم د مرګ پر پوله شپې سبا کولې. د خلکو وېره دې وخت کې دا وه چې که بیا هم کابل د نظار شورا لاس ته ورشي، نورې ډلې به یې مخالفت ته را ودانګي او بیا به د جنګونو لړۍ پیل شي،

افغاني ټولني ته د نظار شورا كفايت او ظرفيت، د هغې په تېره
څلورنيم كلنه نيمواكه واكمني كې ښه معلوم شوى و، نو ځكه
يې د هغې بيا واكمني د يوې ترخې تجربې تکرار ګاڼه.
نړيوال ائتلاف په تېره بيا امريكايان هغه وخت سخت په
غوسه وو او دخپل قهر څپې يې نه شوې كېنولای، نو ځكه يې
په ډېره بېره نظامي عمليات پيل كړل، په نتيجه كې سياسي
حل لاره او بهير تر جګړه ييزې حل لارې شاته پاتې شول او
بېرته هماغه څوك پر كابل واكمن كړاى شول چې خلكو
ورڅخه وېره او كركه درلودله او ښه يې نه ايسېدل. كله چې
نظار شورا واك ته ورسول شوه، نو بيا ځينو داسې تصور او
اټكل وكړ چې دا ځل به دا ډله د يو ملي حكومت جوړېدو ته
لاره خوشې كړي او له تېرو تجربو څخه به عبرت واخلي، خو
تر څو مياشتني واكمني وروسته څرګنده شوه چې د هغوى په
فطرت او چلند كې كوم بدلون نه دى راغلى، تر هغه وروسته
په هېوادني كچه، سره له دې چې يو لړ بدلونونه راغلل، لويه
جرګه جوړه شوه، د زعامت مشكل تړيوه حده حل شو،
عمراني كارونه پيل شول، ګڼ شمېر مهاجرين بېرته هېواد ته
ستانه شول، خو بيا هم اساسي مشكل تر اوسه پر خپل ځاى
پاتې دى.

په افغانستان کې اساسي ستونزه سياسي مسئله ده، پوځي ډلې هم د سياسي عدالت د نشتوالي له امله رامنځته شوي، که چېرې په افغانستان کې په رښتيني بڼه سياسي عدالت تامين شي او هره سياسي ډله د خپل کفايت او هر قوم د خپل کميت او کفايت له مخې د هېواد په سياسي چارو او برخليک کې شريک شي، نو نظامي ډلې ورو ورو خپل ارزښت او ماهيت له لاسه ورکوي. د سياسي عدالت تر تامين وروسته ټولنيز عدالت، ټولنيز ثبات او هېوادني پرمختگ ته لاره اوارېږي، تر دې ټولو وروسته بيا مدني ټولنه جوړېږي، خو په خواشينۍ سره بايد ووايو چې په افغانستان کې اوسنۍ سياسي پرمختياوې د گڼو معاملو د پردې تر شا اوډل کېږي او ترسره کېږي.

اوسنۍ سوله او اوسنۍ سياسي ثبات دواړه حقيقي نه دي، هم سوله تصنعي ده هم سياسي ثبات. په سياسي برخه کې يوه خاصه ډله واک ته رسول شوې چې دصفر اعشاريه درې (۰,۳) فيصده وگړو استازولي هم نه شي کولای، دا ډله ديو بهرني زبرځواک د الوتکو تر وزرونو لاندې خپل ژوند تېروي، که نن هم په افغانستان کې بهرني ځواکونه نه وي، په کابل کې د نظار شورا واکمني مياشتې لا څه چې څو ورځې هم دوام نه

شي کولای، علت یې دا دی چې نهه نوي اعشاریه اووه (۷,۹۹) فیصده خلک له واکه محروم دي. عام ولس اوس ځکه د نظار شورا پر ضد وسلوال بغاوت نه کوي چې مخې ته یې د نړیوال ائتلاف ځواکونه پراته دي او دوی له هغوی سره مخامخېږي، نو ځکه خو غلی مخالفت کوي او عملاً ستر نظامي ټکر نه شته. د ملګرو ملتونو چارواکي داسې فکر کوي چې څه خو (۸۰-۹۰) فیصده خلک خو خپل حقوق نه غواړي، په اصطلاح دا ظلم یې پر ځان منلای، دا یو څو فیصده خلکو ته چې واک ته رسېدلای، که له دوی څخه اوس واک اخلي، نو دوی وسلې ته لاس اچوي، ځکه چې تیارې وسلې هم ورسره دي، کله چې دوی وسلې ته لاس وروړي، نو جګړه پېښېږي، نو ښه داده چې که عدالت هم نه وي، نو لږ تر لږه خو به سوله تامین شي، همدا هم کفایت کوي. ملګري ملتونه په دې هم خپل نوم نه بدوي چې دوی اوس په افغانستان کې حضور لري او دوی نه غواړي ددوی په شتوالي کې په افغانستان کې لویې جګړې پیل شي، دهمدغسې معاملو په نتیجه کې نسبي سوله راغلې، خو عدالت په کې تر پښو لاندې شوی دی.

ملګري ملتونه او ځینې نور بهرنیان شاید داسې فکر وکړي

چې ديوې ناعادلانه سولې ترتيبېدو وروسته به ورو ورو دايمي ټولنيز عدالت او سياسي ثبات ته هم لاره اواره شي، ځكه چې د خلكو ترمنځ به د سولې كلتور دود شوی وي او د جگړې فرهنگ به كمزوری شوی وي، خو دلته تجربو بنودلې چې هره سياسي جنګي ډله يو ځل واک ته رسېدلې، نو بيا يې خپله ټوله انرژي د خپل واک په ټينګولو او دخپلو مخالفينو پر خپلو لګولې ده، جگړې همداسې دوام موندلای ترڅو چې واکمنه ډله له واکه پرځول شوې او تر هغه وروسته بيا همدا لړۍ تکرار شوې ده.

افغان ولس اوس له متمدینو هېوادونو او په تېره بيا له ملګرو ملتونو گيله کوي چې په نورو ځايونو کې د زورواکۍ، ظلم او تشدد غندنه کوي، خو په افغانستان کې بيا ديوې جنګي ډلې له واکمنۍ سره هغه هم په دې پلمه چې سولې ته خطر پېښ نه شي، مرسته کوي او عمر يې اوږدوي.

څه موده دمخه په افغانستان کې د ملګرو ملتونو ځانګړي استازي بناغلي لخدربراهيمي په شمال ولايتونو کې د شمال ټلوالې له خوا د شويو ډله ييزو وژنو د څېړنو په باب وويل: "مړي دې خدای وېښي مور بايد د ژونديو غم وخورو" د اصولو له مخې دا خبره، سمه ده ځکه چې مړي هسې هم په

ژړا نه را ژوندي کېږي، ښه خبره داده چې د ژونديو غم وخورل شي خو اصلي خبره د عدالت ده، ترڅو چې عدالت تامين نه شي د نورو کړکېچونو د پېښېدو وېره شته. ښاغلی لخدېر براهيمي وايي چې په اوس وخت کې موږ تر عدالته سولې ته زياته ترجيح ورکوو، مانا دا چې که د يوه جنګسالار تر وزير لاندې هم سوله رامنځته کېږي، موږ دهغه ترڅه ماضي هېروو. خو زموږ د ولس هيله بيا داسې نه ده، ولس د جنګسالارانو او ټوپکمارو د چلونو، وعدو، سوګندونو او پرله پسې ژمنو يوه ډېره پخه تجربه او تاريخچه لري. د جنګسالارانو ژمنې او سوګندونه ان د کعبې شريفې تر حرمة هم رسېدلي، خو بيا هم جنګونه او عداوتونه بند شوي نه دي، ملګري ملتونه داسې فکر کوي چې دا ځل نو جنګسالاران اصلاح شوي او تېر عملونه بيا نه تکراروي. جنګسالارانو اوس ځکه ځان غلی کړی چې د امريکايي بي ۵۲ الوتکو څخه د وېرې احساس کوي، دوی وايي تر هغو چې مو امريکايانو او ملګرو ملتونو سره شپې تېرېدلې، هغه به تېروو او کله چې دوی په خير سره له افغانستانه رخصت شول، نو بيا به بېرته د خپل فطرت او طبيعت له مخې کار کوو. ولس سره دا وېره هم شته چې په افغانستان کې دنړۍ د ګڼو هېوادونو له دومره ستر

خواک سره سره بیا هم چا جنگسالارانو سره حساب ونه کړای شو، نو بیا به وروسته تر دې مور په تش لاس له هغوی سره څه وکړای شو؟

لنډه دا چې ولس عدالت غواړي، هم د پخوانیو حسابونو تصفیه غواړي او هم په اوسني وخت کې د پخوانیو جنگسالارانو د واکمنۍ پای ته رسېدل، ځکه دوی وېره لري چې په همدې ډول به د جنگسالارانو د واک لړۍ وغځېږي، بېرني لویه جرگه یې یو ښه مثال دی، چې جنگسالارانو کرزی صیب او نړیواله ټولنه (ملګري ملتونه) مجبور کړل؛ دلویې جرګې له خوښې پرته نوې کابینه جوړه کړي او پخوانیو جنگسالارانو ته بیا غټ غټ امتیازونه ورکړي.

زموږ په اند د ولس دا وېره پرځای ده، که چېرې سوله او عدالت په موازي ډول پرمخ لاړ نه شي او د لویې جرګې په شان عدالت تر سولې قربان شي، نو دایمي سوله او سیاسي ثبات ناشونی کېږي. دلویې جرګې تر پای ته رسېدو وروسته کرزي صیب په یوه خصوصي ناسته کې ویلي وو: "موږ په لویه جرگه کې عدالت تر پښو لاندې کړ او سولې ته مو چیلنج ورکړ"، مانا دا چې په وزارتونو کې د جنگسالارانو ونډه ښه درنه شوه.

همدا علت دی چې له لویې جرگې څخه تر اوسه پورې په هېواد کې د ډاډمنې سولې، سیاسي ثبات، ملي اردو او ملي پولیسو (څارندوی) د جوړېدلو په لاره کې ډېر کم پرمختګ شوی دی.

موږ هیله لرو چې ملګري ملتونه په خپله افغان پالیسي کې بدلون راولي او د جنګسالارانو تر ووزرونو لاندې د سولې بهیر همداسې پرمخ بونه ځي، بلکې د ټولنیز او ملي عدالت د تامين لپاره یوه لاره دا ده که جنګسالاران ژر تر ژره محکمې ته نه راکاږل کېږي، نو لږ تر لږه خو باید نور امتیازونه ورته ورنه کړل شي. ښه لاره داده چې د واکمنۍ امتیاز باید په خپله ولس ته ورکړل شي، نه جګړه مارو ته.

که چېرې په افغانستان کې د عدالت پر بنسټ سوله او سیاسي ثبات رامنځته شي، نو دابه ډاډمنه سوله او سیاسي ثبات وي، دايمي به وي نه موقتي لکه د اوس په شان.

په هېواد کې د یوې عادلانه سولې او سیاسي ثبات د

ټینګېدو په هیله

دهیلې اداره

افغانستان د ابهام پر لوري

مخکې داسې فکر کېده چې د سترو ځواکونو او د نړيوالې ټولنې په مداخلې او زيات پام سره به د افغانستان ستونزه حل او د افغانانو دې اوږده رنځ ته به درمل پيدا شي، خو له هغه وخته چې د امريکا د پوځي بريدونو په نتيجه کې طالب نظام ړنگ او د نړۍ پام افغانستان ته را اوښتی او د جهان ډېرو ځواکمنو هېوادونو دلته پوځي او سياسي حضور پيدا کړی، د افغانستان د ستونزې د مشورې سر بېخي لادرکه شوی دی.

دا خبره اوس معلومه نه ده چې اصلي اجندا چا سر ده؟ امريکايانو سره، ملگرو ملتونو سره، ايران، روس، هند، پاکستان، فرانسې او يا ترکيې سره؟ او که نه خپله افغانانو سره؟ په افغانانو کې بيا چا سره ده؟ شمال ټلوالې (نظار شورا سره)؟ د هغو مخالفو جهادي گروپونو او طالبانو سره او که ملي ديموکراتو اشخاصو سره؟ کله چې څوک دغسې پوښتنې په ذهن کې را وگرځوي نو له ډېرو ابهاماتو سره مخامخېږي، خو دې ابهاماتو کې بيا هم سړی څه نا څه يوه اټکل ته گوته نيولای شي. په افغانستان کې د اوسنيو ابهاماتو په لړ کې د دنيا د ظاهري اسبابو دمنطق په مټ وبلای شو چې د

افغانستان د اوسني ستونزې د مشورې سر تر هر چا لومړی دامريکايانو په لاس کې دی او په کورنۍ کچه په کې زيات مطرح لوبغاړی همغه شمال ټلواله (نظارشورا گروپ) دی، خو کله چې سړی د امريکا او شمال ټلوالې دې نا متجانس پيوستون ته گوري، نو د سړي ذهن بيا د ابهام خوا ته مخه کوي او وايي چې: "دا وړی لکه چې شړی نه شي"، ځکه د روس او ايران د بنوونځي زده کوونکي څنگه امريکايي سندري او ترانې زمزمه کړي، خو په سياست کې دا هرڅه پېښېدې شي، سياست څه اخلاقي موضوع نه ده، مخ و څټ، رنگ او چوکاټ نه لري، پروني دښمنان نن دوستانېدلای شي او ننني دوستان سبا بيا د دښمنۍ ډگر ته وتلای شي.

سياست داسې شی دی چې کله کله په کې خلک په کعبه شريفه کې قسم خوړلو ته هم اړ کېږي، کله کله سړی ږيرې پرېښودلو څه چې اوږدولو او ځينې وخت يې خريلو ته هم اړ وزي. سړی چې همدغه حالات گوري نو په ذهن کې يې ابهام راتوکېږي. زموږ د هېواد پر سياسي ډگر اوس د همداسې يو سياسي ابهام سيوری خور دی. د حکومت ملکي او قانوني برخه اجرائيوي ځواک نه لري، ترڅنگ يې د جنګي ډلو واکمن استازي د هرڅه د ویتو کولو حق لري،

د نن او سبا لپاره کومه رڼه پالیسي او روڼ مهالوېش نه شته، ټول د بهرنيانو مرستو ته په طمع يو. په سياسي برخه کې مو خپل نوښت او خپله ځواکمني له لاسه ورکړي. ايډيالوژيو او ايډيالونو، د اوږده او زبېښونکي فقر او تنگسيا له امله خپل پخوانی کيف او خوند له لاسه ورکړی، اوس خلک په اسانۍ زړه نه بڼه کوي چې دا فاني نړۍ دې بې له هغې و دغې د هغې بلې تلپاتې دنيا لپاره له لاسه ورکړي، اوس د پانگې او گټې بازار گرم دی، غيرت، توره، د پلار نېکه مېرانه اوس عملي لغتونه نه دي، بلکې د ژبني قاموس برخه دي.

اوس خلک خپلو گټو پسې گرځي او گټې هم د هغه چا په لاس کې دي چې گټې يې زموږ د هېواد له ملي گټو سره مخالفې دي. گټې تر لاسه کول هم اسانه کار نه دی، پخوانيو متل کړی چې "گټې تر گټو لاندې دي"، نو اوس چې څوک گټې تر لاسه کوي، مجبور گټونه به اړوي او گټونه چې اړوي نو مجبور لاسونه به يې ور لاندې کېږي. ښکېلاک اوس افغان سياسي گروپونه او د هغو ډلَمشران په همدغسې يوې تنگسيا کې راگير کړي، گټه ورکوي، خو لاسونه يې تر (گټو) لاندې کوي. نو هغه کسان چې لاسونه او پښې يې تر گټو لاندې وي هغوی به څرنگه په هېواد کې ازاد ژوند او فکر وکړای شي او څنگه به ولس پرې راټول شي.

زموږ د ولس د چارو واگي اوس په کورنۍ کچه د همدغسې اشخاصو لاس ته ورغلي، ددوی په شتوالي کې ديو سالم او ملي نظام ټينگښت او پايښت نا شونی دی او له زانو د کټوري طمع کول دي. اساسي بهرني زبرخو اکونه هم همداسې کسان خوښوي چې ولس ته د خپلې راتلونکې، ليدلوري معلوم نه کړي او دوی له دې ابهام څخه خپله گټه پورته کړي.

اوس نو روښن فکره او ټولو ملتپالو افغانانو او په ټوليز ډول ټول افغان ولس ته په کار ده چې له دې ابهام څخه د خلاصون لپاره لومړی پر دې اوسني حکومت، بيا د ملگرو ملتونو پر سازمان، بيا د امريکا پر متحده ايالتونو او د افغانستان په کښاله کې پر نورو اخته هېوادونو هر اړخيز فشار راوړي چې د افغانستان په اړه يوه رڼه، شفافه او څرگنده ليکلې ستراتيژي له وخت او ځای سره سمه، زموږ ولس ته وړاندې کړي چې زموږ د ملت راتلونکی معلوم او تضمين شي او هر سړی د خپل کار په سر وېر پوه شي او که داسې ونه شي له اوږده ابهام سره ديو ملت د برخليک تړل يوه ستره تېروتنه او خطرناکه لوبه ده.

له ابهام او تورتم نه رڼا ته د وتو په هيله

په درنښت

دهيلي اداره

پر دولتي خپرونو

تنظيمي انحصار څنگه له منځه تللی شي؟

د طالبانو د نظام تر ړنگېدو وروسته د افغاني ټولني په بېلابېلو برخو کې ډول ډول بدلونونه رامنځته شول، چې ځينې يې مثبت دي او په ځينو برخو کې خبره تر پخوا هم خرابه شوې ده. د مطبوعاتو او خپرونو ازادې او په دې برخه کې زيات پرمختګ هغه مثبت کام دي، چې په تېر يو نيم کال کې پورته شوي دي.

اوس د ټول هېواد په کچه تر (۲۲۰) عنوانو زياتې مهالنۍ خپرونې خپرېږي، چې د څومره والي او څرنگوالي له پلوه يې د هېواد په ټول مطبوعاتي تاريخ کې ساری نه ليدل کېږي. د ازادو چاپي خپرونو ترڅنګ بله د ياد وړ خبره داده، چې ازادو ټلويزيونونو او ازادو راډيوګانو ته هم د فعاليت اجازه شته، تر اوسه پورې ځينو افغانانو د ازادو راډيوګانو او ازادو ټلويزيونونو د جوړولو لپاره غوښتنليکونه ورکړي، ځينو خو لا اجازې هم ترلاسه کړي، خو تر اوسه لا کومې دا ډول خپرونې پر عملي فعاليت لاس نه دي پورې کړي. البته يو شمېر نورې داسې راډيويي خپرونې شته چې هغه يامستقيماً د نړيوالو له خوا او يا د هغوی په مرسته له افغانستان څخه خپرېږي او يا

هم د راډيو افغانستان د (FM) او نورو څپو له لارې خپرونې کوي. په ټلويزيوني برخه کې هم دالمان ټلويزيون د بهرنيو خپرونو څانگه خپل لنډ بهرني خبرونه په پښتو او دري ژبو له کابل ټلويزيون څخه خپروي.

دا ټول پرمختگونه ددې څرگندوی دي چې د هېواد د ډله ییزه خپرونو په برخه کې تر یوه حده مثبت پرمختگ رامنځته شوی دی. خو دا پرمختگ او ازادي دومره هم نه ده، لکه څنګه چې د افغانستان اوسنۍ اداره او نړيواله ټولنه یې تبلیغوي، دا خبره درسته ده چې د افغانستان د خپرونو شمېر زیات شوی او تر یوه حده یې کیفیت هم ښه شوی، خو تر اوسه لا ادعا او واقعیت پوره پوره سمون نه لري. اوس تر بل هر وخت څخه زیات دیوه تنظیم، د یوې ډلې، یوه قوم او یوې سیمې خلک د هېواد پر اساسي خپرونو واکمن دي او دا هڅه هم کوي، چې خپل انحصار ته دوام ورکړي او ددوی تر انحصار بهر خپرونې هم تر ګواښ لاندې راولي، په حقیقت کې اوس اکثره خپرونې داسې ازادې دي چې له اساسي واکمن ګروپ پرته نورې هرې ډلې او تنظیم ته د انتقاد ګوته ونیسي، خو یوازې پر اساسي واکمنې ډلې به انتقاد نه کوي. دلته به د دولتي او نادولتي خپرونو پر څرنگوالي لنډه رڼا

واچوو:

الف- دولتي خپروني: په دولتي خپرونو کې دوه ډول خپروني دي:

لومړۍ:- هغه خپروني چې په مطلق ډول د نظار شورا په انحصار کې دي. دا ډول خپروني د دولت له پانگې او بيت المال څخه تمويلېږي، خو د فکر او نظر له پلوه يوازې د يوه ځانگړي گروپ (نظار شورا) د گټو او نظر څرگندونه کوي، هر څوک چې د نظار شورا مخالفين دي؛ طالبان دي، که روښنفران يا د نورو ډول ډول سياسي افکارو خلک، د همدې دولتي انحصار شويو خپرونو له لارې په بېلابېلو نومونو تورنېږي او بد رد ورته ويل کېږي، ددې خپرونو غوره بېلگه خپله کابل راډيو ټلويزيون دی، چې هېڅوک داسې فکر نه کوي، چې دا د افغانستان راډيو ټلويزيون دی، که د نظار شورا يا د پنجشېر ولسوالۍ د څو تنو اوسېدونکو د راډيو ټلويزيون له (۱۹) رياستونو رئيسانو له جملې څخه (۱۷) رئيسان په تاجک قوم پورې اړه لري، دا په کابل کې د مطبوعاتي او قومي انحصار او ځانگړې قوم پالنې هغه بېلگه ده، چې تر اوسه به په جنوبي افريقا کې لا څه، بلکې په ټوله نړۍ او په تېره بيا په داسې يو هېواد کې چې د اکثريت

ترختگ بېلابېل قومي اقليتونه په کې اوسي، چا نه وي ليدلې.

عام ولس خوڅه کړې چې خپله د منځمهالې ادارې ديموکرات مشران هم د راډيو ټلويزيون له افراطي حالت نه تر پوزې راغلي او د اطلاعاتو او کلتور وزارت په چوکاټ کې يې د هغو د کنټرول لپاره يو ځانگړی کميسيون هم جوړ کړی، خو دې کميسيون هم د خپلې بې کفايتۍ او د راډيو ټلويزيون د چارواکو د ډېرې زياتې سپين سترگۍ له وجې څه تر سره نه کړای شول.

دويم - هغه دولتي خپرونې دي چې د کابل په اوسنۍ اداره کې ډېرې زياتې د جنگسالارانو په خدمت کې نه دي، لکه انيس، هېواد، ملي ارمان او ځينې نورې. خو دا خپرونې هم داسې نه دي چې په بنکاره يا ضمني ډول دې د کابل پر اوسنۍ ادارې د ځينو اساسي واکمنو جنگسالارانو مخالفت وکړي، يوازې دومره کوي چې په ډېر بنکاره او برېښ ډول د جنگسالارانو ستاينه نه کوي او د هغوی ډېرې سپارښتنې نه مني. په مجموعي ډول دولتي خپرونې تر زياته بريده د نظار شورا په خدمت کې دي.

ب - ازادې خپرونې: په ازادو خپرونو کې بيا هم څو

ډوله خپروني دي.

لومړۍ: - هغه ډول خپروني چې په ښکاره ديو ځانگړي تنظيم له خوا خپرېږي او د هماغه تنظيم د گټو او نظر ښکارندوی دي، لکه پیام مجاهد او جمعیت تنظیم، وحدت حزب او ځينو نورو تنظيمونو پورې نورې اړوندې خپروني. دا خپروني د مشخصو ډلو له خوا تمویلېږي او دهنو د افکارو ځلونه کوي، دا خپروني حق لري دخپلو ځانگړو تنظيمي لېوالتياو لپاره کار وکړي، خو ددې حق نه لري، چې د هېواد د ملي گټو، د خاورې د بشپړتيا او اسلامي ارزښتونو خلاف خپروني وکړي، خو په دې تنظيمي خپرونو کې داسې خپروني هم شته، چې ان د هېواد د ملي گټو، ملي وحدت او د خاورې د بشپړتيا پرضد ليکنې هم خپروي، غوره بېلگه يې خپله د ((پیام مجاهد)) جریده ده.

دویم: - هغه ډول خپروني دي چې د بېلابېلو تنظيمي او په دولت کې د شاملو اشخاصو له خوا چاپېږي او د ازادو خپرونو تمثيل کوي، ددې ډول خپرونو مالي لگښت د يو شمېر خپريه ټولنو او نړيوالو سازمانونو له خوا په دې نيت ورکول کېږي، چې افغانستان کې ازاد مطبوعات تقويه شي، ددې خپرونو چلوونکي له همدغه نيت نه په ناوړه گټې اخیستنې سره خپل

مالي لگښت له همدغو سرچينو څخه ترلاسه کوي، خو خپرنيز کار يې يوازې د يوې مشخصې ډلې، قوم، سيمې او ژبې لپاره وي. دوی ازادي دې ته وايي چې يوازې د هغه تنظيم چې دوی ور پورې اړه لري د هغو له افرادو څخه پرښتې جوړې کړي، د بېلگې په توگه به کابل اوونيزه ياده کړو، چې دنظار شورا د يو اساسي غړي له خوا خپرېږي.

ددې جريدې لگښت په کابل کې د (اينې) په نامه ديوي ادارې له خوا ورکول کېږي، دا اداره ځان (افغان کلتوري او مطبوعاتي مرکز) گڼي او غواړي په افغانستان کې ازادو مطبوعاتو ته وده ورکړي، ويل کېږي چې ائينه د ملگرو ملتو ديونيسکو په سازمان پورې تړلې يوه اداره ده، چې په کابل کې پرې يو شمېر فرانسوي اتباع اساساً واکمن دي.

دا اداره د کابل اونيزې، زنبېل غم، ملالی او يو شمېر نورو خپرونو لگښت ورکوي. خو اوس راځو دې ته چې ايا کابل اوونيزه، رښتيا هم يوه ازاده جريده ده که نه؟ که دا جريده رښتيا هم يوه ازاده جريده وي، نو ايا تر اوسه يې د کابل د وړانوونکو له جملې څخه د يوه تن اساسي وړانوونکي او د سالنگ د تونل د الوزونکي پر ضد کوم مطلب خپور کړی او يا خپور به يې کړي؟ د نړيوالو مطبوعاتو د رپوټونو له مخې د

سالنگ پر بیارغونه نږدې پنځه ملیونه امریکایي ډالره لگښت راځي، ایا کابل اونیزه او یا هم په کابل کې نورې دولتي او ازادې خپرونې به دا ولیکي چې دا تونل چا الوزولای دی؟

دې کې هېڅ شک نه شته چې کابل اونیزې به ډېر داسې مطالب خپاره کړي وي، چې د نورو تنظیمونو خلاف وي او په دې کې به یې د ولس د هیلو یو څه څرگندونه هم کړې وي، خو ایا تر اوسه په کې داسې مطلب هم چاپ شوی چې هغه دې د نظار شورا او یا هم د جمعیت تنظیم پر ضد وي؟

نو که چېرې داسې نه وي، نو بیا خو دا جریده یوازې د نظار شورا د ګټو ساتندویه او څرګندویه خپرونه ده، نو ازاده ورته څنګه ویلای شو؟ د ازادو خپرونو تر ټولو مهم اصل ناپیلتوب دی، هره خپرونه کې چې دا اصل مراعت شوی نه وي، ازاده ورته نه شو ویلای، نو هغه خپرونې چې ازادې نه وي، ولې بیا پر ځان د ازادو او ناپیلو خپرونو نوم ږدي او ولې ورته د ائینې په شان یوه اداره چې د ازادو خپرونو د ملاتړ ادعا کوي، داسې تنظیمي او تنظیمي ډوله خپرونو ته مالي لګښت ورکوي او ولې پرې د ازادو خپرونو رنګه پیکه کوي؟ دا ډول خپرونې په کابل کې نورې هم شته چې دلته یې له شنلو تېرېږو.

درېم: - د په کابل او ولايتونو کې يو شمېر داسې ازادې خپروني هم شته چې تر ډېره حده يې د بې طرفۍ اصل ساتلای، ژبني او سيمه ييز توازن او تناسب ته يې پاملرنه کړې او تر يوه حده يې د سالم انتقاد روحيه پياوړې کړې. په کابل کې يې نسبتاً نښې بېلگې د «کلید» اونيزه او د «ارادې» ورځپاڼه دي، په ولايتونو کې هم دا ډول بېلگې شته، خو دا خپروني هم تر اوسه پورې په دې دريځ کې نه دي، چې پر کابل او د هېواد پر نورو سيمو د واکمنو اساسي جنګسالارانو پر وړاندې يوه مطبوعاتي جبهه پرانيزي او يا دې هم د اپوزيش شکل غوره کړي، دوی يوازې دومره کړي چې د جنګسالارانو د ستاينې په باب هېڅ مطلب نه خپروني او کله کله هم يو نيم مالکين انتقاد ته په خپلو پاڼو کې ځای ورکوي. په هر حال په مجموعي ډول د ازادو خپرونو حالت هرڅنګه چې وي، تر دولتي هغو ډېر ښه دی. خو اوس راځو دې ته چې پر دولتي خپرونو تنظيمي انحصار څنګه له منځه تلای شي؟

اصلي خبره داده چې ددولتي خپرونو په تېره بيا د راډيو او ټلويزيون له دې يورنګي حالت او انحصار نه، نه يوازې عام ولس، بلکې خپله يو زيات شمېر ديموکرات دولتي چارواکي

هم تر پوزې راغلي او ټول غواړي چې يو مثبت بدلون په کې راشي. زموږ په نظر په دولتي خپرونو په تېره بيا راډيو ټلويزيون کې مثبت بدلون په دې ډول راتلاى شي: لکه څنگه چې دولت د دولتي تصديو د شخصي کولو لپاره يو ځانگړى کميسيون جوړ کړى او بناغلي خالق فضل ددې کميسيون په داسې حال کې دى، داسې دې د کابل راډيو ټلويزيون او ځينو نورو خپرونو د شخصي کولو لپاره هم يو ځانگړى کميسيون جوړ کړي، اوس خو د مطبوعاتو د قانون له مخې خلک شخصي ټلويزيونونه او راډيوگانې هم فعالولای شي. نو د کابل راډيو ټلويزيون د شخصي کولو لپاره دې هم د ازادې داوطلبۍ له لارې اخيستونکي پيدا کړي، ددې گټه به دا وي چې د دولت اکثره مسئولين به له يو ډېر دروند مالي او ستر رواني بار او فشار څخه خلاص شي، يانې دا چې که کابل ټلويزيون او راډيو د هغو داوطلبانو ته ورکړل شي، دولت به د هغو تر (۱۲۰۰) زياتو مامورينو د معاشونو او نورو لگښتونو له غمه بې غمه شي، چې همدا اوس يې ورکوي. اصلي خبره دا ده چې راډيو ټلويزيون خو په واقعيت کې اوس هم شخصي دى؛ يانې دا چې ديوې شخصي (ډلې نظار شورا) په لاس کې دى او ځينې خلک لا ورته ان پنجشېر ټلويزيون هم وايي،

ټول تبلیغات او نشرات یې د همدې ګروپ لپاره دي، د جمهور رئیس کرزي صیب په باب په کې دومره څه نه وي چې د "شپږ پنځشپږ"، "امر صاحب"، "سخن سالار"، "سردار جهاد"، "سردار شهدا"، "سیمرغ هندوکش"، "فاتح جنګ سرد"، "سپه سالار مقاومت" په باب په کې خپرونې کېږي، نو چې خپرونې یې د یو شخصي ګروپ او د هغه د قومندان لپاره وي، ښه داده چې لګښت یې هم د همدې ګروپ پر غاړه شي.

دولت که چېرې همدا ټلويزيون او راډيو په يوه مناسب قیمت وپلوري، په همدې پيسو کولای شي ازاد او ملي ټلويزيون او راډيو فعال کړي، چې د ټولو خلکو د هیلو ښکارندويي وکړي.

د ولسمشر ښاغلي کرزي د حکومت دیموکراتو اشخاصو ته د راډيو ټلويزيون د اصلاح بله لاره داده چې دوو میاشتو پورې دې کابل راډيو ټلويزيون ټول نشرات او په موقت ډول د مامورینو معاشونه بند کړي، که چېرې بیا هم اصلاحات رانغلل د راډيو ټلويزيون ناپیلو مامورینو ته دې بل ځای کار پیدا کړي او تنظیمي مامورین دې خپل تنظیم ته پرېږدي او د راډيو په تېره بیا د ټلويزيون خپرونې دې تر هغه پورې

ودروي، چې د اصلاحاتو شرايط برابر شي، ځکه تر زهرجنو، تنظيمي، سمتي او کرکجنو خپرونو او تر هغو خپرونو چې له هغو څخه د ملي نفاق او کرکې بوی راځي، (نه خپرونې) بڼې دي، غبرگون خو نه را ولاړوي. اوس د کابل ټلويزيون پر ځای اکثره خلک د نورو هېوادونو ټلويزيونونه گوري، علت يې همدا دی چې په کابل ټلويزيون کې داسې څه نه شته چې د خلکو ذوق خړوب کړي، نو پر هغو ټلويزيوني خپرونو چې تر گټې يې زیان زیات دی، ولې بې ځایه لگښت وشي؟ هغه هم د بیت المال لگښت.

په درناوي

په هېواد کې د مطبوعاتو د رښتینې ازادۍ په هیله

د هیلې اداره

په افغانستان کې بهرني ځواکونه کټي او زيانونه

له اخلاقي، ملي، دوديز او عقیده يي پلوه دا خبره سپری ته ډېره گرانه پرېوزي، چې په خپل هېواد کې بهرني ځواکونه وزغمي، هغه هم داسې بهرني ځواکونه چې د يوه قوي پوځي فشار او يرغل په نتيجه کې هېواد ته داخل شوي وي، خو په اوسنۍ نړۍ کې په تېره بيا د نړۍ له يو قطبه کېدو راهيسې پخواني ارزښتونه او ايډيالونه يو څه بدل شوي او نور هم د بدلېدو په حال کې دي.

اوس د منطق ځای زور او د اخلاقو او ايډيالونو ځای اقتصاد يا پيسو نيولای، د عصري ټکنالوژۍ سيلاب د غيرتونو او کلتورونو ډېر ټينگ د پوالونه نړولي، نو ځکه خو چې مشر لالاد امريکا متحده ايالات، هره خبره کوي هغه په نړۍ کې د کاني کرښه ده او څوک يې د بدلانه حق او جرئت نه لري، د نړۍ په هر ځای هره سيمه او هر هېواد کې يې چې هر سياسي شخص، هر گوند او هر حکومت ته طبعه خرابه شي نو لومړی ورته پلمې جوړې کړي او بيا يې د له منځه وړلو لپاره د زور اسونه زين کړي.

کومه داسې خبره یا پېښه چې هغې ته د منطق غاښ نه جوړېږي، هغه بیا ملگرو ملتونو او یا هم نورو هېوادونو ته حواله کړي، چې د دوی له خوښې سره سم یې حل کړي، لنډه دا چې زور او اقتصاد زموږ د اوسني عصر کلتور او منطق دی، هغو ټولنو، هېوادونو او ډلو چې له دې کلتور سره ځان عیار کړی، له غیرت او سرلورې پرته د ژوند له خوږلنیو برخمن شوي، خو هغه څوک چې د دې کلتور پرمخالف لوري روان دي له ستونزو سره مخامخېږي.

زموږ هېواد او زموږ ولس په همدغسې یوې دوه لارې کې ولاړ دی، یا به د زور منطق ته غاړه ږدي او یا به هم مخالفت کوي، د مخالفت مانا یوه نا انډوله جگړه ده چې د نړۍ د ټولو زورورو مجموعې پر وړاندې به د یوه جگړه ځپلي، بې کسه او بې وسه ولس له خوا تر سره کېږي او نتیجه به یې هم زموږ د هېواد لا ویجاړي او د ولس بربادي وي. د همدې بهرنیو ځواکونو پر وړاندې د بري د یو فیصده اټکل په حالت کې به هم زموږ ولس دومره ځپل شوی وي چې د هر گاونډي لاسوهنې ته به پراخه زمینه برابره شوې وي، د هېواد دفاعي ځواک به کمزوری شوی وي او د هېڅ گاونډي د یرغل د پر شا تمبولو وس به پاتې نه وي. په دې حالت کې به د افغانستان گاونډي دومره زړور شي چې

په بنسکاره ډول به افغانستان کې مداخله کوي، ان د خاورې د نیولو تر حده، هغه وخت کې د گاونډیو هېوادونو سترگې نه له نړیوالو زبرځواکونو سوځي او نه هم له ملگرو ملتونو، ځکه چې د قدرت او سیاست دا دواړه سرچینې به په افغانستان کې ماتې شوې وي، افغانستان به بیا په سیاسي انزوا کې وي او دا کار به گاونډیو هېوادونو ته ښه فرصت په لاس ورکړي، چې خپل ناوړه هدفونه تر لاسه کړي، په ټوله نړۍ کې به داسې کوم هېواد او داسې کوم ځواک نه وي چې هغوی د افغانانو غم وخورې او مرستې ته یې راودانگي، نو په دې ډول به یو ځپل شوی هېواد د گاونډیو خوښې او ترحم (!) ته پاتې شي او ټول هېواد به له کورنیو جگړو او نا خوالو سره مخ شي.

نو په دواړو حالتونو کې زموږ ولس زیان زغمي، نو د لومړي حالت زیان تر دویم هغه لږ دی، په لومړي حالت کې د هېواد د خاورې بشپړتیا تضمینېږي، د گاونډیو هېوادونو لاسوهنې کمېږي، یوازې د بهرنیو زبرځواکونو د سیاسي تگلارو سیوری دلته غورېږي، په دویم حالت کې (له سیاسي او پوځي یرغل سره د مخالفت حالت کې) تر یوه اوږده ستومانوونکي مقاومت وروسته که کومه ثمره هم تر لاسه شي نو دا ثمره به هم د گاونډیو هېوادونو لاس ته ورځي.

په داسې حالاتو کې نوزموږ ولس د (بدو) او (بدترو) تر منځ په
يوه حالت کې واقع دی، که هر څومره هڅه وکړي یو نه یوه سره
به مخامخېږي، خو بڼه لاره دا ده چې اوس موږ د (بدترو) پر
ځای (بد) انتخاب کړو، کله مو چې د بدن غړي کوشپږ او ټکور
شول بیا به له بد حالت نه د (بڼه) حالت پر لور گامونه اخلو.

د همداسې یو بڼه حالت په هیله

د هیلي اداره

تر چټي وټي مطبوعات

زموږ په ټولنه کې افراط او تفريط د ټولنيز او سياسي ژوندانه يو دود گرځېدلای، په هره برخه کې کله دومره افراط کوو چې تصور نه کېږي او کله بيا پوره کار کې د تفريط دومره درجې ته راتپت شو، چې دا هم د چا په خيال کې نه گرځي، په دې تېرو شل پنځه ويشتو کلونو کې خو دې افراط او تفريط سره بڼه غېږه نيولې، کله به يې يو څملوه او کله بل، بڼه د مزې سره لوت په لوت واوښتل خو بيا هم حالات منځني حد ته نه دي را رسېدلي.

په سياسي ډگر کې يو وخت داسې و چې نه يوازې نا مذهبه، بلکې مذهب ضد لاره خپله شوه، د چا چې به سپينې جامې پر تن وې، خولۍ او لونگۍ به يې پر سر وه او ږېره به يې پر مخ، نو په زوره به يې ځان د توپ خولې ته تړلې و، آن پر افغاني سکانو هم د اخوانيت ټاپه لگېدله او «د اسلام په جامه د انگرېز د جاسوسانو په نامه» په زرگونو بې گناه افغانان تر خاورو لاندې، په زرگونو لادرکه او په زرگونو نور د زندانونو د تورو پنجره شاته را حصار شول. کله چې د مذهب او دين پتنگانو ته وار راورسېد، نو بيا خو هر سرلوحې، تحصيل کړی او ان دريشي کړی شخص د تکفير په تور تورن شو، د دين پتنگان په خپل چلند کې تر دې حده پورته شول چې ان کابل مېشتي مليان او قاريان يې هم خلکيان وبلل.

په دې نړۍ دوو کلونو کې دوه درې موضوعگانې (د بشر حقوق، د بنځو حقوق او دیموکراسي) داسې دي چې دومره زیاتې په خولو کې اړول کېږي را اړول کېږي چې نور یې نو خوند بېخي پیکه شوی، د بشر د حقوق پلویان وایي د عقېدې او فکر بیان د انسان طبیعي حق دی او دا هېڅ حدود نه لري، په اساسي قانون کې باید د بشر حقوقو دا اصل ګټ مت ځای شي، خو په ناکلی برید کې د بشر د حقوقو د ازادۍ او نورو چارو اسلامپال مخالفین بیا وایي: «انسان نه دی ازاد مګر په چوکاټ د شریعت د اسلام کې» د دوی نظر دادی چې باید په اساسي قانون کې دا خبره قید شي چې «په افغانستان کې هېڅ هغه قانون چې د اسلام مخالف او مغایر وي نه شي وضع کېدی».

دوی نه یوازې د اسلام د (مخالف) قانون مخالف دی، بلکې د (مغایر) هم مخالف دي او د انسان ازادې یوازې د اسلامي لارښوونو او ارزښتونو په حدودو کې مجاز ګڼي او بس.

د دیموکراسۍ پلویان هم داسې یو افراط ته رسېدلي چې هره ګډوډۍ، هر بې سروبوله کار، تر مذهبي، کلتوري ارزښتونو پښه اړول، ورته دیموکراسي ښکاري. خو مخالفین یې بیا خپله دیموکراسي سور کفر ګڼي او آن له لفظ سره یې مخالفت کوي. د بنځو د حقوقو پلویان او پلویانې بیا له نارینه و سره په تول پوره او برابره ازادې غواړي او په دې برخه کې هېڅ پوله او برید نه پیژني، ځینې یې لاڅو ګامه نور هم وړاندې ځي او په تېره زمانه کې د بنځو د ځپل شویو حقوقو د اعادې او جبران خبرې کوي. په کابل کې د بنځو د حقوقو په باب په یو جوړ شوي سیمینار کې د بنځو د حقوقو په باب، د نارینه وو له خوا پر

شوي غوره مالي او سپېروني سرېره، يوې بنځې وويل: «موږ نه يوازي په اوسني وخت کې د بنځو او نارينه و د حقوقو پر تساوي ټينگار کوو، بلکې موږ په تېره زمانه کې د بنځو پر حقوقو د شويو تېريو د جبران غوښتونکي هم يو، اصلي تساوي هغه وخت رامنځته کېدلای شي چې د حقوقو د تلافۍ او جبران مسله سپينه شي...» ددې مېرمنې په وينا: «څوارلس سوه کاله کېرې چې د نارينه و له خوا بنځه په اشپزخانه (پخلنځي) وردننه شوې ده، بنځه هلته اسيره ده او نارينه بهر دی، نو اوس بايد څوارلس سوه کاله نارينه په اشپزخانه ورداخل شي او بنځې بهر يوه پښه پر بله واړوي نو زموږ به هله زړه يخ شي او هله به د حقوقو د حقيقي تساوي خبره رامنځته شي...»

خو په همدې ټولنه کې په همدې ښار او اطراف کې د بنځو د حقوقو مخالفين لاهم د خپلې لاسبرۍ د منطق پر اس سپاره دي، اوس هم بنځې د کور او گور موجود گڼي او بس، يونيم لا د دنيا له وېرې دا خبره کوي چې موږ د بنځو آزادي منو خو «په شريعت د اسلام کې» او «هغه آزادي چې مخالفه د اسلام او يا احکام د شريعت وي هغه د منلو وړ نه ده...»

د افراط او تفريط په دې تاوده بهير کې بله مهمه مسله د مطبوعاتو ده، مطبوعاتو هم هغه لاز خپله کړې چې په دې نورو برخو کې د ټولني د کلتور يوه برخه گرځېدلې ده، د طالبانو د نظام تر ړنگېدو وروسته يو دم د مطبوعاتو او مطبوعاتيانو بازار تود شو، داسې لکه له گرمې کټوې څخه چې برغولې پورته کړې، هرې خواته يې بخار خور شو، يوازي په لومړيو څو مياشتو کې په لسگونو اخبارونه، جريدې، او مجلې چاپ

شول، راډيو ټلويزيون فعال شو او خبري اژانسونو پر فعاليت پيل وکړ.

په لومړيو ورځو کې خوښه او اسانه کار دا و چې د مطبوعاتو تېره توره ټوله د طالبانو او د هغو د نظام غندلو ته متوجه وه، هر چا به د خپل قلم او ليکنې څوکه طالبانو ته اړم کړې وه، گرمه موضوع طالب او همدا طالب نظام و، دې وخت کې په کابل کې هېڅ خپرونې د دې جرئت ونه کړ چې د پخوانيو جنگسالارانو د بيا واکمنۍ، بيا درغلي او بيا ورانۍ په باب د چا غږ او نظر منعکس کړي، د طالب د غيبت پاڼه هم ورځ پر ورځ سپېدله، زړېدله او سولېدله، نور نو مطبوعاتو ته موضوع پاتې نه وه، د مطبوعاتو شمېر هم ورځ پر ورځ زياتېده آن تر دې چې د ټول هېواد په کچه د ټولو خپرونو شمېر تر (۲۵۰) عنوانو هم ورواوښت، يو شمېر راډيوگانې هم فعالې شوې او نړيوالو راډيوگانو هم د افغانستان لپاره وخت څو برابره زيات کړ، دا وخت نو اکثره مطبوعات د موضوع د فقر او د موضوع له نشتوالي سره مخامخ شول، ديموکراسي، د ښځو او بشر حقوق داسې عامې موضوعگانې وې، چې ليکنې پرې کېدې شوې، که څه هم اکثره تکراري وې، خو خورا ډېر مطالب يې ورکول، په ديموکراسۍ او پراخ نظري کې خو خبره دې حد ته ورسېده چې آن پر اسلام هم بريد وشو، يوه جریده او د هغې چلوونکي پرې کاذب شهرت ته ورسېدل، دښځو حقوقو باندې هم ښه زيات شخوند ووهل شو او د بشر حقوق هم همدارنگه، ان تر دې حده چې د ښځو د حقوقو اود بشر د حقوقو پخواني سرسخته مخالفينو هم دا ځل د هغوی د حقوقو د ملاتړو او

مدعیانو رول تر سره کاوه.

کله چې دا ټولې موضوعگانې وارول شوې او هېڅ خپرونې ته په کې نوره د مثبت او منفي شهرت زمينه برابره نه شوه، نو بیا د ملي ارزښتونو، ملي شخصیتونو، ملي نومونو او اصطلاحاتو پر ځای ایرانی نومونه وکارېدل، پر هرې هغې کلمې پسې یې اور لرونې را واخیستل چې د ټولو افغانانو په څولو او ذهنونو خواږه لگېدل، له پوهنتون، پوهنځي، ښاروالۍ نه نیولې، بیا تر سترې محکمې پورې د ټولو افغاني نومونو لپاره ایرانی ځای ناستي را وکارېدل، د افغانستان پر ملي ترمینالوژۍ دا یرغل د ایران پلوه ډلو له خوا د هغوی په خپرېدونکو خپرونو کې تر سره شو.

ځینې خپرونو خو خپل صحافت هم د ایرانی خپرونو په شان رنگ کړ، لنډه دا چې دې ډول خپرونو او د هغو چلوونکو په «صادقانه ډول» د دوی د خپلو حامیانو لپاره په اصطلاح «خودکش بیگانه پرور» رول تر سره کړ.

د ملي ترمینالوژۍ د ادالته بدلانه تر څنګ یې د ملت احساس او زړه ته هم ګوتې وروړې، د «افغانستان» او «افغان» نوم د بدلانه لپاره یې هڅې پیل کړې، په خپلو خپرونو کې یې د ایران د راډیويي خپرونو په شان د «افغان» پر ځای د «افغانستانی» اصطلاح وکاروله او نورې په لسګونو داسې کلمې او جملې یې استعمال کړې چې په مطلق ډول د هېواد او ملت د ملي ګټو پر ضد وې، په دې ډول یو شمېر خپرونې تر دې بریده تر چټې ووتې چې نه یوازې د قلم عفت او د بیان حدود یې تر پښو لاندې کړل، بلکې د هېواد ملي ګټې یې هم زیانمنې کړې.

دې کې هېڅ شک نه شته چې د بيان او قلم ازادي د انسان حق دی، خو دا حق تر هغه وخته محفوظ دی چې د نورو ازادي متضرره نه کړي، اوس په هېواد کې د مطبوعاتو قانون نافذ دی او د مطبوعاتو په قانون کې هېڅ داسې خپروني ته اجازه نه شته چې د هېواد او د خلکو د لوړو گټو پر ضد خپروني وکړي، دا خپروني دولتي وي او که نادولتي، د هرې ډلې او ارگان له خوا چې خپرېږي، بايد د هېواد لوړې گټې په پام کې ونيسي. د هېواد له چارواکو او نورو اړوندو ارگانونو څخه چې دا قانون يې نافذ کړی دی، هم په درناوي هيله کېږي لکه څنگه چې يې د مطبوعاتو قانون نافذ کړی بايد عملي يې هم کړي، که چېرې د ناقانونيت په حالت کې مطبوعات هره خطا وکړي، نو د قانون نشتوالی به ورته يوه پلمه او مجوز شي، خو که د قانون په شتوالي کې بيا هم سهوه، خطا او هېواد ضد عمل تر سره کېږي، نو مسوليت به يې د چا پر غاړه وي؟ زموږ په نظر د مطبوعاتو قانون بايد مطبوعاتي انارشي، مطبوعاتي زهر او مطبوعاتي تېری ټول کنټرول، رفع او دفع کړي، که نه نو تر «زهرجنو مطبوعاتو» «نه» مطبوعات ډېر بڼه دي.

په هېواد کې د سپېڅلو مطبوعاتو د رښتيني ازادۍ په هيله

دهيلي اداره

افغاني سفارتونه د تنظيمواکي مورچلونه

له هغې ورځې چې په افغانستان کې تنظيمې اړیکې د واک و ځواک، څوکۍ او مقام معیارونه گڼل شوي، بیا نو دې هېواد بڼه ورځ نه ده لیدلې، هر سیاسي گوند چې واک ته رسېدلای نو که ټول نه وي اکثره مامورین یې خو له سره عوض کړي او پر ځای یې د خپلې فکري لیکې پلویان مقرر کړي دي، د دا ډول تقرر لړۍ د سردار محمد داوود خان له وخته پیل شوه، داوود خان د خپلې واکمنې پر مهال د تاسیس شوي گوند «ملي غورځنگ» یو شمېر غړو ته دولتي پوستونه ورکړل، خو دا پوستونه یوازې د گوندي معیارونو له مخې نه، بلکې د اشخاصو خپله مسلکي پوهه او تخصص هم په کې مطرح و، په ټولیز ډول دامهال لږه فیصدي کسان د تنظيمي اړیکو له مخې لوړو پوستونو ته رسېدلي وو.

په زیاته کچه د تنظيمي معیارونو له مخې پر لوړو پوستونو د اشخاصو تقرر، د خلکیانو له واکمنۍ سره سم پیل شو، د گوند رهبر او هر غړي ته د گوند د سابقې، پورې او قرابت له مخې په

ترتيب سره لورې چوکۍ ځانگړې شوې، د خلکيانو د کابينې په سلو کې يوازې «پنځه سلنه» وزيران د لور و زده کړو خاوندانو وو، نورو ټولو يوازې گوندي پوهه او گروهه لرله، په خلکي پړاو کې نه يوازې له لور و څو کيو گوندي دايره راتاوه شوه، بلکې تر ډېرې ټيټې پورې پورې هم دا لړۍ ورسېدلې، د ټيټو پوستونو امران هم د پوره واک او ځواک خاوندان ځکه وو، چې گوندي مشر ويلي وو: «زما د گوند هر غړی په هر ځای کې چې وي هغومره صلاحيت او واک لري لکه زه». د دې خبرې عملي مانا دا وه چې د گوند هر غړی په خپله سيمه او ساحه کې د جمهور ريس په اندازه واک او صلاحيت لري او يا هم د جمهور ريس ټولې غوښتنې عملي کولای شي.

په خلکي پړاو کې نه يوازې په کورنۍ کچه، پر دولتي څو کيو د گوندي غړو د واک منگولې ټينگې وې، بلکې په نړيواله کچه د نړۍ په بېلابېلو هېوادونو کې د افغانستان سياسي نماينده گيو او سفارتونو کې هم همدا حال و او هغه څوک به د سفير او يا کوم بل مهم کار کوونکي په توگه مقررېده چې يا به گوندي و او يا به هم د گوند سرسخت پلوی و، د شوروي يرغل په کلونو کې هم گوندي اړيکي او شوروي پالنه د تقرر غټ معيارونه وو، په ځانگړي ډول په بهر کې د افغانستان په

سیاسی نمایندہ گیو کی .

د ثور د (۷) مې په سور او بنستون پسې چې کله د ثور (۸) مې شین او بنستون رامنځته شو، نو نه یوازې تېره ترخه تجربه تکرار شوه، بلکې دوی لاپه کې خو گامه نور هم پر مخوړاندې لازل، د ثور (۸) مې ته په حقیقت کې د ثور (۷) مه ځکه ویلای شو، چې مختلفې جهادي لښکرې د ثور پر (۲) مه نېټه کابل ښار ته ورداخل شوي او د یو شمېر جهادي ډلو الحادي موټلفین لاتر دوی د مخه په کابل کې ځای پر ځای وو، د ثور (۲) مې نېټې تر ماسپښین مهاله د کابل ښار ټولې سیمې د دوی لاس ته ورغلې وې، یوه ورځ وروسته (د ثور پر ۷ مه) باید پخوانی دولت رسماً ړنگ او د مجاهدینو نوی حکومت جوړ شوی وای، څرنگه چې دا ورځ په افغانستان کې د ټولو جهادي ډلو د مخالفینو (خلکیانو او پرچمیانو) د بري ورځ وه او د ثور د (۷) مې انقلاب په نامه یادېده، نو داسې تصادف پېښ شو چې دا ورځ د دوی د بري ورځ هم شوه، دا بیا ډېره سخته وه، چې دوی اینده کې په خپلو تبلیغاتو کې د ثور (۷) مه په بدو الفاظو یاده کړي، ځکه افاده یې سختېدله، د ثور کومه اوومه؟ الحادي که جهادي؟ نو ځکه دوی د واک رسمي انتقال د ثور (۸) مې ته منتقل کړ. په دې پړاو کې سره له دې چې د هېواد په گوټ گوټ په تېره بیا په

کابل کې جگړه روانه وه او د دولت اکثره ارگانونه فلج وو، خو په افغاني سفارتونو کې د تنظيمي روابطو له مخې تقرر بڼه په زغرده روان و، د تقرر اصلي کيلي د جمیعت تنظيم او په تېره بیا د نظار شورا په لاس کې وه، په دې پړاو کې اکثره افغاني سفارتونو او قونسلاگریو کې هغه اشخاص مقرر شول چې د جمیعت تنظيم غړي وو او یا هم دې تنظيم ته وفادار وو.

په لومړي پړاو کې د جمیعت تنظيم خو نورو موثلفو تنظيمونو ته هم څه نا څه ونډه ورکړل شوه، خو کله چې دې تنظيمونو له جمیعت تنظيم څخه سیاسي واټن اختیاراوه، د هغوی غړي هم له خپلو دندو گوښه کېدل، په دې پړاو کې نه یوازې تنظيمي معیارونه په پام کې ساتل شوي وو، بلکې قومي انتساب او د خپلولی اړیکو ته هم زیات ارزښت ورکول کېده، مسلکي پوهې او تخصص ټاکنو کې رول نه درلود، په سلو کې پنځه کسه هم د تخصص له مخې نه وو مقرر شوي. کله چې پر کابل ښار د جمیعت تنظيم نیمواکه واکمني پای ته ورسېدله او د طالبانو اسلامي تحریک پر کابل خپل مطلق واک ټینګ کړ، نو داسې تصور کېده، چې نړۍ به د طالبانو حکومت په رسمیت وپېژني او په افغاني سفارتونو کې به پخوانی تنظیمواکي له منځه ولاړه شي، خود طالبانو د افراطي چال چلند له امله نه

یوازې د نړۍ لېوالتیا او خواخوږي راخپله نه شوه، بلکې ټوله نړۍ د طالبانو د مخالفت لپاره یوه خوله شوه. دا مهال د افغاني سفارتونو یو شمېر کارکوونکو د طالبانو ملاتړ وکړ او داسې تصور یې کاوه چې د طالبانو حکومت به د نړۍ د هېوادونو له خوا په رسمیت وپېژندل شي او موږ به پر خپل ځای پاتې شو، یو شمېر نورو د سفارتونو مالونه خرڅ کړل او سفارتونه یې خوشې کړل، د جمعیت تنظیم اکثره غړي او پلویان لاپر خپلو څوکیو پاتې وو، یوازې سعودي عربستان، متحده عربي اماراتو او پاکستان د طالبانو حکومت په رسمیت وپېژانده.

په نتیجه کې داسې یو حالت رامنځ ته شو چې د نړۍ اکثره هېوادونو هغه څوک د افغانستان د حکومت په توګه په رسمیت پېژندل چې هغوی په افغانستان کې په سلو کې پر پنځه فیصده خاوره واک درلود او برعکس هغه چا چې پر پنځه نوي فیصده خاوره واک درلود، هغوی یوازې د نړۍ درېو هېوادونو په رسمیت پېژندل، دې حالت افغانستان په خپل ټول تاریخ کې له سختې دیپلوماتیکې انزوا سره مخامخ کړ، هغو کسانو چې دا مهال یې په سفارتونو کې کار کاوه د افغانستان نماینده ګي نه کوله، په بنکاره د تنظیمونو په استازي غږېدل، له سفارتونو

یې د تنظیمونو تبلیغاتي او نشراتي مرکزونه جوړ کړي وو، په هند کې د افغانستان د سفارت له خوا خپرېدونکې «میزان» جریده چې د افغانستان د ملي پانګې په لګښت خپرېدلې، د جمعیت او نظارشورا د یو نشراتي ارګان حیثیت لاره، دې خوا په پاکستان کې د افغانستان سفارت چې د طالبانو په واک کې و، د طالبانو د اسلامي تحریک یو ستر تبلیغاتي مرکز و، په ملګرو ملتونو کې د افغانستان استازی په حقیقت کې د جمعیت د تنظیم استازی و، بناغلی روان فرهادي د افغانستان په «استازی» د ملګرو ملتونو له خوا پر افغانستان لګېدلي بندیزونه تائید کړل.

دا د دنیا د دیپلوماسۍ په تاریخ کې تر ټولو یو تور داغ دی چې د یو مملکت استازی دې د خپل مملکت پر ضد لګېدونکي بندیزونه تائید کړي، بناغلي فرهادي خو طالبانو څخه د جمعیت تنظیم د غچ اخیستلو په نیت دا کار وکړ، خو دې ته یې پام نه و چې دې کار سره به افغان ولس ته څومره زیان رسېږي، دې نه ښکاره معلومېږي چې دې اشخاصو، تنظیمونو ته کار کاوه، نه د افغانستان ملي ګټو ته او اوس هم دا لړۍ روانه ده. په درېیو سفارتونو (سعودي، اماراتو او پاکستان) کې د طالبانو له خوا له شوي تقرر څخه سړی دا نتیجه اخلي چې که

نورو هېوادونو هم، طالبان په رسمیت پېژندلي وای حال به تردې بدتر و، طالبانو په هر ځای کې له یوې مخې طالبان او ملایان مقررول، دوی ته معیار طالبی او ملایي وه، په تنظیمونو کې که تنظیمي او قومي معیارونو ته زیان ارزښت ورکول کېده، نو یو نیم به په کې مسلکي شخص هم ټاکل کېده، خود طالبانو تقرر د لاس د ورغوي په شان سپین و، له ملا او طالب پرته نور څوک په کې په زړه بین هم نه لیدل کېدل.

طالبی پر او ختم شو، وار یو ځل بیا نیم ژواندي جمعیت او نظار شورا ته ورسېده، دا ځل داسې تصور کېده چې دوی به له خپلو تېرو تجربو عبرت اخیستی وي او نرم چال چلند به وکړي، د بن تر کانفرانس د مخه استاد رباني یو ځل بیا د اسلامي دولت د مشر په توګه راڅرګند شو او فرمان یې صادر کړ «هر هغه چا چې د طالبانو د واکمنۍ د مخه پر کومو څوکیو کار کاوه، د خپلو خپلو امتیازاتو په پام کې نیولو سره پر خپلو دندو مقرر دي» دا حکم عام و، په دې ډول په افغاني سفارتونو کې یوازې د جمعیت غړي پر خپل ځای پاتې شول، کله چې د بن د توافقاتو له مخې لنډ مهاله اداره را منځته شوه، نو د بهرنیو چارو وزرات بیا د جمعیت په تېره بیا د نظار شورا لاس ته ورغی او تر ننه یې په لاس کې دی.

د طالبانو د واک تر ړنگېدو وروسته نړيوالې ټولنې زياته لېوالتيا درلوده چې افغانستان سره بېرته خپل سياسي روابط ټينگ کړي، يو زيات شمېر هېوادونو په افغانستان کې خپل سفارتونه پرانيستل او افغانستان هم په زيات شمېر هېوادونو کې خپل سفارتونه بيا فعال کړل، اوس په نړۍ کې د افغانستان د سفارتونو شمېر (۳۶) او د قونسلگريو شمېر نږدې (۵۸) ته رسېږي، طبعاً گڼ شمېر مسلکي اشخاصو ته اړتيا ده چې دا ځايونه ډک کړي، خو راځو دې ته چې دا ځايونه د چاله خوا په چا ډک شوي؟ لکه څنگه چې د مخه مو وويل د بهرنيو چارو وزارت يو ځل بيا د جمیعت تنظيم په منگلو کې دی، نو په نويو پرانيستل شويو سفارتونو کې هم اکثره د همدې ډلې غړي يا پلوي اشخاص مقرر دي.

په اوسنيو مقرريو کې نه يوازې تنظيمي اړيکو ته ارزښت ورکول شوی، بلکې د جمیعت تنظيم له همېشني پالیسي سره سم قومي او سيمه ييز انتساب او ارتباط ته هم زيات اهميت ورکړ شوی دی، د افغانستان په اوسنيو ټولو سفارتونو کې د پښتنو سفيرانو شمېر تر شپږو تنو نه زياتېږي، هزاره، ازبک قومونو ته منسوب ټول څلور پنځه سفيران نه شته، ټول پښتانه، هزاره، ازبک چې سره راټول کړي، نو د تاجکانو په انډول يې په

سفارتونو کې ونډه په سلو کې (۲۵) ته نه رسېږي، د قونسلگريو او سفارتونو د نور پرسونل انډول تردې هم په ټيټه کچه دی، نور ټول سفيران د قونسلگريو مسولين او پرسونل له قومي پلوه په تاجک قوم پورې تړلي دي.

د افغانستان په تاريخ کې تر اوسه پورې هېڅکله داسې حالت نه و راغلی چې قومي انډول او تناسب دې په دومره کچه خراب شي، نو اوس سړی خپله فکر کولای شي چې د افغانستان د اوسنيو چارو سمبالوونکي د ټول افغانستان استازي کوي که په افغانستان کې د يو قوم؟ که د اوسني انتقالي ادارې د مشرتابه مناسبات د نظار شورا يا جمیعت له مشرتابه سره خراب شي، نو ايا په ملگرو ملتونو کې به د افغانستان استازی بناغلی روان فرهادي او په هند کې د افغانستان سفير مسعود خليلي د دولت د مشر او امر ومني که د جمیعت يا نظار شورا؟ تجربو بنودلې ده چې دا او دې ته ورته اشخاص خپلو تنظيمي گټو ته ترجیح ورکوي نه ملي گټو ته!

يوه بله د پام وړ خبره داده چې که چېرې په افغاني سفارتونو کې قومي انډول همدومره د پښتنو په گټه وای، نو جمیعت، ستمي گروپونو، د بشر حقوقو سازمانونو او د ملگرو ملتونو اجنسيو به څه حال او څه غالمغال شروع کړی وای، ايا دا حالت

به يې «افغاني سفارتونه د فاشېزم په منگولو کې» په نوم نه وای نومولای او ژر تر ژره به يې د سمون لپاره هلې ځلې نه وای پيل کړې؟ طبعاً به يې دا کار کړی وای. موږ له انتقالي ادارې، ملگرو ملتونو او نورو اړوندو ادارو څخه چې په افغانستان کې د حکومتي ادارې د سمون لپاره کار کوي، هيله کوو چې په افغاني سفارتونو کې د تنظيمي او قومي اپارتايد دا بهير پای ته ورسوي او د مسلکي او تخصصي معيارونو له مخې دې سالمې ادارې ته لاره اواره کړي.

په ټول هېواد کې د يوې سالمې ادارې د جوړېدو په هيله
د هيلې اداره

افغانستان او د ایډیالوژیو بحران

ټولنیپوهان او سیاست پوهان په دې اند دي، د یوې ټولني او ولس د کنټرول او ادارې لپاره ایډیالوژي یو مهم عنصر دی، ایډیالوژي د یو ولس یا یوې ډلې پاشلي ذهنونه را ټولوي او پر یو واحد چورلیز(محور) یې را څرخوي، په ولس کې د تحرک او خوځون قوه زیاتوي، یوې مستقیمې لارې ته یې سوقوي او د قربانې تر بریده یې رسوي، په همدې وجه هغه گوندونه، سیاسي ډلې چې قوي ایډیالوژیک بېز ولري، تر هغو نورو ډلو چې دا بنسټ یې کمزوری وي، په ولس کې زیات منبیت او گرانبیت لري، عمر یې تر نورو زیات وي او غړي یې د زیاتو فشارونو د زغملو توان لري، په سیاست کې تر ایډیالوژیک عنصر وروسته اقتصاد، وسایل او وسایط هم مهم ځای لري، خو هېڅکله هم د خلکو د ذهنونو د تسخیر لپاره هغومره رول نه شي ادا کولای لکه ایډیالوژي یې چې لري، په نړۍ کې بېلابېلې سیاسي ډلې، بېلابېلې او مختلفې ایډیالوژۍ کاروي، خو مذهبي، قومي او وطني ایډیالوژۍ تر نورو هغو زیاتې کارېږي او ددې غټ علت شاید دا وي چې په دې ایډیالوژيو کې د انسان د دې او هغې دنیا گټې متصورې دي، کمونیستي او

کپتالستي نظريې هم شته، چې اکثره پر اقتصادي محور راڅرخي او دې حد ته لانه دي رسېدلي لکه مذهبي ايډيالوژۍ، چې د انسان ويني، احساس، روح او روان سره يو ځای کړي. په افغانستان کې په بنکاره ډول ايډيالوژيک جنگ د شوروي او امريکا تر منځ د ساړه جنگ په بهير کې تر څلوېښتمو هجري کلونو وروسته پيل شو، دا وخت په افغانستان کې داسې ډلې را منځته شوې چې کمونيستي افکار يې درلودل او په مقابل کې يې داسې توندې ډلې را وټوکېدې چې اسلامي افکار يې درلودل او د سوچه اسلامي نظام د جوړولو لپاره يې هڅه کوله، ددې دواړو ايډيالوژيکو ليکو تر منځ نږدې پنځلس کاله فکري جگړه روانه وه، خو تر ۱۳۷۵ ل کال وروسته د يوې ليکې پلويان واک ته ورسېدل، دا فکري او تبليغاتي جگړه پر پوځي جگړې بدله شوه، دواړو ليکو په ولس کې خپل خپل پلويان لرل، عام ولس، اکثره نالوستی قشر د جهادي ډلو پلويان وو، خود هېواد د تحصيل کړي قشر اکثره برخه بيا په دې بله ليکه کې ولاړه وه، دواړو ډلو خپل خپل بهرني او سيمه ييز پلويان لرل، چې د ايډيالوژيکو کتابونو او اثارو تر څنگ يې آن د ضرورت تر بريده وسلې او پيسې هم ورته رالېږلې، يانې دواړو لوريو ته د ايډيالوژيکي ملاتړ تر څنگ

پوره مادي او پوځي ملاتړ هم موجود و، کله چې پر ۱۳۵۸ل کال شوروي لښکرو پر افغانستان يرغل وکړ، نو په ملگرو ملتونو کې د امريکا د متحده ايالتونو سفير، افغانستان (تر ستوني تېره شوې مړی)، وگڼله او ويې ويل چې اوس بايد د پاکستان د دفاع او ملاتړ غم وخورل شي. کله چې د انگلستان د بهرنيو چارو وزير مصر ته سفر وکړ، نو د مصر له حکومت څخه يې هيله وکړه چې افغان مجاهدينو يا مقاومت کوونکو ته روسي مارک وسله ورکړي، د مصر حکومت هغه وخت استدلال کاوه، د وسلې ورکړه بې گټې ده او مقاومت به نتيجه ورنه کړي، خو د انگلستان د بهرنيو چارو وزير څرگنده کړه چې افغانستان کې افغانان نه جنگېږي، بلکې عقیده يا ايډيالوژي جنگېږي، ددې خبرې مانا دا ده چې انگرېز سياستپوهانو د جگړې ايډيالوژيک عنصر ته ډېر ارزښت ورکاوه.

د شوروي يرغل په کلونو کې او تر هغې وروسته د شوروي پلوه حکومت د واکمنۍ په ټول (۱۴) کلن بهير کې دا ثابته شوه چې ايډيالوژي تر هر بل عنصر زياته او ښه وجنگېده، د ايډيالوژيک جنگ په کلونو کې د ايډيالوژيو کاروونکي له دوو سختو چلنجونو سره مخامخ شول، په دې ننگونو کې يو انحراف او بل مصداق و، يا په بله ژبه وينا او عمل، د جگړې په

کلونو کې په سوونو څه په زرگونو داسې زړه بوړونوونکې پېښې را منځته شوې چې د ایډیالوژیو د کاروونکو د شعارونو او عمل تر منځ په تضاد او ټکر کې وې، دې کار د ایډیالوژیو پر کاروونکو باندې د خلکو د باور کچه راتپته کړه، د مذهبي ایډیالوژیو پر کاروونکو د بې اعتمادۍ روحیه هغه وخت لا پسې پیاوړې شوه، چې مختلفې جهادي او الحادي ډلې په ائتلافي او ائتلافي ضد ډول کابل ښار ته ورننوتې، دې وخت کې د مذهب او دین په نامه شعار او د جگړې مشروعیت خلکو سره گڼې پوښتنې پیدا کړې او دا خبره نوره خلکو ته تقریباً سپینه شوه چې په افغانستان کې د جگړې دوام یوازې د قدرت د ساتنې، پالنې، لاسته راوړنې او ځاني گټو لپاره دی، نه د مذهبي اصولو د تطبیق او مصداق لپاره.

په کابل کې د جگړې په گرمو شپبو کې یو «جهادي مشر» په خپل یو خصوصي مجلس کې دا خبره په ډاگه کړه چې «جنگ ایډیالوژي در افغانستان به پایان رسیده حالا بازار قومیت گرم است». ددې جهادي مشر په اند جنگ له اسلامي ایډیالوژۍ څخه قومي حالت ته اوښتی دی. دې حالت ولس پر دې ډول خلکو نور هم بې باوره کړ. د خپلو ځاني گټو لپاره له بېلابېلو الحادي ډلو تپلو سره پټ او ښکاره ائتلاف او معاملې هر څه د

لاس د ورغوي په شان روښانه کړل، دې کار آن د الفاظو په مفاهیمو کې بدلون راوست، یو وخت (مجاهد) هغه چاته ویل کېده چې د شوروي یرغلگرو پر وړاندې یې وسلواله مبارزه کوله، بیا داسې وخت راغی چې هر چا وسله لرله او د کوم پخواني جهادي تنظیم په لیکو کې به تنظیم و، نو هغه ته به (مجاهد) ویل کېده، ددې خبرې یو علت دا و چې دا وخت د وسلې لېږد رالېږد او استعمال اکثره د پخوانیو مجاهدینو په لاس کې و، وروسته هر وسلوال ته د (مجاهد) خطاب کول دومره عام شول چې تنگهار کې چا له کوم سپین ږيري څخه پوښتنه وکړه چې ماما زوی دې څه کار کوي؟ هغه ورته په ځواب کې وویل: «امریکایانو سره مجاهد دی».

په واقعیت کې د سپینږيري زوی د امریکایانو په خاصو افغان ساتونکو یا باډیگارډانو کې یو عسکر و، هغوی د ډبلې تنخوا په بدل کې د ځان د ساتنې لپاره استخدام کړی و، خو سپین ږيري ته خپل وسله وال زوی په مستعمله مانا (مجاهد) ښکارېده. په همدې ښار او دې ته ورته په څو نورو ښارونو کې داسې پخواني جهادي قومندانان شته چې کورونه یې امریکایانو ته د میاشتي په زرگونو ډالرو کرایه ورکړي دي خو عام ولس کې د جهاد زمزمې کوي، کله چې امریکایي پوځونه د

کابل په شمال کې د طالبانو پر مورچلونو بمبارد کاوه، نويو جهادي مشر په مایوسانه لهجه وويل: «دا بمونه واره واره (واړه، واره) دي بايد غت غت (غت، غت) واچوي، (کي تاثیر کي زيات وکي) (زيات تاثیر وکړي)» طالبانو که هر څومره بربريت او وحشت درلود، خو پر اسلام يې هېڅوک شک نه شي کولای، خود سياسي گټو لپاره د جهاد د نامه همدا کاروونکي، امریکایانو ته لاس غځوي چې خپل مخالفين پرې وځپي، کله چې امریکایانو د دې ډول جهاديانو پرله پسې غوښتنو ته لبيک ووايه او تر اتوم لږ کوچني بمونه يې وکارول، نو بيا ورته دوی موسکي شول او ويې ويل: «حالاد يگر خوب شد».

کله چې د امریکایانو د مرگوني پوځي فشار په نتیجه کې د طالبانو اسلامي امارت ړنگ شو، نو پر ځای يې يو ځل بيا هغه وسله والې ملېشې چې پر ځان يې د اسلام پرده راغورولې وه، واک ته ورسېدې، دې ډول خلکو ته د واک بيا ور رسېدل د بعث بعد الموت حيثيت لاره، يو ځل بيا د پردې پر مخ د افغانستان د اسلامي دولت کليشه او د هغه دولت پخوانی مشر په نوي فاتحانه انداز کې را څرگند شو او دا وار ته ورسره د ديموکراسۍ، نړيوال تروريزم او نور... شعارونه هم مله شول. دې کې هېڅ شک نه شته چې د بېړنۍ لويې جرگې ټول لگښت

د ناسلامي هېوادونو او امريکايانو له خوا پرې شوی و، د لويې جرگې ټول غړي پر دې واقعيت پوهېدل چې د ا جرگه د بي ۵۲ الوتکو د وزرونو تر سيوري لاندې په پراخه کېږدی. کې جوړه شوې او يو لښکر جهادي او الحادي مشرانو ته يې په لومړي ليکه کې ځای ورکړی و، خودوی بيا هم د جهاد شعار زمزمه کاوه، شيخ محمد اصف محسيني خولا جرگې ته دا وړاندیز هم وکړ چې تر (انتقالي) لفظ وړاندې دې د (اسلامي) کلمه راشي او د دولت جوهر دې اصلاً اسلام وي، هلته هم يو شمېر ازادو کتونکو سره دا پوښتنه وه چې دا جهاد لکه چې يوازې د روسانو پر ضد کېږي او په اصطلاح د نورو کفارو پر ضد نه کېږي.

کله چې د امريکايانو په راتگ سره نوی حکومت رامنځته شو او لنډ مهاله او منځمهاله پړاوونه يې ووهل، نو دې سره د سياسي گوندونو په ايډيالوژيک ټکلوري کې هم بدلون راغی، سياسي گوندونو هم د انجوانو بڼه غوره کړه، اوس هر گوند او ډله کوښښ کوي، چې له هرې ممکنې لارې ځان ته پانگه پيدا کړي، هېڅوک هم خپلې ايډيالوژۍ ته وفادار پاتې نه شول، ايډيالوژيو خپل اصلي رنگ بايلود، شعارونه او عنوانونه، رد و بدل شول، ولس اوس نه پوهېږي چې پر چا باور وکړي او کومې ايډيالوژۍ ته پناه يوسي، د دولت د مشرانو زيات وخت په

خارجي سفرونو، روابطو او د پانگې په تر لاسه کولو او د مختلفو تنظيمي، رسمي او نارسمي جنگسالارانو او ټوپکسارانو په اقناع او خوشاله ساتلو تېرېږي او د ولس د ذهني انسجام، د پوځ د ذهني تربیې او د هېواد د ځوان نسل د سالمې روزنې لپاره هېڅ ډول مشخص ايډيالوژیک بنسټ نه شته، ملت پر پخوانيو سولېدلو او کليشه شويو ايډيالوژيو د هغو د وړاندې کوونکو د ناسم چلند له امله خپل باور له لاسه ورکړی، هره ايډيالوژي چې اوس وړ وړاندې شي، خلک پرې شک کوي، هر کله چې يو ملک له داسې يو حالت سره مخامخ شي، نو د دې نتیجه هغه هېواد ته ډېره دردوونکې پرېوزي، دې کار سره ولس پر بېلابېلو ذهني لارو او تگلارو وپشل کېږي، پر يوې واحدې نقطې يې د فکري تمرکز قوت له منځه ځي، په ولس کې د ملت جوړونې جوهر کمزوری کېږي، په داسې حالت کې که هر بهرنی هېواد يا بهرنی قوه پر هېواد يرغل وکړي، نو د هغه هېواد ولس د ذهني وېش له امله خپل دفاعي ځواک له لاسه ورکوي او بهرني ایلوونکي هېوادونه په اسانۍ سره کولای شي دا هېواد ایل کړي، افغانستان اوس د ايډيالوژيو د بحران پر همداسې يوه خطرناکه ليکه ولاړ دی.

د خلاصون په هيله

په مينه

دهيلې اداره

د مهال له مخې د هیلې د سريزو د چاپ څرنگوالی

کچه	سريزه	کال	کچه	مياشتې	پړ له پسې
۱	هيله د کومو هيلو په هيله خپرېږي؟	لومړی ۱۳۷۶	لومړی	وري- غويي	۱
۲	په هيله کې د هېوادوالو هيلې انعکاس شوي او که نه؟	لومړی ۱۳۷۶	دويمه	غبرگولی-چنگاڼ	۲
۳	هيله د کومو ستونزو له پېچومو تېرېږي؟	لومړی ۱۳۷۶	درېيمه	زمری- وړی	۳
۴	فرهنگي بيا رغونه د لومړيتوب حق لري	لومړی ۱۳۷۶	څلورمه	تله- لړم	۴
۵	د فرهنگي چارو او اړتياوو په باب څو وړاندیزونه	لومړی ۱۳۷۶	پنځمه	لنډی- مرغومی	۵
۶	هيله يوه کلنه شوه	لومړی ۱۳۷۶	شپږمه	سلواغه- کب	۶
۷	د فرهنگي چارو سمون او ملګرتيا ته اړتيا ده	دويم ۱۳۷۷	لومړی	وري- غويي	۷
۸	زموږ د ازادو خپرونو ستونزې	دويم ۱۳۷۷	دويمه	غبرگولی-چنگاڼ	۸
۹	د هېوادملي يووالی او د فرهنگيانو هيلې	دويم ۱۳۷۷	درېيمه	زمری- وړی	۹
۱۰	لویدیځمېشتي افغان فرهنگيان او فرهنگي هيلې	دويم ۱۳۷۷	څلورمه	تله- لړم	۱۰
۱۱	د پښتو ژبې او ادبياتو طلايي پړاو	دويم ۱۳۷۷	پنځمه	لېنډی- مرغومی	۱۱
۱۲	هيله دوه کلنه شوه	دويم ۱۳۷۷	شپږمه	سلواغه- کب	۱۲
۱۳	دهېواد دننه فرهنگي يون او خوځون	درېيم ۱۳۷۸	لومړی	وري- غويي	۱۳
۱۴	((چغې مه وهی کار وکړی!))	درېيم ۱۳۷۸	دويمه	غبرگولی-چنگاڼ	۱۴

۱۵	د هېواد د تحصیل کړو اشخاصو بهیر به همداسې روان وي؟	درېیمه	درېیمه	زمری- وړی	۱۳۷۸
۱۶	شلمې پېړۍ په مخه دې نښه!	څلورمه	درېیمه	تله- لړم	۱۳۷۸
۱۷	د مسلک له خاوندانو یوه هیله	پنځمه	درېیمه	لندی- مرغومی	۱۳۷۸
۱۸	هیله درې کلنه شوه	شپږمه	درېیمه	سلواغه- کب	۱۳۷۸
۱۹	«راځئ چې سره کینو په تېر د روغې جوړې»	لوهری	څلورم	وړي- غویی	۱۳۸۹
۲۰	دا دنیا چا شل کړې ده؟	دویمه	څلورم	غبرگولی- چنگان	۱۳۸۹
۲۱	د اوسنیو پښتو خپرونو موضوعي وېش	درېیمه	څلورم	زمری- وړی	۱۳۸۹
۲۲	د فرهنګي کار جغرافیایي موقعیتونه	څلورمه	څلورم	تله- لړم	۱۳۸۹
۲۳	یوه ملتپاله فرهنګي ستراتیژي	پنځمه	څلورم	لندی- مرغومی	۱۳۸۹
۲۴	هیله د خپل ژوند د نیمې لسیزې په درشل کې	شپږمه	څلورم	سلواغه- کب	۱۳۸۹
۲۵	کار خپله سخت کار دی	لوهری	پنځم	وړي- غویی	۱۳۸۰
۲۶	افغانستان، اسلام او پښتو درې ستر ارزښتونه او...	دویمه	پنځم	غبرگولی- چنگان	۱۳۸۰
۲۷	بحراني شرایط او فرهنګي کار	درېیمه	پنځم	زمری- وړی	۱۳۸۰
۲۸	که مې سل نصیحتونه ورته وکړل	څلورمه	پنځم	تله- لړم	۱۳۸۰
۲۹	که مطبوعات ازاد شي	پنځمه	پنځم	لندی- مرغومی	۱۳۸۰
۳۰	په هېواد کې د واک انحصار څنګه ...	شپږمه	پنځم	سلواغه- کب	۱۳۸۰
۳۱	په کابل کې څوک، څوک ساتي؟	لوهری	شپږم	وړي- غویی	۱۳۸۱
۳۲	په کابل کې قانوني واک او عملي واک	دویمه	شپږم	غبرگولی- چنگان	۱۳۸۱

۳۳	زمری-وړی	درېمه	شپږم ۱۳۸۱	سوله عدالت او که دواړه؟	۳۳
۳۴	تله-لړم	څلورمه	شپږم ۱۳۸۱	افغانستان د ابهام پر لوري	۳۴
۳۵	لندی-مرغومی	پنځمه	شپږم ۱۳۸۱	پر دولتي خپرونو تنظیمي انحصار څنگه ...	۳۵
۳۶	سلواغه-کب	شپږمه	شپږم ۱۳۸۱	په افغانستان کې بهرني ځواکونه گټې او زیانونه	۳۶
۳۷	وړی-غویی	لوړی	اووم ۱۳۸۲	تر چټې وټې مطبوعات	۳۷
۳۸	غبرگولی-چنگان	دویمه	اووم ۱۳۸۲	افغاني سفارتونه د تنظیمواکې مورچلونه	۳۸
۳۹	زمری-وړی	درېمه	اووم ۱۳۸۲	افغانستان او د ایډیالوژیو بحران	۳۹

د محمد اسماعيل يون لنډه پېژندنه

محمد اسماعيل
يون د حاجي
محمد خان زوی پر
۱۳۴۲ ل کال، د
لغمان ولايت د
الينگار ولسوالۍ
دنيازيو په يوې
روښنفکرې
کورنۍ کې
زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې يې د الينگار ولسوالۍ د سلينگار په لومړني
ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په
خوشال خان لېسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۲ ل کال له نوموړې لېسې
خخه په دويم نومره بريالی او پر ۱۳۶۷ ل کال د کابل پوهنتون د ژبو
او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې محصل شو. پر ۱۳۷۰ ل کال له
نوموړې څانگې خخه اول نومره بريالی او پر همدې کال بېرته

د پښتو خانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ ل کال په نوموړې خانګه کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بريالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د (پوهندوی) علمي پورې ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د «کابل پوهنتون»، «هیلي» او «شمشاد» مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې «معارف» مجلې کتونکې غړی هم و. همدارنګه د یو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، د دې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیا د جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرګې د لومړي منشي په توګه انتخاب شو. استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد د ښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا د دې بهیر لپاره د ختیزو

ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرگې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول. استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرگه کې د نوموړې جرگې د دارالانشاد غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لویو جنګسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه شو. ملګرو ملتونو (UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تردې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد یون ونه منله او خپلې استادی ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادی سربېره لاس ته راوسته دنده پر مخ وړي. استاد یون پر ۱۳۸۵ ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرگې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه. استاد یون د خپلواک لیکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ

شمېر فرهنگي او ټولنيز خدمتونه ترسره کړي، په گڼو چاپي، راډيويي او ټلويزيوني مرکو کې يې د واقعيتونو او حقايقو د څرگندښت لپاره امله د خلکو په زړونو کې ځای نيولی دی. که څه هم ډېر خلک د يون ليکنې، مرکې او نظريات خونبوي، خو يو شمېر داسې خلک هم شته، چې د يون سرسختي مخالفين دي. د هغه ملي او گټورو نظرياتو ته هم غلط رنگ او تعبير ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره يې زورواکي او د سياسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد يون نظريات خپلو شخصي او تنظيمي گټو ته خطر بولي، نو ځکه يې په ټينگه مخالفت کوي. زه د دې شاهد يم، هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې يې مثبت او منفي غبرگونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرگونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سياسي بهير کې يې ډېرې نامشروع گټې ترلاسه کړي او ځانونه يې مطرح کړي دي. مثبت غبرگونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد يون په دغسې سختو اغزنو او تنگو شرايطو کې بيا هم خپل فرهنگي، سياسي او ټولنيز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنگي کار، چې تاسو يې اوس په مسلسل ډول گورئ،

دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر یو نیم کال راهیسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته ایښودل کېږي، په داسې یو دولتي دفتر کې چې بوختیاوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنگي کار سرته رسول اسانه کار نه دی. استاد یون پر خپلو فرهنگي کارونو سربېره د گڼو فرهنگي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توگه هم خپل فرهنگي رول ادا کړی، په پېښور کې یې د دوو المان مېشتو فرهنگي ټولنو (دافغانستان د کلتوري ودې ټولني) او د پښتني فرهنگ د ودې پراختیا ټولني) د همکار په توگه د بېلابېلو لیکوالو په لسگونو اثار، ایډیټ او چاپ کړي دي. دغه راز یې په سلگونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په لسگونو مشاعرې، سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په یو زیات شمېر، ملي او نړیوالو کنفرانسونو کې یې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړي ده. دلته به یې د اثارو یادونه وکړو:

اثر

الف- پنځونې:

کتاب نوم
• متکور

خرنگوالی
لومړۍ شعري ټولگه

چاپکال
دویم ۱۳۸۷

- په اورونو کې سندرې دويمه شعري ټولگه دويم ۱۳۸۷
- ب- راټولونې:
- هيلې گډه شعري ټولگه دويم ۱۳۸۷
- نيمگړي ارمانونه د حيران شعري ټولگه دويم ۱۳۸۷
- د لوونو فصل گډه شعري ټولگه دويم ۱۳۸۷
- د نازوانا ياد د سيمينار د ليکنو ټولگه دويم ۱۳۸۷
- د استاد الفت تشرې كليات د استاد الفت تشرېه درېيم ۱۳۸۷
- سيندونه هم مري د اسحق تنگيال شعري منتخبات دويم ۱۳۸۷
- ج- ژباړنې:
- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
- دويم ۱۳۸۷ د پوهنوال روستار تره کي اثر
- د افغانستان فرهنگي ميراثونو ته يوه کتنه
- دويم ۱۳۸۷ د نينسي دوپرې اثر
- په افغانستان کې د جگړې جنايتکارانو محاکمه
- دويم ۱۳۸۷ د پوهنوال روستار تره کي اثر
- د- يونليکني:
- د اماراتو سفر د اماراتو يونليک دويم ۱۳۸۷
- که يون دی يون دی د اروپا يونليک لومړی ۱۳۸۷
- د پنتاگون ترخندو د امريکا يونليک لومړی ۱۳۸۷
- ه- خپرني او شننې:
- د محمد گل خان مومند اند و ژوند ته يوه لنډه کتنه دويم ۱۳۸۷
- استاد زيار د پښتني فرهنگ يو ځلاند ستوری دويم ۱۳۸۷

- د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود ۱۳۸۷ دویم
 - د افغانستان فرهنگ ته اوبښتي زیانونه ۱۳۸۷ دویم
 - د پښتو شعر هندسي جوړښت شپږم ۱۳۸۷
 - له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل ۱۳۸۷ دویم
 - ساینسي پرمختیاوې ۱۳۸۷ دویم
 - بېړنۍ لویه جرگه ولسواکي او زورواکي ۱۳۸۷ دویم
 - انډیال خوشال لومړی ۱۳۸۷
 - هیله د خپلو سریزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
 - کلتوري یون لومړی ۱۳۸۷
 - فرهنگي فقر لومړی ۱۳۸۷
 - مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
 - خوشال په خپل ایډیال لومړی ۱۳۸۷
 - د کتابونو په وړمو کې لومړی ۱۳۸۷
 - افغانستان په سیاسي کرلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
 - پښتو لیکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
 - اوسنۍ رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
 - که نړیوال ماته وخوري؟ لومړی ۱۳۸۷
- خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم
تاند لري، الله (ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنگي
کارو زیار کې ورته دنور زغم او اوسپلې هیله لرم.
- په درناوي
وفالرحمن وفا
کابل- افغانستان

hila

də xpəlo sarizo pə lamən ke

(A collection of Hilla Magazine's editorials)

**By:
M.Ismael yoon**

ISBN 978-9936-500-21-1

د خپرونو لړ: (۲۲)

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**